

ВЕШТАЧЕЊЕТО ВО КРИВИЧНАТА ПОСТАПКА

ПРИРАЧНИК ЗА ПРАКТИЧАРИ

Скопје, 2023

Автори:

проф. д-р Гордана Лажетиќ професор по Кривично процесно
право на Правниот факултет
„Јустинијан Први“ во Скопје

м-р Габриела Гајдова судија на Основен суд Велес

Сашо Рајчев јавен обвинител во Вишото јавно
обвинителство Скопје

Александар Гоцо адвокат од Охрид

Уредник и автор:

Ана Новакова-Жикова национален офицер за владеење на правото
при Мисијата на ОБСЕ во Скопје

Тираж: 400 примероци

Печати: Полиестердеј, Скопје

ISBN 978-92-9271-188-7

Здружение за кривично право и криминологија

Поддржано од:

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје.

СОДРЖИНА

Накратко за Прирачникот	5
1. Вештачењето како доказно средство во правната теорија	5
1.1 Историски и филозофски аспекти	5
1.2 Етички аспекти	7
1.3 Наука за доказите	8
2. Ставот на Европскиот суд за човекови права во однос на вештачењето	11
3. Правна рамка и практични предизвици и дилеми во однос на вештачењето во Република Северна Македонија	16
3.1 Услови и субјекти за вршење вештачење во согласност со Законот за вештачење	16
а) Поим и дефиниција за вештак во Законот за вештачење	16
б) Поим, видови и начин на вршење вештачење во Законот за вештачење	19
3.2 Вештачењето како доказно средство во Законот за кривичната постапка	21
3.2.1 Поим и дефиниција за вештак во ЗКП	21
3.2.2. Определување вештачење во претходна постапка	23
3.2.3. Именување и дејствија на технички советници	29
3.2.4. Изготвување на наредба за вештачење	38
3.2.5. Орган кој го врши вештачењето	41
3.2.6. Лице кое не може да врши вештачење	43
3.2.7. Број на вештаци кои можат да вршат вештачење	44
3.2.8. Услови за ангажирање вештаци од странство	45
3.2.9. Единствен рок за вештачење	45
3.2.10. Вештачење во текот на судската постапка	47
3.2.11. Процесни обврски на вештакот	55
3.2.12. Видови вештачења во ЗКП	60
4. Практични дилеми и тековни законски измени во однос на вештачењето	68
а) Предлог-закон за вештачење	69
б) Предложени измени и дополнувања на ЗКП	71
5. Аналогија со вештачењето во други процесни закони	72
а) Вештачењето како доказно средство во Законот за парничната постапка	72
б) Вештачењето во управниот спор	75
6. Компаративни искуства	76
6.1 Соединети Американски Држави	76
а) Кое лице може да биде сведок експерт	76
б) Сведок експерт во потесна и во поширока смисла	77
в) Решавање противречности помеѓу две вештачења	78
6.2 Европска Унија	80
6.3 Статусот на вештаците во кривичната постапка во Франција	80
6.4 Статусот на вештаците во кривичната постапка во Германија	81

7. Статусот на вештачењето како доказно средство пред меѓународните трибунали и судови	82
7.1 Меѓународен кривичен трибунал за поранешна Југославија (ICTY)	82
7.2 Меѓународен кривичен трибунал за Руанда (ICTR)	83
7.3 Постојан Меѓународен кривичен суд (МКС)	84
➤ Примери од практиката за нејасни и неквалитетни мислења содржани во лекарски потврди или вештачења	85
➤ Стандарди за правилно изготвување наод и мислење, испитување на вештакот и оцена на вештачењето	85
➤ Директно испитување на вештакот	87
Вкрстено испитување на вештакот	88
а) Подготовка пред судење	88
б) Подготовка за време на судењето	89
Анекс 1:	
ПРИМЕРИ ЗА НАРЕДБА ЗА ВЕШТАЧЕЊЕ ДОНЕСЕНА ОД ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ	93
АНЕКС 2:	
ПРИМЕРИ ЗА НАРЕДБА ЗА ВЕШТАЧЕЊЕ ДОНЕСЕНА ОД СУДОТ	103

НАКРАТКО ЗА ПРИРАЧНИКОТ

Подготовката на овој Прирачник за примена на вештачењето како доказно средство во кривичната постапка е резултат на повеќегодишната соработка помеѓу Здружението за кривично право и криминологија и Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Идејата за подготовка на една ваква алатка произлезе од дискусиите при изготвување на измените на Законот за кривичната постапка (ЗКП)¹, потоа од различната практика на четирите апелациони подрачја, како и од постоењето на одредени недоречености во позитивната законска рамка која ја регулира оваа материја од материјален и од процесен аспект.

Целта на Прирачникот е да помогне за уедначена примена на одредбите од ЗКП кои се однесуваат на именување на вештаците и техничките советници, на изготвување квалитетни и сеопфатни вешти наоди и мислења и нивна примена како доказно средство во текот на кривичната постапка, како и да понуди предлози за надминување на одредени дилеми во судската практика.

Поаѓајќи од замислата да се понуди методолошки пристап кој би вклучил теоретски и практичен аспект, структурата на Прирачникот опфаќа: краток осврт на правната теорија; позитивната правна рамка која го регулира вештачењето; изготвување и примена на ова доказно средство во секоја фаза од кривичната постапка, вклучувајќи и судска практика; третманот на вештачењето во јуриспруденцијата на Европскиот суд за човекови права (ЕСЧП) и меѓународните трибунали; краток компаративен дел кој вклучува и стандарди за испитување на вештаците во англосаксонските системи. Прирачникот се осврнува и на тековните измени на ЗКП и на Законот за вештачење (ЗВ)², кои нудат дел од решенијата на предизвиците со кои се среќаваат практичарите во своето работење. На крајот, како Анекс I и Анекс II од Прирачникот, понудени се обрасци од наредба за вештачење изготвена од страна на јавниот обвинител и наредба за вештачење изготвена од судот.

1. ВЕШТАЧЕЊЕТО КАКО ДОКАЗНО СРЕДСТВО ВО ПРАВНАТА ТЕОРИЈА

1.1 Историски и филозофски аспекти

Вештачењето е само едно од доказните средства што може да се користат во кривичната постапка. Тоа е особено значајно бидејќи преку вештачењата се разјаснуваат околности, односно се добиваат сознанија врз основа на кои судот може да ја оцени релевантноста на определени факти и да ги смета за докажани или не.

1 Закон за кривичната постапка, Службен весник бр.150/2010, 100/12 и 198/18

2 Закон за вештачење, Службен весник бр.115/2010, 12/2014, 43/2014, 104/2015, 148/2015, 192/2015 и 64/2018

Во однос на другите доказни средства, како на пример, сведоците, вештачењето како доказно средство се јавува прилично доцна. Зародиш на денешниот облик на вештачење се среќава во римското право, каде што според Законот на XII таблици постоела можност да се повика лекар за да ги објасни повредите кај жртвата³, а во Дигестите се споменуваат стручни лица кои по налог на судските органи вршат процена на штетата, и тоа: геометри за мерења, лекари за телесни повреди и лица кои биле стручни за споредување ракописи во случај на сомнеж за фалсификување (денес познати како графолози)⁴. Користењето на науката и разни други знаења во утврдувањето на фактите во кривичната постапка, односно користењето на вештите лица несомнено дека е значаен чекор во објективизирањето на процесот на докажување.⁵

Вештачењето како доказно средство што овозможува примена на научните сознанија врз фактите важни за определен кривичен случај може да се сфати како облик на правна гносеологија, односно епистемологија.⁶ Неспорно е дека за изработка на образложеното мислење вештакот мора да пристапи кон изведување заклучоци и давање мислења врз основа на емпириски докажани научни сознанија, прилагодени кон потребите на конкретниот случај. Класичната епистемологија е теоријата на знаењето, особено во однос на методите, валидноста и опфатот, која се занимава со прашања за индивидуално оправдано верување и знаење.⁷ Епистемологијата подразбира когнитивни знаења коишто се однесуваат на аргументи, ставови и разумни тврдења и се нарекува и теорија за аксиомите на филозофијата бидејќи води кон заклучување врз основа на претпоставки кои претходно биле (*a posteriori*) или не биле (*a priori*) искусвено доживевани и емпириски проверени.⁸ Правната епистемологија, како дисциплина, сè уште го трасира својот пат за да се избори за статус на призната област на истражување,⁹ од причина што правните теории на докази и докажување во англосаксонското право се одвоиле од класичната филозофија доцна, дури околу средината на XIX век,¹⁰ што придонело до тоа некои теоретичари што ги проучувале доказите да ги третираат правните докази како појава на којашто треба да се пристапи како на нешто што има *sui generis* природа.¹¹ Во контекст на

3 Lex XII Tabularum, https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Anglica/twelve_Johnson.html, наведено според S. Soković, Veštačenje kao dokaz u krivičnom postupku, Kragujevac, 1997.

4 Digesta seu Pandectae, Компендиумот што го создал кралот Јустинијан I, наведено според S. Soković, Veštačenje kao dokaz u krivičnom postupku, Kragujevac, 1997.

5 Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018, стр. 536.

6 Гносеологија и епистемологија се два изрази кои имаат ист корен – знаење и учење, со тоа што во различни правни системи се користат или обата или еден од овие термини, В. Камбовски, Филозофија на правото, МАНУ, Скопје, 2010, стр. 274.

7 D. Dwyer, The Judicial Assessment of Expert Evidence, Cambridge University Press, UK, 2008, стр. 15.

8 Baehr, Jason. "A Priori/A Posteriori," Internet Encyclopedia of Philosophy, 2003.

9 L. Laudan, Truth, Error, and Criminal Law - An Essay in Legal Epistemology, Cambridge University Press, 2006, стр. 3.

10 D. Dwyer, The Judicial Assessment of Expert Evidence, Cambridge University Press, UK, 2008, стр. 19.

11 Како што бил случајот со Stephen, J. A., The Principles of Judicial Evidence, Being an Introduction to the Indian Evidence Act (1 of 1872), Calcutta: Thacker Spink & Co., 1872 и J. Thayer, A Preliminary Treatise on Evidence at Common Law, Cambridge MA: Harvard University Press, 1898, наведено според D. Dwyer, The Judicial Assessment of Expert Evidence, Cambridge University Press, UK, 2008, стр. 19.

доказувањето во казненото право може да се забележи и развојот на т.н. критички епистемолошки пристап при прибавување на доказите.¹²

Задачата на правната епистемологија е да овозможи поврзување со филозофијата на правото со цел плодна размена на богатите теоретски ресурси на индивидуалната епистемологија. Некои теоретичари сметаат дека правната епистемологија во казненото право има цврста основа, поаѓајќи од улогата на судот да ги повикува луѓето на одговорност (со донесување пресуди) и условите под кои таквите пресуди може да се сметаат за легитимни од општеството. Со ваквиот пристап правната епистемологија се интегрира во една поширока нормативна перспектива за улогата на кривичните судења.¹³

1.2 Етички аспекти

Во теоријата особено внимание се посветува на етиката на вештаците, на професионалниот однос во работата, при што се анализираат етичките начела и аспирации на професионалците воопшто, како и моралната дефиниција за тоа што се подразбира под професионалец.¹⁴ Особено е важен соодносот помеѓу професионалноста, од една страна, и приоритетите и вредностите на заедницата, од друга страна. Секој што врши определена професија мора да биде свесен дека има и општествена одговорност. Ако сето ова се поврзе со обврските и со одговорностите на вештаците и на стручните лица што може да се ангажираат како технички советници, произлегува дека тие мора да бидат свесни за одговорноста што ја имаат при изготвување на стручниот наод и мислењето при одговарање на определени прашања. Ова особено затоа што од нивните одговори, објаснувања и аргументација зависи кои факти судијата ќе ги оцени како докажани и ќе добијат статус на релевантни за кривичноправниот настан што е предмет на кривичната постапка. Експертското етичко однесување подразбира присуство на три сегменти: знаење, вештини и пракса¹⁵.

Етичкото расудување на вештакот во судница подразбира тој секогаш да има објаснување за изнесените аргументи во согласност со науката и структурата, во контекст на фактичката состојба во конкретен случај. Знаењето, вештините и праксата му даваат легитимитет на изнесениот аргумент. Примената на теоријата на начин прифатлив за правото бара доследност и кохерентност. Потребен е некој признат модел на примена за да се премости јазот од теорија до случај, а тоа се нарекува спецификација, односно се зема теоријата и се

12 N. Zeegers, What Epistemology Would Serve Criminal Law Best in Finding the Truth about Rape?, *Recht en Methode in onderzoek en onderwijs*, 2012 (2) 1, стр. 60-71.

13 Lewis D. Ross, *The Foundations of Criminal Law Epistemology*, *Ergo an Open Access Journal of Philosophy*, June 2022.

14 P. J. Candilis, R. Weinstock, R. Martinez, *Forensic Ethics and the Expert Witness*, (Ed. Andrew Szanton), Springer, 2007, стр. 60.

15 Beauchamp, T. L., Childress, J. F. *Principles of biomedical ethics*, 5th ed., Oxford University Press, 2001; P. J. Candilis, R. Weinstock, R. Martinez, *Forensic Ethics and the Expert Witness*, (Ed. Andrew Szanton), Springer, 2007, стр. 61.

прави специфична за случајот. Ако експертите засноваат аргумент на начелата на некоја природна наука, тие поаѓаат од тие начела, но ги применуваат на специфичен начин во согласност со потребата во конкретниот случај.

1.3 Наука за доказите

Науката за доказите содржи принципи, правила и оценка на нивната доказна вредност.¹⁶ Разликата помеѓу правилата и начелата ја воведува Дворкин уште во 60-тите години на XX век, укажувајќи дека **правилата** се применуваат според принципот „применливо е или не“ за определена ситуација (*all-or-nothing way*). Ако фактите во конкретната ситуација коинцидираат со оние што се наведени во правилото, тогаш правилото е применливо на таа ситуација. Правилото може да има исклучоци, но тие треба да бидат јасно пропишани заедно со правилото.¹⁷ Во контекст на претходнонаведеното, правило во нашето казнено процесно законодавство е дека писмена наредба за вештачење не може да издаде бранителот, исто како што и лекарот што го лекувал починатиот не може да биде ангажиран како вештак кој ќе врши обдукција, но може да биде викнат како сведок за болестите што ги имал починатиот.

Начелата, од друга страна, не бараат одлука како кај правилата, и за нив не важи пристапот „применливи се или не“ за конкретната ситуација. Органот што ја води постапката мора да има предвид дали е релевантно во одредена ситуација тоа што се смета за начело. На пример, начелото на правично постапување, помеѓу другото, подразбира дека секогаш одбраната треба да има процесна можност да ги оспори тврдењата на другата странка со алтернативно експертско мислење. Правилата се исклучуваат меѓу себе и не смее да бидат во контрадикторност затоа што ќе внесат конфузија и забуна. Но, кај начелата е малку поинаку и едно начело може да биде со поголема тежина и важност од другото, но тие не се исклучуваат помеѓу себе и не може однапред да се оцени кое начело е поважно. Начелата се надополнуваат и помагаат во постапувањето и може да се прилагодат на конкретната ситуација. Произлегува дека начелата на постапување имаат различно значење и тежина и фактичко прашање на оценка е кое начело во кој контекст, односно во која ситуација има поголемо значење и тежина.¹⁸ Во оваа смисла, ако појдеме од практиката на Европскиот суд за човековите права (ЕСЧП), приватноста може да биде повредена со погрешна примена на одредбите за посебни истражни мерки, но тоа не значи дека во секој случај според ЕСЧП целото постапување ќе се оцени како неправично и ќе доведе до заклучок дека е повреден членот 6 од Европската конвенција за човековите права (ЕКЧП).

16 W. Twining, *Rethinking Evidence – Exploratory Essays*, Second Edition, Cambridge University Press 2006; A.H.L. HO, *Philosophy of Evidence Law Justice in the Search for Truth*, Oxford University Press Inc., New York, 2008.

17 Dworkin, R, 'Is law a system of rules?' in Dworkin, R (ed), *The Philosophy of Law: Oxford Readings in Philosophy*, 1977, Oxford University Press, стр. 38–65; C. Allen, *Practical Guide to Evidence*, Routledge-Cavendish, London and New York, 2008, стр. 29–30.

18 C. Allen, *Practical Guide to Evidence*, Routledge-Cavendish, London and New York, 2008, стр. 29–30; Stone, J, and Wells, WAN, *Evidence: Its History and Policies*, 1991, Sydney: Butterworths, стр. 129–130.

Вештачењето се определува во неправни области во кои органот што ја води постапката нема експертиза, па произлегува дека единствено за што не може да се нареди вештачење се правни прашања и дилеми во однос на толкување или имплементирање на некоја материјална или процесна одредба. Во сите други области вештачењата се единствениот начин за судот да може да изгради став во однос на некој факт и да му даде статус на релевантен и докажан.

Особено е важно колку криминалистиката успева да го следи развитокот на природните и медицинските науки и на техничко-технолошкиот развој, од што и зависи успехот во откривање и документирање на сторените кривични дела и намалување на нивната бројка. Исто толку е важно и знаењето и умешноста на вештакот да препознае, соодветно да процени и да даде одговори кои ги бара судот со цел утврдување на релевантноста на определени факти во контекст на кривичноправниот настан.

На почетокот на XX век науката и технологијата постигнаа толку рапиден развој и унапредување, што неминовно придонесе правниците во текот на кривичната постапка да почнат да ги користат бенефициите од ваквиот научен и технолошки развој. Нивната цел беше да го засноваат својот предмет на стручните мислења на вештите лица, односно да ги оспорат тврдењата на овластениот тужител и со вештачења од стручни лица одбраната да настојува да ја намали доказната вредност на вештачењето на обвинителот.¹⁹

Ако во минатото имало судски предмети каде што кривичната постапка можела да заврши и без спроведено вештачење, современите облици на кривичните дела (финансискиот криминалитет, компјутерскиот криминалитет), како и современите начини за сторување на кривичните дела, преку различни видови електронски алатки, со посебни компјутерски вештини, примена на различни дигитални апликации и слично, доведуваат до состојба што речиси и нема судски предмет во којшто некоја од странките не предложила вештачење во листата на доказите. Голем е бројот на предмети каде што вообичаено има повеќе вештачења од различни области како примарни вештачења, а дополнително е што има и голем број предмети каде што поради противречни вештачења од иста област се јавила основа за спроведување супервештачење.

Вештитенаодинапатолози, експертизадактилоскопија, психијатри, физичари за вршење балистички вештачења, графолози итн., играат клучна улога во изградбата на случајот и за одбраната и за обвинителството, но станува сè повообичаено да се повикуваат експерти надвор од „традиционалните“ академски науки, па како вештаци се повикуваат сè повеќе и експерти од инженерството, компјутерските и комуникациските системи, експерти за деловни трансакции, банкарство или сметководство.

Честото користење на вештаците е евидентно и од годишните извештаи за работата на Јавното обвинителство, како надлежен орган за издавање наредби

19 D.Dwyer, *The Judicial Assessment of Expert Evidence*, Cambridge University Press, UK, 2008, стр. 15.

за вештачење во текот на претходната постапка. Од достапните податоци²⁰ презентирани во табелата подолу се добива потврда на претходноизнесеното во однос на бројот на наредби за вештачења што ги издало Основното јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (ОЈО ГОКК) во предистражната постапка според број на лица и вкупен број на вештачења и увиди што ги спровеле редовните јавни обвинителства.

Година	Основно јавно обвинителство за гонење на организиран криминал и корупција (вештачења)	Основни обвинителства (збирно вештачења и увиди)
2017	18	1682
2018	14	2567
2019	30	1846
2020	122 (сите се наредби за финансиско вештачење)	1560
2021	17 (сите се наредби за финансиско вештачење)	1831

Табела бр. 1: Број на вештачења и увиди²¹

Поголемиот број ангажирани вештачи во голема мера придонесуваат за подолгото траење на постапките. Во дел одолговлекувањето се должи на сложеноста на предметот и обемиот материјал што е предмет на вештачење, во одреден дел се должи на неможноста на јавното обвинителство навреме да ги надомести трошоците за вештачењето, но во дел и на непочитување на роковите од страна на ангажираните вештачи.

Сето ова претставува системски, а не процесен проблем, но факт е дека има сериозни импликации врз траењето на постапката и недоволна ефективност на правното средство со кое може да се бара утврдување повреда на правото на судење во разумен рок во Република Северна Македонија (PCM). Имено, од спроведена анализа за ефикасноста на судењето во разумен рок како правно средство, пропишано со Законот за судовите, а во надлежност на Врховниот суд на РСМ, авторите утврдиле дека Врховниот суд на РСМ ги одбива барањата за утврдување на правото за судење во разумен рок како неосновани кога констатирал дека се работи за сложен правен предмет, со изведување на повеќе докази, со вештачење и сослушување на сведоци, при што ниту подносителот на барањето со своето однесување, ниту судот не придонеле за одолговлекување на постапката.²²

Во однос на ставот дека вештачењата ги одолговлекуваат кривичните постапки, Советот на Европа со Препораката P(81)7 бара државите

20 Baehr, Jason. "A Priori/A Posteriori," Internet Encyclopedia of Philosophy, 2003.

21 Извор: Годишни извештаи за работата на Јавното обвинителство на РСМ.

22 Г. Лажетиќ, Б. Мисоски, Д. Илиќ-Димоски, Ефикасноста на судењето во разумен рок како правно средство и користењето на спогодувањето за кривична санкција во Северна Македонија – Судење во разумен рок, МРКК, бр. 1-2, 2021 во рамките на проектот финансиран од Амбасадата на САД во Скопје - The Effectiveness of the Adversarial System of Criminal Procedure in term of Delayed Justice and Use of Plea Bargaining in North Macedonia.

потписнички да обезбедат услови кои би значеле намалување на бројот на ангажирани вештаци тогаш кога ќе се оцени дека некој факт може да се утврди и на друг начин, но и препорака да се преземат мерки кои би значеле регулирање и контрола на висината на надоместоците за извршените вештачења, со што ќе се оневозможат тврдењата дека вештаците придонесуваат за подолготрајна казнена правда.²³

Сепак, за утврдување на определени неправни факти неопходно е да се спроведат вештачења. Должината на постапката не може да биде аргумент за донесување судски одлуки кои нема да се засноваат на докажани релевантни факти. Оттука, нужноста од вештачењата се наметнува сама по себе.

2. СТАВОТ НА ЕВРОПСКИОТ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА ВО ОДНОС НА ВЕШТАЧЕЊЕТО

Иако овој документ зборува за вештаците и вештачењето, сепак, мора да расчистиме еден многу важен елемент, а тоа е какво е неговото фундаментално својство од аспект на ЕСЧП, односно каков процесен третман му дава ЕСЧП преку интерпретацијата на Конвенцијата. Јасно е дека вештачењето претставува дозволено доказно средство, но за наши потреби, иако Конвенцијата не се занимава со индивидуалните институти и не претставува следна инстанца во рамките на секој правен поредок, сепак изродена е судска практика во однос на третманот на овој институт, гледан како дел на поширокиот концепт на фер судење, изразен во членот 6 на Конвенцијата.

Според ЕСЧП, терминот сведок има автономно значење, независно од класификацијата во националното право. Секаде онаму каде што има изјава којашто може да служи до материјален степен како база за осуда претставува доказ за обвинителството, за кое гаранциите предвидени со членовите 6(1) и (3)(д) на Конвенцијата се применливи.²⁴ Овој термин (сведок) ги вклучува сообвинетиот (*Trofimov v. Russia, 2008, § 37; Oddone and Pecci v. San Marino, 2019, §§ 94-95*), жртвите (*Vladimir Romanov v. Russia, 2008, § 97*), експертските сведоци (вештаци н.з.) (*Doorson v. the Netherlands, 1996, §§ 81-82*) и полициските службеници (*Ürek and Ürek v. Turkey, 2019, § 50*).

Евидентно е дека експертските сведоци, односно вештаци влегуваат во поширокиот термин сведоци, и така се третираат. Од практиката на овој суд, би ги издвоиле следните примери за тоа каков е ставот на ЕСЧП во однос на вештачењето:

23 Recommendation No. R (81) 7 on measures facilitating access to justice, 14 May 1981, <https://rm.coe.int/168050e7e4>.

24 Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights Right to a fair trial (criminal limb), updated 31 August 2022, European Court for Human Rights, Prepared by the Registry.

- Принципот на еднаквост на оружјата е релевантен и за прашањата поврзани со назначувањето на експерти во постапката (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia* (бр. 2), 2020 година, § 499).

Самиот факт дека предметните вештаци се вработени кај една од странките не е доволен да ја направи постапката неправедна. Судот објасни дека, иако овој факт може да доведе до стравување за неутралноста на вештаците, таквиот начин на заклучување, иако има одредена важност, не е одлучувачки. Она што е сепак пресудно е позицијата на вештаците во текот на постапката, начинот на кој ги извршувале своите функции и начинот на кој судиите го оценувале вештачењето. При утврдувањето на процедуралната положба на вештаците и нивната улога во постапката, Судот го зема предвид фактот дека мислењето дадено од кој било експерт назначен од суд веројатно ќе има значителна тежина во судската оценка за прашањата од надлежноста на тој вештак (*Shulepova v. Russia*, 2008 година, § 62, *Poletan and Azirovik v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2016 година, § 94).²⁵

Слично на тоа, според членот 6, вообичаено не е улога на Судот да утврди дали одреден експертски извештај достапен за домашниот судија бил веродостоенилине. Домашниот судија вообичаено има широка дискреција при изборот меѓу спротивставените стручни мислења и изборот на она што тој или таа го смета за доследен и веродостоен. Меѓутоа, правилата за прифатливост на доказите не смеат да ја лишат одбраната од можноста ефективно да ги оспорува наодите на експерт, особено со воведување или добивање алтернативни мислења и извештаи. Во одредени околности, одбивањето да се дозволи алтернативно вештачење на материјалните докази може да се смета како прекршување на членот 6 ставот 1 (*Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2007 година, § 38; *Matytsina v. Russia*, 2014 година, § 169) бидејќи може да биде тешко да се оспори извештај од експерт без помош од друг експерт во соодветната област (*Khodorkovskiy and Lebedev v. Russia*, 2013 година, § 187).

Освен тоа, пропустот на обвинителството да ги открие техничките детали на кои се заснова вештачењето може да ја попречи можноста одбраната да го оспори вештачењето и на тој начин да покрене прашање за еднаквост на оружјата според членот 6 ставот 1 (*Kartoyev and Others v. Russia*, 2021 година, §§ 71-73).²⁶

Потенцијално штетна изјава цитирана од експертски извештај не ја нарушува пресумпцијата на невиност во постапката за условно ослободување од затвор кога внимателното читање на судската одлука го исклучило разбирањето што би допрело до угледот на апликантот и начинот на кој тој е перципиран од страна на јавноста. Сепак, Судот нагласи дека би било попретпазливо домашниот суд или јасно да се дистанцира

25 Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights Right to a fair trial (criminal limb), updated 31 August 2022, European Court for Human Rights, Prepared by the Registry, para 169.

26 Ibid, para. 172.

од погрешните изјави на експертот или да го советува експертот да се воздржи од давање несакани изјави за кривичната одговорност на жалителот за да се избегне заблудата дека прашањата за вина и невиност би можеле на кој било начин да бидат релевантни за постапката што се води (*Müller v. Germany*, 2014 година, §§ 51-52).²⁷

Со оглед на автономното значење дадено на терминот „сведок“, горенаведените принципи во врска со отсутните сведоци се соодветно релевантни во случаите на отсутни вештаци (Константинид против Грција, 2016, §§ 37-52). Меѓутоа, во овој контекст Судот објасни дека улогата на вештак може да се разликува од онаа на очевидец, кој мора на судот да му го соопшти своето лично сеќавање за одреден настан. При анализата на тоа дали личното појавување на експерт на судењето било неопходно, Судот за тоа првенствено се води од принципите содржани во концептот на „фер судење“ според членот 6 ставот 1 од Конвенцијата, а особено од гаранциите за „контрадикторна постапка“ и „еднаквост на оружјата“ (види, на пример, *Kartoyev and Others v. Russia*, 2021 година, §§ 74 и 81). Сепак, некои од пристапите на Судот за лично испитување на „сведоци“ според членот 6 ставот 3 (г) може да се применат, *mutatis mutandis*, имајќи ја предвид разликата во нивниот статус и улога (*Danilov v. Russia*, 2020 г. § 109).²⁸

- **Оцената на правичноста на постапката е поврзана со вештачењата** (*Bönisch v. Austria*, 1985 година)

Во овој предмет Судот сметал дека еднаков третман не бил овозможен во двете предметни постапки против жалителот, а поради следното:

На прво место, директорот на Институтот беше назначен како „експерт“ од страна на Регионалниот суд во согласност со австриското право; врз основа на тој закон, со тоа тој формално беше ставен во функција на неутрален и непристрасен помошник на судот. Поради ова, неговите изјави мораше да имаат поголема тежина од оние на „вештак сведок“ повикан, како во првата постапка, од обвинетиот, а сепак неговата неутралност и непристрасност беа, во одредени околности, способни да изгледаат отворени за сомнеж. Во својство на „вештак“ тој можел да присуствува во текот на рочиштата, да поставува прашања до обвинетите и до сведоците со дозвола од судот и да ги коментира нивните докази во соодветен момент.

Недостигот од еднаков третман бил особено впечатлив во првата постапка поради разликата помеѓу соодветните позиции на судскиот вештак и „вештакот“ на одбраната. Како обичен сведок, на г. Прандл не му беше дозволено да се појави пред Регионалниот суд додека не беше повикан да даде доказ; при давање на својот доказ бил испитан и од судијата и од вештакот; потоа тој бил префрлен во јавната галерија. Директорот на Институтот, од друга страна, ги извршувал овластувањата

27 Ibid, para. 370.

28 Ibid, para. 520.

што му беа достапни според австриското право. Навистина, тој директно ги испита г. Прандл и обвинетиот.

Дополнително, како што искуси апликантот во неговиот случај, тој имал мала можност одбраната да добие назначување на контравештак.

Доколку надлежниот суд има потреба од појаснување во однос на мислењето на Институтот, тој мора прво да сослуша член на персоналот на Институтот (членот 48 од Законот од 1975 година); судот не може да се обрати до друг вештак, освен во непредвидени работи наведени во членовите 125 и 126 од Законот за кривичната постапка (види став 21 погоре), од кои ниту една не е добиена во конкретниот случај. Следствено, била најдена повреда на членот 6 ставот 1 од Конвенцијата.²⁹

Повреда на членот 6 од ЕКЧП, Судот нашол и во случајот на *Matytsina v. Russia*³⁰

Според ЕСЧП, особено одбраната не можеше да ги оспори заклучоците на последно вештачење бидејќи судечкиот суд ги прогласил за недопуштени двете вештачења предложени од одбраната. Исто така, едно вештачење добиено во фаза на предистражна постапка во мај 2004 година, што беше очигледно поволно за одбраната – бидејќи заклучи дека програмите на здружението не требаше да се класифицираат како „медицински“ – не беа наведени во ниту една од двете пресуди дадени од основниот суд. Оттука, тој извештај или никогаш не бил поднесен на суд или на судовите го игнорирале. Секое сценарио е во спротивност со основните принципи на правично судење.

Понатаму, додека вештакот кој го подготвил тој извештај, д-р А., бил испрашуван како „специјалист“ во првиот круг од постапката – кој заврши со ослободување на г-ѓа Матицина – неговите усни поднесоци беа исклучени од доказите во вториот круг на постапката со образложение дека тој веќе учествувал во главниот претрес со изготвување на претходното вештачење. Како резултат на тоа, неговото мислење на крајот беше исклучено од испитувањето на судењето во каква било форма, а тоа беше на штета на одбраната. Како заклучок, Судот утврди дека во случајот на г-ѓа Матицина било многу тешко за одбраната ефективно да ги оспори двете групи на докази (експертски мислења н.з.) доставени до основниот суд од страна на обвинителство, врз кои е изграден предметот против неа. Според тоа, имало повреда на членот 6 ставот 1.³¹

29 Ibid, paras 33 et seq.

30 Application no. 58428/10.

31 Соопштение за јавност на ЕСЧП, issued by the Registrar of the Court ECHR 087 (2014) https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewik9a_9vH7AhWwMewKHVqrAwMQFnoECBsQAQ&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D003-4713359-5723205%-26filename%3D003-4713359-5723205.pdf&usg=AOvVaw1H2JOWVTFIPJBRq6BwZLmi.

Она што е иманентно во оваа Пресуда е наводот на ЕСЧП дека [...], „Сепак, Судот не е убеден дека е почитуван принципот на еднаквост на оружјата во однос на втората група експертски докази. Така, одбраната не можеше да ги оспори заклучоците на д-р Ив. со поднесување на алтернативен извештај од проф. З. (кој го дефинираше поимот ‘медицински активности’ и со тоа поврзан со прашањето бр. 2). Судот одби да го признае неговиот извештај како доказ од истата причина што не го прифати извештајот на IAPR (види ставови 49 и 103 погоре). Така, одбраната немаше опција за ‘активна одбрана’: тие не беа во можност да воведат писмени мислења на сопствените ‘специјалисти’ и, во секој случај, секое мислење на ‘специјалист’ би имало помала тежина од тоа на ‘експертот’“.³²

- **Повреден е принципот на еднаквост на оружјата ако вештото мислење е основниот доказ врз кој се засновале обвинението и пресудата против обвинетиот, а на одбраната не било дозволено да даде свое вешто мислење, ниту бил обезбеден пристап до вештачениот материјал** (*Stoimenov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, 2007 година)

Во конкретниот предмет, ЕСЧП констатирал повреда на принципот на еднаквост на оружјата поради фактот што вештото мислење обезбедено од Управата за кримтехника при МВР бил единствениот извештај кој постоел во врска со квалитетот на катранот и основниот доказ врз кој се засновале обвинението и пресудата против обвинетиот, а на одбраната не и било овозможено да поднесе приватно вешто мислење, ниту и бил обезбеден пристап до питите од афионскиот катран, кои биле предмет на вештачење.

Како резултат на оваа Пресуда, Врховниот суд донесе свое Правно мислење, во кое, меѓу другото, се наведува „[...] Согласно пресудата на Европскиот суд за човекови права бр. 17995/02 од 5.4.2007 година, со која е утврдена повреда на правото на фер и правично судење и принципот на еднаквост на оружјата (средствата), утврдени во членот 6 став 1 од Конвенцијата, изразено како право на странките во постапката да предлагаат изведување на алтернативни експертски испитувања (вештачења) кои согласно член 234 од ЗКП, ги вршат стручни установи во рамките на државен орган, судовите..., во сите фази на постапката треба да овозможат рамноправност на странките, што значи секоја страна мора да добие разумна можност да го презентира својот случај под услови кои не ја ставаат во понеповолна положба наспроти спротивната страна.“

32 Пресуда на ЕСЧП 58428/10 Пресуда од 27 март 2014 година, пасус 200.

3. ПРАВНА РАМКА И ПРАКТИЧНИ ПРЕДИЗВИЦИ И ДИЛЕМИ ВО ОДНОС НА ВЕШТАЧЕЊЕТО ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

3.1 Услови и субјекти за вршење вештачење во согласност со Законот за вештачење

а) Поим и дефиниција за вештак во Законот за вештачење

Законот за вештачење е донесен во 2010 година,³³ а потоа следувале повеќе измени и дополнувања.³⁴ Во Законот за вештачење, како материјален закон, вештакот е дефиниран како лице кое има лиценца за вештачење од соодветната област и е запишано во регистарот на вештаци. Издадените, одземените и продолжените лиценци на вештаците, како и лиценците на вештаците кои престанале да важат, се евидентираат во регистарот кој го води Министерството за правда. Регистарот се објавува на веб-страницата и на огласната табла на Министерството за правда, на веб-страницата на Комората на вештаци и се доставува до судовите во државата. Регистарот ги содржи податоците за името и презимето, адресата, телефонскиот број, електронското сандаче за прием на писмена и регистарскиот број на вештакот, областа на вештачење за која е издадена лиценцата и називот и седиштето на органот на државната управа, високообразовната установа, научната установа, стручната установа, друштвото за вештачење, односно трговецот поединец вештак, во кое е вработен вештакот.

При изготвување на вештачењето, вештакот има законска обврска да се придржува кон начелата на законитост, стручност, чесност, непристрасност, професионалност, самостојност, економичност, одговорност, совесност и ефикасност. Вештакот е обврзан вештачењето да го врши стручно и совесно, во согласност со правилата на науката и струката и етичките норми и е обврзан вештачењето да го достави до нарачателот навремено во согласност со роковите пропишани со закон.

Во РСМ, за потребите на судовите и јавните обвинителства, вештачења и супервештачења може да врши и Бирото за судски вештачења. Вештачењата по правило ги вршат вработени вештаци во Бирото за судски вештачења, но Бирото е овластено за вршење на работите од својата надлежност да ангажира и надворешни соработници од соодветна област. Вработените

33 Службен весник бр. 115/2010.

34 Закон за изменување и дополнување на Законот за вештачење, Службен весник бр. 12/14; 43/14; 104/15; 148/15; 192/15; 64/18.

и надворешните соработници кои вршат вештачења е потребно да ги исполнуваат условите за вештаци во согласност со Законот за вештачење.

По исклучок, вештак може да бидат и странски вештак или странска стручна институција кои ги исполнуваат условите за вршење на вештачење во државата во која се регистрирани, но само доколку во РСМ нема вештак или установа во определена област.

За едно лице да биде вештак, потребно е да има положено стручен испит, кој се полага според програма од соодветната област, која ја донесува министерот за правда, а испитот се спроведува заради оценување на потребното стручно знаење, по што лицето се стекнува со уверение за положен стручен испит. Овој испит се спроведува најмалку два пати годишно. Положениот испит е услов за лицето да се стекне со лиценца за вештачење, која е со важност во траење до пет години и која се продолжува врз основа на поднесено барање за продолжување најдоцна два месеци пред истекот на нејзиното важење. Услов за да се продолжи лиценцата е вештакот да не е парично казнет три пати во една календарска година и да ја исполнил обврската за посетување обука за континуирано усовршување, која ја спроведува Комората на вештаци.

Законот дава можност лица од извесни категории да се стекнат со лиценца за вештачење без полагање на стручен испит. Тоа се: доктори на науки од соодветна научна област; магистри на науки од соодветна научна област, со пет години работно искуство по магистрирањето; лица со положен специјалистички испит по медицина, со пет години работно искуство по положениот специјалистички испит; лица кои имаат вишо или средно образование, со регистриран занает од соодветната област (кујунџија, крзнар, часовничар, клучар, златар, оптичар или друг занает) и лица вработени во орган на државната управа и стручна установа надлежна за вршење на вештачење, кои имаат најмалку пет години работно искуство во соодветната област на вештачење. Вештакот ја губи лиценцата по два основа: доколку му биде одземена од страна на министерот за правда и доколку истата врз основа на закон престане да важи.

Министерот за правда ќе му ја одземе лиценцата на вештакот ако вештакот ја загуби деловната способност; ако вештакот во постапка пред надлежен орган во која го врши вештачењето парично е казнет три пати во текот на една календарска година; ако со правосилна одлука му е изречена забрана за вршење на професија, дејност или должност; ако со правосилна пресуда е осуден на безусловна казна затвор над шест месеци; ако е доставен предлог за одземање на лиценцата за вештачење од Дисциплинската комисија на Комората на вештаци; ако вештакот не уплатил годишна членарина до крајот на тековната година во Комората на вештаци или доколку лиценцата е издадена врз основа на неточни податоци.

Лиценцата престанува да важи ако вештакот сам го побара тоа; ако вештакот почине, и по истекот на рокот на важноста од пет години, доколку лиценцата не се продолжи.

По одземањето или по престанокот на важење на лиценцата за вештачење, врз основа на решение на министерот за правда, вештакот се брише од регистарот на вештачи.

Од практиката на домашните судови:

„Не е спорно дека лицето П. П., која учествувала во изготвувањето на извештајот – вештачењето за време на вештачењето немала лиценца, но сепак потписник на истото е вешто лице Р. Ј., кој според јавно достапните податоци на Министерството има лиценца во време кога е изготвено вештачењето. Согласно член 5 од Законот за вештачење, вештачење може да изврши покрај другото и високообразовна установа, научна установа и стручна установа врз основа на овластувања утврдени со закон доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. Во конкретниот случај, изготвувачите на вештиот наод и мислење не се јавуваат како вештачи поединци, туку истите се вработени во органот на државна управа, кој е овластен да врши вештачење, согласно горецитираниот член 5 од Законот за вештачење и на кој му било доверено вештачењето согласно членот 236 ставот 5 од ЗКП. По наоѓање на овој суд, независно од тоа што еден од изготвувачите на вештачењето немал важечка лиценца во времето на вештачењето, сепак се работи за лице кое е вработено во органот и вештачи во име на органот на државна управа, а која со закон е овластена да врши вештачење. Дотолку повеќе што потписник на вештачењето е вешто лице кое во времето на изготвувањето на истото поседувало лиценца за вештачење. Оттука, не се доведува под сомнение законитоста на Извештајот на вештачење.“³⁵

Врховниот суд на РСМ констатирал дека постои повреда на правото на одбрана и правото на правично судење, од причина што извештајот од вештачењето кое било спроведено од повеќе лица од МВР, едното лице немало лиценца за вештачење, ниту пак било запишано во регистарот на вештачи. Овој факт бил потврден и со исказот на ова лице дадено на главната расправа. Според Врховниот суд на РСМ, ваквиот извештај е доказ кој е прибавен на незаконит начин и пониските судови спротивно на членот 12 од ЗКП го прифатиле како доказ и извештајот од лицето што немало лиценца за вештачење, а кој бил составен дел од извештајот на вештачењето. За Врховниот суд на РСМ останало нејасно како пониските судови на ова лице му дале статус на сведок бидејќи е ноторно дека за спроведување на ваков тип на извештај мора да постои декларирање на лице со стручни знаења, односно ваков извештај може да даде само вешто лице, што не е случај со конкретниот извештај и тоа лице нема својство во коешто може да се испитува.³⁶

35 Пресуда на Врховниот суд на РСМ, Квп2 бр. 1/2021 од 14.04.2021. Ваквиот став на Врховниот суд на РСМ е изразен и во бројни други одлуки на овој суд: Квп. КОК2. Квп. бр. 11/2012 од 22.05.2012 година, Квп2. бр. 37/2021 од 31.03.2021 година, Квп2. бр. 144/2022 од 1.11.2022.

36 Квп. КОК2. Квп. бр. 8/2022, ВСРСМ.

Апелациониот суд оценил дека жалбата на одбраната е основана бидејќи пресудата на првостепениот суд првенствено се заснова на изготвениот вешт наод кон кој вештото лице го назначило само бројот на лиценцата, меѓутоа не доставило лиценца од која би можело да се види кога е издадена и да се утврди до кога важи.³⁷

Во судската практика се појави дилема дали вештиот наод и мислењето, изготвени од вештото лице на кого во време на изготвување на вештачењето мубилистечен рокот на издадената лиценца, а продолжувањето на лиценцата е со датум по спроведеното вештачење, се прибавени во согласност со одредбите од ЗКП. Заклучено е дека е важно вештото лице да има важечка лиценца во моментот на изготвување на вештачењето, без оглед на фактот дали истото сè уште се наоѓа на листата на вештаци.³⁸

б) Поим, видови и начин на вршење вештачење во Законот за вештачење

Вештачење е стручен наод и мислење изработени врз основа на примена на научни и стручни методи, технички достигнувања, стручни знаења и искуства во областите што се дефинирани во сите случаи определени со закон или по барање на заинтересирано лице – нарачател.

Супервештачење е вештачење од повисок степен, односно стручно-критичка експертиза на две противречни вештачења, кое може да го врши тим составен од најмалку тројца вештаци од соодветната област од орган на државната управа; од високообразовна установа; од научна установа или стручна установа и од друштво за вештачење во кое има вработено најмалку тројца вештаци од соодветната област.

Вештачењето се врши во области таксативно наброени во членот 8 од Законот за вештачење, во кои, во последната алинеја, како воопштена клаузула е наведен поимот „и други области“, што води до заклучокот дека вештачење може да се изготви во која било област за која ќе се појави потреба во текот на сите фази во кривичната постапка.

Според Законот за вештачење, вештачење може да врши и високообразовна установа, научна установа и стручна установа, а за одделни работи утврдени со закон и орган на државната управа врз основа на овластувања утврдени со закон, доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење.

Вештачење можат да вршат и: трговец поединец вештак, основано во согласност со ЗТД и кој има вработено најмалку едно лице со лиценца за вештачење, и трговско друштво кое е регистрирано во согласност

37 КЖ-195/20 Апелациониот суд Битола.

38 Судски билтен - Апелација Штип, 2019, бр. 12.

со ЗТД, а има вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење.³⁹ Супервештачење може да извршат претходно наведените установи, друштва и органи на државната управа, доколку имаат вработено најмалку три лица со лиценца за вештачење.⁴⁰

Токму во однос на овие прашања се појави дилема во практиката, имено, дали е законито вештачењето изготвено од високообразовни установи, научни установи, стручни установи или органи на управата во чие име вештачењата ги изработиле лица кои не поседуваат лиценца, имајќи ги притоа предвид одредбите од членот 5 од Законот за вештачење.

Од практиката на домашните судови:

„Неосновани се наводите од жалбата на осудената со кои се оспорува изготвеното психијатриско вештачење од 2.05.2019 година од ЈЗУ У.. клиника С, како нецелосно бидејќи вештите лица кои го изработиле вештачењето немале валидна лиценца за вештачење. По наоѓање на овој суд, психијатриско вештачење на обвинетата Б. П. од 2.05.2019 година од ЈЗУ У... клиника С.... било изготвено врз основа на наредба на јавен обвинител, што значи истото е прибавено на законит начин. По однос на тоа спрема кои и колку лица ќе се изврши вештачењето е одлука на органот кој го нарачува вештачењето, а од содржината на психијатриското вештачење може да се заклучи дека со истото е во целост постапено согласно Наредбата за вештачење. Во смисла на одредбата од член 235 став 5 од ЗКП, кога се работи за сложени предмети, а постојат високообразовни, научни или стручни институции за вештачење, тие им се доверуваат на овие институции. Во случајот психијатриското вештачење е издадено од страна на У... клиника С., која установа е специјализирана за изготвување на ваков вид на вештачења и е дел од М. факултет како високообразовна установа. Во случајот изготвувачите на вештачењето не се јавуваат како вештачи-поединци, туку истите се вработени во У... клиника, која како дел од М. факултет може да вештачи согласно член 5 од Законот за вештачења. Во оваа смисла изготвувачите на вештачењето се вработени во У... клиника... и вештачат во нејзино име, а М. факултет, во чии рамки е Универзитетска клиника за психијатрија С. има и повеќе од предвидениот број на вешти лица кој се бара согласно Законот за вештачење.“⁴¹

„По однос на наводите на одбраната дека изготвеното вештачење изготвено од МВР ОКТИВ преку вештото лице Љ. Т. која всушност нема лиценца за вештачење, ниту пак е запишана во регистарот на вештачи, претставува доказ кој е обезбеден на незаконит начин, овој суд наоѓа

39 Член 5 ставови 1 и 3 од Законот за вештачење – пречистен текст, (Службен весник бр. 15/10, 12/14, 43/14, 148/15 и 64/18).

40 Член 5 ставови 2 и 3 од Законот за вештачење – пречистен текст, (Службен весник бр. 15/10, 12/14, 43/14, 148/15 и 64/18).

41 Пресуда на Врховиот суд на РСМ, Вкж2. бр. 24/2021 од 2.11.2021.

дека ваквите наводи се неосновани. Имено,Извештајот за вештиот наод и мислење на МВР ОКТИВ е еден од многуте докази на кои судот поклонил верба, а истиот е обезбеден на законит начин и изготвен од овластена институција врз основа на претходно издадена наредба.... По наоѓање на овој суд станува збор за институција, односно орган на државна управа кој е овластен за вршење на вештачења, согласно член 5 став 3 од Законот за вештачење и член 236 став 5 од ЗКП, бидејќи доколку за определен вид на вештачења постои високообразовна, научна установа или стручна установа и вештачењето може да се изврши во рамките на орган на државна управа, таквите вештачења, особено посложените седоверуваат по правило на таква установа односно орган. Меѓутоа одбраната имала можност во текот на постапката да предложи на судот да нареди ново вештачење кое ќе го изврши друга установа или орган како би се спротивставила на доказите на обвинителството, но иако имала таква можност, сепак во текот на постапката не предложила некој доказ во оваа насока....⁴²

Со вака заземените ставови во цитираните одлуки, Врховниот суд на РСМ како да ги исцртува контурите во чии рамки треба да се движат пониските судови при одлучувањето за законитоста на спроведените вештачења, при што се изведува заклучок дека **законити** се вештачењата изготвени од високообразовни, научни или стручни установи, како и органи на државната управа, во согласност со своите законски овластувања, како и вештачењата изготвени од правни лица во кои има вработено две, односно три лица со лиценца за вештачење, без оглед што конкретното вештачење, во име и за сметка на институцијата, го изготвило лице кое не поседува таква лиценца. За разлика од ова, **незаконити** се вештачењата изготвени од физички лица кои самостојно ги изготвиле вештачењата, а не поседуваат лиценца за вештачење, без оглед што се вработени во високообразовни, научни или стручни установи или во орган на државната управа, доколку настапуваат како физички лица, а не во име и за сметка на институцијата од која доаѓаат.

3.2 Вештачењето како доказно средство во Законот за кривичната постапка

3.2.1 Поим и дефиниција за вештак во ЗКП

Во казненото процесно законодавство не се дефинира ниту вештачењето како процесно дејствие, ниту вештакот како носител на тоа дејствие, туку се пропишува дека вештачење се определува кога за утврдување или за оценка на некој важен факт треба да се добие наод или мислење од вешто лице.⁴³ Од духот на законот произлегува дека вештак е лице кое поседува професионална стручност, научно и стручно знаење, вештина и искуство

42 Пресуда на Врховниот суд на РСМ, Квп. КОК2. Квп бр. 8/2022 од 21.09.2022.

43 Подетално: Г. Л. Бужаровска, Л. Нанев, О. Кошевалиска, Вештачењето и еднаквоста на оружјата, МРКК, бр. 1/2015, стр. 33-47.

врз основа на кои е несомнено дека ќе помогне во утврдувањето на фактите битни во кривичната постапка, за кои кај органот кој ја води постапката има недостиг од стручно знаење за да може сам да ги утврди, а се работи за факти кои се од суштествено значење за утврдување на некој елемент на конкретното кривично дело.

Вештаците (*periti*) се процесно незаинтересирани лица кои се повикуваат врз основа на стручната подготовка или на вештината стекната со вршење на професијата да забележат одделни факти, околности или појави или за нив да го дадат своето мислење бидејќи за тоа не се доволни стручната правна наобразба и општото образование на судијата.⁴⁴

Материјалниот основ за определување на вештачењето е содржан во потребата да се утврдат определени факти од страна на лица што располагаат со стручни знаења, во согласност со кои треба да го спроведат вештачењето (*lege artis*).⁴⁵

По правило, вештачењето го вршат вештаци запишани во регистарот на вештаци. ЗКП експлицитно пропишува **кој не може да биде вештак** во кривичната постапка. Вештак во кривичната постапка не може да биде лице кое не може да биде сослушано ниту како сведок или кое е ослободено од должноста за сведочење, како и лице спрема кое е сторено кривичното дело. Во таков случај, доколку е ангажиран, вештакот треба да се из земе. Вештак не може да биде ниту лице кое е во работен однос во ист орган или друго правно лице со обвинетиот или со оштетениот или е во работен однос кај оштетениот или обвинетиот.⁴⁶ Кога станува збор за судскомедицинско вештачење или обдукција, вештак не може да биде и лекарот што го лекувал починатиот.⁴⁷

Исто така, своевидно ограничување постои кога станува збор за **вештак лице кое има живеалиште во странство или странска стручна институција**, кои можат да се ангажираат само по исклучок, доколку во нашата држава не постојат високообразовна установа, научна установа или стручна установа, трговец поединец вештак или трговско друштво регистрирано за вршење вештачење, за определен вид вештачење и доколку според законите на матичната земја ги исполнуваат условите за вршење вештачење.

За да се спречи одолговлекување на постапката, особено имајќи ги предвид роковите за завршување на истрагата, како и одредбите од членот 237 од ЗКП, **за вештаците се пропишани законски обврски** да се јават на поканата

44 Н. Матовски, Г. Лажетиќ, Г. Калајиџиев, Казнено процесно право, второ изменето и дополнето издание, Академик, Скопје, 2011, стр. 207-212; T. Vasiljević, Sistem krivičnog procesnog prava SFRJ, Beograd, 1981, стр. 334; D. Krapac, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VIII izmenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2020, стр. 497; Č. Stefanović, V. Đurđić, Krivično procesno pravo - Opšti deo, Niš, 2007, стр. 237; D. Radulović, Krivično procesno pravo, Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Podgorica, 2009, стр. 202.

45 М. Шкулиќ, Кривично процесно право, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2010, стр. 251.

46 Член 238 од ЗКП

47 Член 247 став 2 од ЗКП

и својот наод и мислење да ги изготват во рокот определен во наредбата за вештачење. Доколку вештакот неоправдано не се јави на поканата, доколку одбие да вештачи или доколку не ги изготви својот наод и мислење во рокот определен во наредбата за вештачење, може присилно да се доведе или парично да се казни.

Со цел да се обезбеди еднаквоста на оружјата, како елемент на правичната постапка, согласно член 5 од ЗКП, **во случаи кога има изработено вештачење по наредба на јавниот обвинител, со тоа вештачење мора да биде запознаена одбраната со цел да има доволно време и можности да се запознае со содржината на вештачењето и да одлучи дали според теоријата на одбраната ќе се подготвува за оспорување, за ангажирање технички советник, за самостојно вкрстено испитување на вештакот и сл.**

Од практиката на домашните судови:

Принципот на правично судење подразбира право на одржување на главна расправа и почитување на принципот на контрадикторност на постапката, кои треба да се применуваат и во постапката за одземање на предмети, со обврска на судот поднесоците на едната страна да ги достави на увид и на одговор на спротивната страна, вклучително и вештачења, со што ќе се почитува принципот на еднаквост на оружјата пред првостепениот суд, а во согласност со пресудата на Европскиот суд за човекови права.⁴⁸

ЗКП формално правно правидистинкција помеѓу вештаки и технички советник. Но, во суштина, техничкиот советник, по правило, се именува од редот на вештачи запишани во регистарот на вештачи. Целта на ангажирањето на технички советник е да им помогне на јавниот обвинител, на обвинетиот и на бранителот во собирањето на податоци за стручни прашања или за оспорување на вештачењето при вкрстеното испрашување на вештите лица ангажирани од спротивната страна. Овоа се изведува заклучок дека доколку во листата на вештачи нема регистрирано вештак од определена област, а странките имаат потреба од стручна помош при собирањето на податоци за стручни прашања или за оспорување на вештачењето при вкрстеното испрашување на вештите лица ангажирани од спротивната страна, како технички советник може да биде ангажирано стручно лице од соодветната област, иако не е внесено во регистарот на вештачи и не поседува лиценца, но неговите права се ограничени само на помош на странката, а не се прошируваат и на давање на негово стручно мислење.

3.2.2. Определување вештачење во претходна постапка

Во кривичното процесно законодавство во РСМ, странките имаат право да прибават наод и мислење од лице кое располага со потребни стручни знаења со цел утврдување или оцена на некој важен факт.

48 Заклучок на Одделот за казниви дела на ВСПСМ донесен на 31.01.2022 година, Транскоп АД Битола против Северна Македонија, бр. 48057/12, §§ 29-35, 1 април 2021.

Јавниот обвинител одлучува дали и кога ќе донесе наредба за вештачење, пред сè, раководејќи се од природата, од видот и од карактерот на кривичното дело по кое постапува во кривичната постапка, со кои доказни средства располага во моментот или кои доказни средства во најкраток рок може да ги обезбеди, па кога не можат да се утврдат важни факти со другите доказни средства, туку за нивно утврдување е потребно стручно знаење од определена област, јавниот обвинител задолжително донесува наредба за вештачење.

Изготвувањето на вештачење не е задолжително по сите предмети по кои постапува јавниот обвинител, во зависност од тоа дали располага со соодветни материјални и вербални докази, кои според негова оцена се доволни за докажување на релевантните факти во конкретниот случај.

Во практиката најчесто на овој начин се постапува кај полесните кривични дела, но ова не е правило бидејќи определувањето на вештачењето зависи од доказната вредност на другите прибавени докази. Одлуката за определување вештачење е фактичко прашање и зависи од оцената на јавниот обвинител. Прашањето дали ќе се изготви или нема да се изготви вештачење е значајно не само од аспект за утврдување на битни факти, туку и од аспект на динамиката на постапување на јавниот обвинител и времетраењето на претходната постапка, со оглед на тоа дека постапувањето на вештите лица и изготвувањето на вештачењата изискува време и средства.

Како пример може да се осврнеме на определување на вештачење за сторено кривично дело – Загрозување на безбедноста на сообраќајот од членот 297 ставот 3 вв ставот 1 од КЗ.

- Кога сторителот направил сообраќаен пропуст пропишан во ЗБСП, кој може да се докаже од другите докази: записник за увид, скица, фотодокументација и искази на очевидци, јавниот обвинител **не наредува сообраќајно-техничко вештачење**.
- Јавниот обвинител **донесува наредба за сообраќајно-техничко вештачење** кога од другите материјални и вербални докази со сигурност не може да утврди кој од учесниците во сообраќајот направил сообраќаен пропуст кој е примарен за настанување на сообраќајната незгода.
- Кај ова кривично дело доколку јавниот обвинител обезбедил лекарско уверение за повредите на оштетениот од надлежната медицинска установа каде што бил хоспитализиран оштетениот по незгодата, бидејќи во лекарското уверение неспорно се утврдени повредите на оштетениот и видот и карактерот на истите, јавниот обвинител **не наредува медицинско вештачење**.
- Доколку од лекарското уверение и медицинската документација не е јасно дали повредите се телесни или тешки телесни повреди, тогаш јавниот обвинител задолжително **донесува наредба за медицинско вештачење** бидејќи видот и карактерот на повредите се битни за фактичкиот опис во диспозитивниот дел на обвинителниот предлог, воедно од тие повреди зависи и правната квалификација.

Вештачењето се определува со писмена наредба. Тоа значи дека вештачењето како процесно дејствие е формално. За да се изготви вештачење, јавниот обвинител задолжително изготвува писмена наредба и ја доставува до вештакот, заедно со предметот на вештачењето и со списите од предметот.

Вештачењето се изготвува во писмена форма. Во уводот се наведува по чија наредба се изготвува, бројот и датумот на наредбата и органот кој ја издал, кои факти се предмет на утврдување или оценка со тоа вештачење, кои лица биле присутни за време на вештачењето, јавен обвинител, обвинет, бранител, оштетен, полномошник и датумот на вештачењето. Понатаму, во вештачењето се наведува наодот кој ги опфаќа доказите што ги прегледал и ги анализира вештакот и извршените тестови, во зависност од видот на вештачењето, врз основа на научните и стручните методи, технички достигнувања, стручни знаења и искуства од дадената област. Во наодот по една хронолошка поставеност се наведуваат доказите кои се предмет на анализа за да може да се утврди дека вештакот целосно ги прегледал сите докази кои се предмет на вештачењето и дека целосно и правилно постапил по дадената наредба за вештачење. Врз основа на анализите во наодот, во вештачењето се продолжува со вториот дел – мислењето, кое треба да биде искажано јасно и разбирливо и да даде одговор на спорните факти.

Во практиката се случува вештото лице да се впушти во анализа и да даде свое мислење за определени правни прашања, но ваквото постапување е недозволено и не треба да биде прифатено. Вештаците во изготвените вештачења не смеат да се впуштат во анализи и да даваат своивидувања во поглед на определени правни прашања, туку тие треба да бидат фокусирани исклучиво на научните и стручните методи, техничките достигнувања, стручни знаења и искуства од дадената област и да се произнесат за спорните факти по правилата на струката. За правните прашања во текот на претходната постапка одлучува јавниот обвинител, а по поднесено обвинение – судот.

Ако наодот или мислењето се нејасни, нецелосни или се во противречност сами со себе, по наредба на органот што ја води постапката, вештачењето може да се врати на истите вештаци заради отстранување на утврдените недостатоци. Постојат повеќе начини како да се надминат недостатоците на вештачењето, и тоа: а) барање од вештакот да ги отстрани недостатоците; б) барање од вештакот да го дополни вештачењето ако не одговорил на сите поставени прашања во наредбата и в) барање од вештакот да го прецизира мислењето, со што ќе се надминат воочените противречности.

Од практиката на домашните судови:

Апелациониот суд Штип констатирал дека првостепениот суд го повредил ЗКП бидејќи не ги отстранил недостатоците на вештачењето, иако било повеќе од очигледно дека вештите лица не биле на висина на својата стручна задача и дале противречни наоди и мислења. Ова било очигледно и од самата обжалена пресуда, во која првостепениот

суд прифатил дека постои несогласност помеѓу вештите лица. Едното вешто лице истакна дека оштетената прикрива, менува и манипулира со факти и дека е склона на имагинација и бујна фантазија. По оценка на апелациониот суд, првостепениот суд бил должен вештачењето да им го довери на други вешти лица или на Судскомедицински одбор од Медицинскиот факултет во Скопје. Првостепениот суд со обжалената пресуда го повредил ЗКП, кој пропишува дека треба да се отстранат недостатоците на вештачењето во случај кога вештиот наод и мислењето се нејасни, нецелосни и се противречни самите на себе. Во конкретниот случај првостепениот суд, иако утврдил дека постои несогласност помеѓу вештите лица, не постапил во согласност со ЗКП со цел отстранување на воочените и очигледни недостатоци и противречности на вештачењата.⁴⁹

Сличен став зазел и ВСРСМ, кога оценил дека пресудите на пониските судови се нејасни и противречни на самите себе, имајќи ги предвид мислењата на вештите лица и нивните искази дадени на главната расправа пред првостепениот суд, останало нејасно како пониските судови ја утврдиле фактичката состојба опишана во образложението на правосилната пресуда, при постоење на контрадикторни вештачења со различни мислења за суштинско прашање. И покрај ваквата состојба, не било извршено усогласување на вештите мислења на главната расправа во однос на релевантни факти дали обвинетата е виновна или не за наведеното кривично дело, за да се отстранат контрадикторностите и противречностите на вештите лица, технички советник на одбраната и вештото лице на приватниот тужител. ВСРСМ оценил дека во ситуација кога постојат контрадикторности помеѓу две вештачења, противречност помеѓу истите за сериозни прашања за утврдување на релевантни факти, првостепениот суд по службена должност бил должен да нареди да се изврши супервештачење за да се надмине ваквата состојба.⁵⁰

Во своето постапување, јавниот обвинител може да оствари контакти со вештакот, во зависност од правилата на структурата на определена стручна област, за да добие определени појаснувања од таа област и тие контакти и појаснувања се од неформален карактер, но кога јавниот обвинител ќе одлучи дека како доказно средство заради утврдување на битни факти му е потребно вештачење, изготвува писмена наредба и ја доставува до вештакот.

Доколку не е донесена писмена наредба за вештачење, а вештачењето е изготвено врз основа на усна наредба, тоа вештачење е незаконит доказ и не може да се употреби како доказ во текот на доказната постапка на главната расправа.

49 КЖ-194/19, Апелационен суд Штип.

50 Кзз. бр. 7/2022, ВСРСМ.

Што се однесува до тоа кога се донесуваат наредби за вештачење, јавниот обвинител донесува во претходната постапка, како во предистражната така и во истражната постапка, додека судот на главната расправа.

а) Вештачење во предистражна постапка

Јавниот обвинител раководи со предистражната постапка, па така наредбите за вештачење во предистражната постапка може да се однесуваат како на утврдување на факти кои се однесуваат на сторителот на кривичното дело и утврдување на неговиот идентитет, доколку идентитетот не е познат, така и во поглед на утврдување или оценка на некој важен факт кој се однесува на стореното кривично дело.

Непосредно по извршување на кривичното дело, при вршење на увидот на самото место каде што е извршено кривичното дело, од страна на јавниот обвинител или по негово овластување од страна на правосудната полиција се фиксираат и се обезбедуваат трагите од сторителот и од стореното кривичното дело, според пропишани и меѓународно прифатени стандарди, од страна на криминалистички техничари од МВР. Во поглед на трагите што ги оставил сторителот на самото место, тоа се папиларните линии кои ги оставил на самото место, со допирање и контакт на предмети, и се пронаоѓаат и обезбедуваат биолошки траги од сторителот, на пример, пот, плунка, крв, сперма и слично. За текот на увидот, од неговиот почеток, за преземените дејствија, па до неговото завршување, се изготвува записник и во него се наведуваат и податоци за тоа на кои предмети каков вид на траги подобни за вештачење се пронајдени. Врз основа на наводите во записникот за увид, правосудната полиција изготвува писмено известување и тоа известување со прилог и со записникот за увид ги доставува на јавниот обвинител, врз основа на кои јавниот обвинител донесува наредби за вештачења на папиларните линии, на биолошките траги за утврдување на ДНК-профил, преку кои ќе се открие идентитетот на сторителот на кривичното дело, доколку утврдените папиларни линии и ДНК-профили пронајдени на самото место од сторителот на кривичното дело веќе се наоѓаат во базата на податоци на МВР. Во практиката, во зависност од тежината на кривичното дело, јавниот обвинител може да ја упати наредбата за вештачење до различен орган. Погореспоменатото вештачење по наредба на јавниот обвинител го изготвува Одделот за криминалистичко-технички испитувања и вештачења при МВР, а ако станува збор за потешко кривично дело, како на пример кривичното дело Убиство, вештачењата за утврдување ДНК-профили по наредба на јавниот обвинител ги изготвува Институтот за судска медицина, криминалистика и медицинска деонтологија Скопје, при Медицинскиот факултет во Скопје. Сепак, во практиката има случаи кога, без оглед на тежината на вештачењето, има приговори од одбраната со кои се оспорува законитоста на спроведените вештачења.

Од практиката на домашните судови:

Во приговорот против обвинителниот акт, бранителот го спори психијатриското вештачење бр. 03-220 од 18.10.2018 година на

Заводот за ментално здравје Скопје од причина што тоа не е изготвено од лиценцирани вештачи во согласност со Законот за вештачење... „Советот за оцена на обвинителниот акт го ценеше предлогот на бранителот на обвинетиот во оваа фаза на постапката советот да донесе решение со кое ќе се издвои од списите на предметот Психијатриско вештачење бр. 03-220 од 08.10.2018 година за малолетната – оштетена Ц. С, изготвено од ЈЗУ Здравствен дом на Скопје ОЕ Завод за ментално здравје на деца и младинци ‘Младост’ Скопје, но во конкретниот случај оцени дека не се исполнети условите од член 336 став 4 в.в. член 12 став 2 од ЗКП. Имено согласно член 236 став 1 од ЗКП, вештачењето *по правило* го вршат вештачи запишани во регистарот на вештачи. Согласно став 5 од истиот член, ако за определен вид на вештачење постои високообразовна установа, научна установа или стручна установа или вештачењето може да се изврши во рамките на орган на државна управа, таквите вештачења, а особено посложените, *ќе се доверуваат по правило на таква установа, односно орган*. Одовде, Советот е на мислење дека ЗКП, за разлика од Законот за вештачење, јасно го определил исклучокот од правилото утврдено во член 236 став 1, со тоа што определил дека во посложените предмети вештачењето е потребно да се доверуваат на стручни установи односно институции доколку такви има од соодветната област. Во конкретниот случај, ОЈО го доверил вештачењето на психичката и психијатриската состојба на дете жртва на кривичното дело на Заводот за ментално здравје на деца и младинци како стручна установа со што во целост постапил во согласност со член 236 од ЗКП, па неосновани се наводите на бранителот дека таквиот доказ е прибавен на незаконит начин во смисла на член 12 став 2 од ЗКП, дека истиот не може да се користи како доказ и врз него не може да се заснова судската одлука, па потребно е да се издвои од списите на предметот. Од оваа причина, советот ваквиот предлог на одбраната, согласно член 336 став 4 од ЗКП, го одби како неоснован.“⁵¹

Успешното раководење на јавниот обвинител со предистражната постапка, обезбедувањето предмети кои се употребени или кои произлегле од кривичното дело, обезбедувањето на трагите од сторителот и од стореното кривично дело, донесувањето наредби за вештачење и изготвувањето на тие вештачења се битен сегмент за брзо и ефикасно доаѓање до кривична правда.

Изреката „не постои совршено злосторство, туку само несовршена истрага“ упатува на заклучок дека пропустите направени во текот на предистражната постапка, која се води веднаш по сторувањето или дознавањето за сторено кривичното дело, тешко или воопшто не можат да се отстранат или да се надополнат во наредните фази од постапката.

51 Решение на Основен суд Велес, КООА. бр. 13/19 од 20.03.2019.

б) Вештачење во истражна постапка

Во текот на истражната постапка, јавниот обвинител, исто така, донесува наредби за вештачења во поглед на сите спорни факти од кои ќе зависи дали по спроведената истражна постапка ќе поднесе обвинителен акт или ќе ја запре истражната постапка. Најчесто, во текот на истражната постапка се изготвуваат вештачења во поглед на факти кои ќе бидат докажувани на главната расправа, како што се медицински вештачења за видот и карактерот на повредите со кои се здобиле оштетените, за кривичните дела против животот и телото и за други кривични дела од насилниот криминал, кога видот и карактерот на повредите се конститутивен или квалификаторен елемент на кривичното дело, економско-финансиски вештачења за кривични дела од областа на економскиот криминалитет и друг вид на вештачења.

Доколку во текот на предистражната постапка се изготвени потребните вештачења, тие повторно не се изготвуваат во текот на истражната постапка, со оглед на тоа дека, согласно член 295 став 2 од ЗКП, и тие вештачења се докази обезбедени на законит начин и се предлагаат во листата на докази од јавниот обвинител кон обвинителниот акт.

3.2.3. Именување и дејствија на технички советници

Со цел да се овозможи на одбраната увид во извршеното вештачење, доколку не била повикана да присуствува во текот на вештачењето, по завршеното вештачење во претходната постапка, јавниот обвинител е должен да ги извести обвинетиот и бранителот дека вештачењето е извршено и дека можат да ги разгледаат записникот за вештачењето, односно писмениот наод и мислењето. Со цел да се обезбеди еднаквоста на оружјата, ЗКП овозможи именување на технички советници, коишто треба да ги исполнат истите услови како и вештакот.

Одбраната има право како доказ да понуди алтернативно експертско мислење ако оцени дека е тоа потребно за тезата на одбраната, што е во контекст на остварување фер баланс помеѓу странките и потребата секоја странка да добие разумна можност да го презентира својот случај под услови кои не ја ставаат во понеповолна положба наспроти спротивната странка.⁵²

Во практиката се јавија дилеми дали може да се користат како доказ во постапката записниците на техничките советници именувани од страна на обвинетиот или бранителот, доколку се регистрирани во регистарот на вештаци и поседуваат важечки лиценци, па имајќи ги предвид гаранциите од членот 6 од ЕКЧП за правична постапка и Мислењето бр. 4 на Врховниот суд на РСМ, неспорно е дека извештаите на техничките советници можат да бидат доказ во постапката и доколку се спротивни со наодот и мислењето на вештите лица можат да бидат основ за определување на ново вештачење од страна на јавниот обвинител кога постапувањето е во фаза на претходна

52 Gorraiz Lizarraga and others v. Spain, Апликација бр. 62543/00, став 56, ECHR 2004-III; Стоименов против поранешната југословенска Република Македонија, Апликација бр. 17995/02 од 5.04.2007.

постапка или за определување на супервештачење во текот на главната расправа, согласно член 394 став 2 од ЗКП.

Во оваа насока е и Заклучокот на судиите на четирите апелациони судови од средбата одржана на 23 и 24.11.2017 година, според кој доставените вештачења изготвени по наредба на приватниот тужител во постапка поведена по приватна тужба или вештачење изготвено по наредба од одбраната во постапки кои се водат *ex officio* може да се сметаат за законити докази бидејќи на таков начин би се запазила еднаквоста на оружјата, што е во согласност со практиката на ЕСЧП. Доколку се работи за вештачење кое е потребно да биде изготвено од државен орган, кој за да ја исполни обврската за вештачење, бара да му се достави наредба, тогаш странката ќе се обрати до ЈО или до судот, во зависност во која фаза е постапката, со предлог да обезбеди наредба за вештачење, укажувајќи на околностите што треба да се утврдат со тоа доказно средство.

Во овој контекст станува беспредметна дилемата дали обвинетите во текот на постапката би можеле да предложат експертско мислење изготвено по нивно барање, иако немаат надлежност да издадат писмена наредба. Во спротивно, станува беспредметна и примената на одредбата од членот 394 ставот 2 од ЗКП, според која судот има право да определи супервештачење заради отстранување на противречностите во наодите и мислењата на вешти или стручни лица.

Техничките советници може да бидат именувани од странките без формална наредба за вештачење. Целта на именување технички советник е преку аргументирана контрадикторна расправа да се добијат сознанија за утврдување на (не)вистинитоста на правно-релевантните факти коишто се надвор од правната сфера и за коишто ниту судот ниту странките имаат доволно знаење и експертиза. Улогата на техничките советници како стручни помошници на странките во постапката е двојна: да им помагаат на странките во постапката околу собирање податоци и докази за определени стручни прашања (познавања од области надвор од правото); и да им помагаат на странките при непосредниот распит на вештите лица во насока на оспорување и евентуална дискредитација на нивните наод и мислење.⁵³

Со можноста за ангажирање технички советници се помага и на судот бидејќи постапката за утврдување на важноста на фактите што се предмет на вештачење добива нагласени елементи на контрадикторност. Имено, вештите лица од иста област ги изнесуваат своите стручни мислења во однос на релевантни факти и преку нивните тврдења, оспорувања, објаснувања, дилеми и предизвици на коишто наишле во текот на анализа на списите и материјалот за вештачење му се олеснува на судот да процени која ќе биде доказната вредност на изготвените наод и мислење, на одговорите дадени од страна на вештакот, односно техничкиот советник во текот на главната расправа. Во овој контекст судот ќе одлучи дали има потреба да

53 Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018, стр. 552.

нареди супервештачење или некои аспекти може да се разјаснат и преку испитувањето во текот на главната расправа.

Според ЗКП, техничкиот советник се чини дека е издвоен со посебен назив, иако се работи за вештак, кој по ништо не се разликува од тој на обвинителството, освен по називот. Во прилог на различната практика во третманот на техничкиот советник подолу се наведени неколку одлуки на ВСРСМ.

- **Можност на одбраната да презентира алтернативно експертско мислење** (Квп2. бр. 83/2019, ВСРСМ)

„Од одредбите на Законот за кривичната постапка кои се однесуваат на техничките советници произлегува дека овој доказ претставува можност за одбраната да презентира алтернативно експертско мислење, со што се задоволуваат барањата од член 6 од Европската конвенција за човековите права. Овој член го гарантира правото на фер судење, кое подразбира 'правичен баланс' помеѓу страните, односно дека секоја страна треба да добие разумна можност да го презентира својот случај под услови кои не ја ставаат во понеповолна положба наспроти спротивната страна. На овој начин се задоволуваат претпоставките за еднаквоста на оружјата помеѓу странките во кривичната постапка, која претставува суштински елемент на концептот за правично судење и минимален праг за определена постапка да биде оценета како непристрасна и конзистентна. Можноста на одбраната да приложи наод и мислење од технички советник како алтернативно експертско мислење е во согласност и со судската практика на Европскиот суд за човекови права во случајот на Стоименов против поранешната југословенска Република Македонија, Апликација (Stoimenov vs. the former Yugoslav Republic of Macedonia) бр. 17995/02, §§ 38-43, 05.04.2007 година. Во оваа пресуда е утврдена повреда на правото на фер и правично судење и на принципот на еднаквост на оружјата загарантирани со член 6 став 1 од Европската конвенција за човековите права, токму поради тоа што барањето на жалителот за алтернативно експертско мислење било одбиено. Во случајов, Европскиот суд за човекови права констатирал дека на жалителот не му било овозможено да го оспори вештото мислење кое како доказ било поднесено од страна на јавниот обвинител и поради тоа, сметал дека тој бил лишен од можноста да изнесе аргументи во своја одбрана под истите услови како и обвинителството. Со оглед на изнесеното, овој суд ги прифати наводите во барањето дека првостепениот суд сторил повреда на правото на одбрана која влијаела врз законитото и правилно донесување на пресудата.“

- **Кога може да се предложи вештачење од технички советник** (Квп. КОК2Квп. бр. 6/2019, ВСРСМ)

„По однос на наводите дека судот неосновано ги одбил предлозите на одбраната на осудената, да се изведат дополнителни докази – вештачење од технички советник д-р М. К., овој суд укажува на фактот дека овој доказ бил предложен во дополнителна доказна постапка, а не се работело за нови околности кои се јавиле во текот на главната расправа како што предвидува

членот 394 од Законот за кривичната постапка. Оттука, правилно постапил судот кога го одбил овој предлог на одбраната за што дал прифатливо образложение. Во овој контекст, согласно принципот на еднаквост на оружјата, во текот на доказната постапка, од страна на судот биле прифатени предлозите на одбраната за сослушување на сведоци. Првостепениот суд правилно ги применил одредбите од Законот за кривичната постапка. Врховниот суд на Република Северна Македонија наоѓа дека првостепениот суд водел сметка постапката да биде правична, да се почитуваат правата на обвинетата, а на одбраната била дадена можност да се произнесе подоказите на обвинителството, да ја спори автентичноста и допуштеноста на доказите, како и да ги презентира своите докази. При одлучувањето, пониските судови го имале предвид и квалитетот на доказите, нивната комплементарност, вклучително и околностите на кој начин тие се прибавени, нивната веродостојност и точност.“

- **Пропуст на одбраната да именува технички советник** (Квп. КОК2. Квп. бр. 19/2021, ВСПСМ)

„Видно од списите на предметот, наведените докази биле изведени на главна расправа пред првостепениот суд и притоа на одбраната била дадена соодветна можност да ги преслуша аудио снимките и согласно одредбите од Законот за кривичната постапка, да ангажира технички советник – стручно лице кое евентуално со издржани аргументи би ја оспорило веродостојноста на наведените докази, но тоа не било сторено во фаза од постапката која го дозволува законот...[...] Оттука, доколку одбраната ценела дека е потребно да се изврши проверка на веродостојноста на доказите доставени од Јавниот обвинител, во секој момент во текот на постапката имала можност тоа да го направи преку ангажирање на вешто лице технички советник од соодветна струка, но тоа не било направено.“

- **Третманот на технички советник кој настапува од свое име, а не од институцијата каде што работи** (Квп2. бр. 13/2022, ВСПСМ)

„Не е спорно дека согласно одредбата од член 244 став 1 од Законот за кривичната постапка, Јавниот обвинител, обвинетиот и бранителот, имаат право да именуваат технички советници по правило од регистарот на вештаци. Одредбата од член 2 став 1 точка 5 од Законот за вештачење, определува кој може да биде вешто лице, а тоа е само лице кое поседува лиценца за вештачење и е запишано во регистарот на вештаци. Додека пак според членот 5 од Законот за вештачење, вештачење може да изврши покрај другото високообразовна установа, научна установа и стручна установа врз основа на овластувања утврдени со закон доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. Но, во конкретниот случај членот 5 од Законот за вештачење, не може да најде своја примена, бидејќи проф. д-р. Ѓ. С., бил предложен да вештачи како вештак поединец, а не во име на институцијата Ф. факултет при Универзитетот. ...[...] Оттука, проф. д-р. Ѓ. С. не е вештак, ниту е запишан во регистарот на вештаци, за да може истиот да биде именуван за технички советник на одбраната, во смисла на член 244 став 1 од Законот за кривичната постапка. Овој суд наоѓа дека во текот на постапката

бил запазен принципот на еднаквост на оружјата, со оглед дека одбраната имала можност да достави вештачење од технички советник, кој поседува лиценца за вештачење и е запишан во регистарот на вештаци, со кое би го дискредитирала изготвеното вештачење. Исто така на главна расправа било сослушано вештото лице Н. Н., на кој начин било овозможено на одбраната на осудениот да поставува прашања.“

- **Третманот на две вештачења кои не се спротивставени per se и третман на технички советник кој не е лиценциран вештак при супервештачење (Квп2. бр. 107/2022, ВСПСМ)**

„Одредбата од член 394 став 2 од Законот за кривичната постапка се применува заради отстранување на противречностите во наодите и мислењата на вештите лица. Меѓутоа, во случајот правилно судот утврдил дека двете изготвени вештачења се од лиценцирани вештаци и тоа вештачењето изработено од О. С. и вештачењето изготвено по барање на одбраната од вештото лице Г. А., кои меѓусебно во целост се совпаѓаат и не се спротивставени едно на друго и даваат доволна основа за утврдување на фактите битни за донесување на законита одлука. Воедно, овој суд оценува дека наведените вештачења не се нејасни, нецелосни, не содржат контрадикторности, ниту сериозни недостатоци. По однос на техничкиот советник ангажиран од одбраната, првостепениот суд дозволил негово присуство пред судот за обезбедување на еднаквост на странките во постапката согласно член 6 од Европската конвенција за човекови права, но истовремено констатирал дека не е лиценциран вештак и неговите забелешки судот не ги прифатил. Двете вештачења се изготвени од лиценцирани вештаци, не се спротивставени вештачења, поради што судот правилно утврдил дека не постојат законски услови за одредување на супервештачење. Во контекст на наведеното, Врховниот суд на Република Северна Македонија констатира дека техничкиот советник секогаш треба да постапува доследно, согласно законот и статусот кој достоинствено го има, без да отстапува од вредностите од било кои причини. Видно од образложението на второстепената пресуда, наводите во барањето веќе биле предмет на оценка од страна на второстепениот суд, при што во образложението на пресудата наведени се доволно аргументирани и образложени одговори на сите жалбени наводи, кои во потполност ги прифаќа и овој суд.“

Во контекст на различната практиката за улогата на техничките советници, има случаи кога тие не биле прифатени од страна на судот и нивниот исказ не се оценил како рамен на наодот и мислењето што ги дава вештакот определен врз основа на претходно издадена писмена наредба. Основната дилема е дали стручното мислење изготвено по барање на одбраната или на оштетениот е незаконито прибавен доказ бидејќи недостасува наредба за вештачење од јавен обвинител или од суд.

Од практиката на домашните судови:

Согласно член 236, ставови 2 и 3 од ЗКП, вештачењето може да се определи само со писмена наредба која во текот на претходната

постапка ја донесува јавниот обвинител, а во текот на главната расправа ја донесува судот. Во услови кога вештачењето изработено од вештото лице е изготвено врз барање на бранителот на обвинетиот, без наредба од органот што ја води постапката, првостепениот суд правилно постапил кога го одбил предлогот да биде изведено таквото вештачење како доказ бидејќи таквиот доказ е прибавен на незаконит начин.⁵⁴

Во текот на доказната постапка, по предлог на ЈО, судот извел повеќе вербални и материјални докази вклучувајќи и наод и мислење. Во анализата на доказите образложил дека од наодот и мислењето се утврдува дека правното лице побарало од Националната групација за судски вештачења да биде извршено графолошко вештачење на потписи, и тоа дали спорните потписи на доставената Одлука за заложување, односно Одлука за склучување анекс 1 на Договорот за соинвеститорство со својство на извршна исправа се идентични или не со доставените неспорни потписи од лицето И. Л. Судот ги анализираше и ги прифатил наодот и мислењето. За околностите утврдени во наодот и мислењето го испитал и вештото лице кое ги изготвило таквите наод и мислење. Апелациониот суд ги уважил жалбите на обвинителството и на обвинетиот и ја укинал првостепената пресуда и предметот го вратил на повторно судење пред првостепениот суд. Притоа, покрај другото, образложил дека судот лажноста на спорната одлука приложена кон документацијата за добивање на кредит ја заснова на изготвеното графолошко вештачење по барање на правното лице, кое според апелациониот суд не може да се цени како релевантен доказ во постапката бидејќи е прибавен спротивно со членот 236 ставот 2 и ставот 3 од ЗКП, бидејќи не е определено со писмена наредба во текот на претходната постапка од страна на јавниот обвинител, ниту од страна на судот во текот на главната расправа.⁵⁵

Законската одредба од ЗКП не содржи ограничувања во однос на тоа кое лице може да биде именувано како технички советник, освен во однос на бројот на технички советници што може да ги ангажира една странка. Имено, законското ограничување е до двајца технички советници од иста странка. Судот мора да внимава на дозволеност на предложен доказ при прифаќање на листата на докази и доколку смета дека некои од предложените докази не се прифатливи, треба да го одбие предложениот доказ, во коишто спаѓа и предлогот за изведување како доказ испитување на технички советник, со или без стручно мислење што го подготвил тој. Техничкиот советник може да не се прифати како доказно средство само од причини поврзани со неговата експертиза, важечка лиценца и фигурирањето во регистарот на вештачи. Фактот дали ажурирањето на регистарот на вештачи се врши ревносно

54 Пресуда на Апелационен суд Битола, КЖ бр. 83/15 од 24.2.2015, Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018, стр. 539.

55 К. бр. 1039/16, Основен кривичен суд Скопје и КЖ. бр. 152/19, Апелационен суд Скопје, наведено во Избрани сентенци од практиката на Основниот кривичен суд Скопје 2013–2019, Дополнети со практиката на Европскиот суд за човекови права, (ур. А. Новакова-Жикова), ОБСЕ, Скопје, 2020, стр. 74.

или не, не смее да биде околност која ќе го загрози правото на одбраната за ангажирање технички советник и овозможување еднаквост на оружјата.

ЗКП е сосема јасен во однос на условите што мора да ги исполни техничкиот советник: да располага со потребното стручно знаење и да биде запишан во регистарот на вештаци. Оттука, лице коешто има експертиза во соодветната област, има важечка лиценца за да биде вештак и фигурира во регистарот на вештаци нема никаква пречка да биде именуван како технички советник. Останува дилемата како треба да постапи судот и дали смее да одбие како доказ именуван технички советник којшто има важечка лиценца и којшто се наоѓа на листата на вештаци само затоа што е пензионер. Ваквото постапување може да води кон правна несигурност и загрозување на правата што ги има одбраната во согласност со ЗКП, особено ако именуваниот технички советник имал важечка лиценца кога го изработил експертското мислење и кога бил повикан да биде испитан. Но во случај кога именуваниот технички советник немал важечка лиценца и не бил запишан во регистарот на вештаци, правилно постапува судот кога не го прифаќа како доказно средство.

Од практиката на домашните судови:

Во постапката К. бр. 83/21 која се водела пред Основниот суд Велес, првостепениот суд го одбил предлогот на одбраната да се спроведе вештачење од областа на токсикологијата од страна на проф. д-р Ѓ. С. од Ф. факултет при УКИМ од причина што не е запишан во регистарот на вештаци, ниту поседува лиценца за вештачење, околност која не ја оспорила одбраната. Ваквиот став на првостепениот суд бил прифатен од Врховниот суд на РСМ и изразен во *Пресудата Квн2. бр. 13/2022 од 10.04.2022 година*, во која Врховниот суд наведува „не е спорно дека согласно одредбата од член 244 став 1 од ЗКП, јавниот обвинител, обвинетиот и бранителот имаат право да именуваат технички советници, по правило од регистарот на вештаци. Одредбата од член 2 став 1 т. 5 од Законот за вештачење определува кој може да биде вешто лице, а тоа е само лице кое поседува лиценца за вештачење и е запишано во регистарот на вештаци. Додека пак, според член 5 од Законот за вештачење, вештачење може да се изврши покрај другото и од високообразовни, научни или стручни институции, врз основа на овластувања утврдени со закон, доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. **Но, во конкретниот случај членот 5 од Законот за вештачење не може да најде своја примена бидејќи проф. д-р Ѓ. С. бил предложен да вештачи како вештак поединец, а не во име на институцијата Ф. факултет при УКИМ С.** Оттука, проф. д-р Ѓ. С. не е вештак ниту пак е запишан во регистарот на вештаци за да може истиот да биде именуван за технички советник на одбраната, во смисла на член 244 став 1 од ЗКП. Овој суд наоѓа дека во текот на постапката бил запазен принципот на еднаквост на оружјата со оглед дека одбраната имала можност да достави вештачење од технички советник кој поседува лиценца за вештачење и е запишан во регистарот на вештаци со кое би го дискредитирала изготвеното вештачење. Исто така, на

главна расправа било сослушано вештото лице Н. Н. на кој начин било овозможено на одбраната на осудениот да поставува прашања...”

Судот треба да го применува ЗКП и врз основа на неговите одредби да одлучува кога донесува процесни решенија. Процесните решенија се донесуваат во текот на главната расправа и со нив судот решава за процесни прашања што се особено важни за текот на главната расправа и правата на странките во овој стадиум од постапката. **Кога се работи за вештаци и технички советници, процесните решенија мора да се донесуваат врз основа на ЗКП, а не врз основа на Законот за вештачење, којшто е материјален закон.** Во оваа насока е и ставот на ВСРСМ дека „[...] предвиденото во членот 5 став 1 алинеја 2 од Законот за вештачење, по однос на начинот на регистрација на дејноста на вештото лице како трговец поединец или трговско друштво е формално правен услов.”⁵⁶

Со текот на годините и со примената на ЗКП се искристализира ставот дека **техничките советници се вештаци без писмена наредба** и дека тоа што го изнесуваат тие е резултат на нивната експертиза.

Во оваа насока е и Правното мислење бр. 4 на Врховниот суд на РСМ, според кое ЕКЧП е составен дел на правниот поредок на РСМ и истата непосредно се применува за сите права и слободи кои се регулирани со ЕКЧП и чија заштита се остварува пред ЕСЧП, а судовите во РСМ непосредно ги применуваат неговите пресуди и во согласност со одредбите од ЗКП, во образложенијата на своите одлуки треба да се повикуваат на одлуките на ЕСЧП. Во рамките на ова Правно мислење се наведува и дека заради остварување на принципот на еднаквост на оружјата судовите во сите фази на постапката треба да овозможат рамноправност на странките, што меѓу другото е изразено како право на странките во постапката да предлагаат изведување на алтернативни експертски испитувања.

Од практиката на домашните судови:

ВСРСМ констатирал дека судот постапил спротивно на ЗКП кога го одбил предлогот на одбраната за сослушување на техничкиот советник којшто бил вештак по судска медицина. Имено, спротивно на упатствата добиени од второстепениот суд не биле изготвени писмен вешт наод и мислење од областа на судска медицина, и на тој начин била сторена повреда на правата на одбраната бидејќи на техничките советници не им било овозможено да присуствуваат при вештачењето и на вештите лица да им даваат предлози или да ставаат забелешки во однос на вештачењето. И покрај ваквата неможност на техничките советници, судот не дозволил сослушување на техничкиот советник за потоа во оспорената пресуда да констатира дека се согласил со незаконското вештачење на друго вешто лице.⁵⁷

56 Рев2. бр. 390/17, ВСРСМ.

57 Квп2. бр. 124/2020, ВСРСМ.

Одбраната треба да оцени кога ќе ангажира технички советник бидејќи ако техничкиот советник во целост се согласи со вештачењето изработено по наредба на јавниот обвинител, беспредметно станува неговото именување.

Од практиката на домашните судови:

Во истиот случај како погоре, ВСПСМ констатирал дека бил неоснован наводот со кој се укажувало на повреда на одредбите од ЗКП бидејќи не била сторена повреда на правото на одбрана на осудениот на кого му било овозможено да именува технички советник, кој бил присутен на вештачењето и можел да му поставува прашања на вештото лице со цел да помогне во собирањето на податоци за стручни прашања или оспорување на вештачењето, а кој впрочем во целост се согласил со вештачењето на вештото лице. Целта била да се утврдат видот и карактерот на повредите на оштетената, како и начинот на кој тие биле нанесени. Вештото лице врз основа на медицинската документација и сочинетите фотоалбуми, како и во согласност со научните сознанија од областа на судска медицина ги дал својот вешт наод и мислење, односно се произнел за видот, локалитетот и карактерот на повредите со кои се здобила оштетената, а со нив на главната расправа во целост се согласил и техничкиот советник именуван од осудениот. Од овие причини обвинителниот акт бил изменет во однос на видот на повредите кои биле нанесени на оштетената.⁵⁸

Со цел ефективно искористување на ова право, одбраната која не е во финансиска можност да го плати техничкиот советник може да го именува искористувајќи ги можностите што ги нуди одбраната на сиромашни лица. Со цел поголемо користење на техничките советници треба да се има предвид и одредбата од Препораката на Советот на Европа Р(93)1, со која се бара од државите потписнички да преземат мерки кои би значеле проширување на стандардите за бесплатна правна помош и на сите форми на давање помош во кривичната постапка, вклучително и стручно-техничката помош. На овој начин се овозможува поголем простор за пристап кон правдата и минимизирање на економската состојба како предуслов за остварување на правата во кривичната постапка.⁵⁹

Сите одредби што се однесуваат на статусот, на процесните права и можности на вештаците се однесуваат и на техничките советници.

Според улогата што ја имаат техничките советници, тие по барање на странките можат да присуствуваат при вештачењето и на вештите лица да им даваат предлози или да ставаат забелешки во однос на вештачењето. Вака дадените предлози или забелешки вештот е должен да ги внесе во извештајот во којшто се содржани неговиот наод и образложеното мислење. Но, како што најчесто во практиката се случува, ако техничките советници

58 Квп2. 6р. 124/2020, ВСПСМ.

59 Recommendation No. R (93)1 on effective access to the law and to justice for the very poor, 8 January 1993, [http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090123123822_recR\(93\)1e.pdf](http://euromed-justiceii.eu/files/repository/20090123123822_recR(93)1e.pdf).

се именувани по завршеното вештачење, тие може да ги разгледаат наодот и мислењето или да побараат од органот што ја води постапката да бидат овластени да го прегледаат лицето или да го разгледаат предметот или местото што биле предмет на вештачење. Имајќи предвид дека одбраната има право да присуствува на вештачењето и да презема активни дејствија во текот на вештачењето преку технички советници, за денот на вештачењето, потребно е органот кој ја води постапката да ги извести осомничениот и неговиот бранител, за да можат да присуствуваат и да се подготват, а доколку оценат дека е потребно и да именуваат технички советник кој ќе присуствува на вештачењето. Присуството на техничкиот советник во текот на вештачењето не значи дека одбраната понатаму во текот на постапката не може да приложи сопствени наод и мислење изготвени од техничкиот советник.⁶⁰

Именувањето на техничките советници е овозможено и за јавниот обвинител, но во практиката тој ретко ја користи оваа процесна можност, туку вообичаено донесува наредба за вештачење. Сепак, во практиката **не треба да постои дилема дали јавниот обвинител во ист предмет за различни прашања/области може да ангажира и вештак и технички советник**. Имено, јавниот обвинител оценува кога ќе издаде наредба за вештачење за докажување на некој релевантен факт, а во случаите кога одбраната има ангажирано технички советник, наместо наредба за вештачење, јавниот обвинител ќе именува технички советник од соодветната област со цел оспорување на доказната вредност на исказот на техничкиот советник на одбраната.

Оттука произлегува дека **во рамките на процесните овластувања на јавниот обвинител наредбата за вештачење и именувањето на технички советник не се исклучуваат бидејќи се користат за докажување на (не)постојењето и (не)вистинитоста на различни релевантни факти**.

3.2.4. Изготвување на наредба за вештачење

а) Писмена наредба од јавен обвинител

Кога јавниот обвинител донесува писмена наредба за вештачење, таа по својата содржина мора да биде јасна и прецизна. Во неа треба да ги наведе точно, јасно и прецизно фактите кои се предмет на вештачење и рокот до кога треба да се изготви вештачењето. На кои факти се врши вештачење зависи од кривичното дело за кое се води постапката и кои факти ќе бидат предмет на докажување во текот на главната расправа. Ова е потребно за да нема дилеми вештакот по добивање на наредбата околу изготвување на бараното вештачење. Јавните обвинители овие наредби не треба да ги изготвуваат шаблонски, туку поаѓајќи од видот на кривичното дело и околностите на случајот точно да наведат во наредбата кои спорни факти се предмет на вештачење.

⁶⁰ Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018, стр. 546.

На пример, кога се донесува наредба за графолошко вештачење, во неа треба да се наведе кој спорен потпис или ракопис од кој документ се вештачи, да се утврди од кое лице потекнува тој потпис или ракопис, а освен документот на кој се наоѓа спорниот потпис или ракопис, јавниот обвинител претходно сам или преку правосудната полиција треба да обезбеди неспорни потписи или ракописи од осомничениот или од друго лице можен потписник, како и документи со постар датум од осомничениот или другото лице, на кои има потписи или ракописи кои ќе бидат употребени за споредба при изготвувањето на графолошкото вештачење.

Кај предметите во кои е сторено кривично дело од областа на економскиот криминалитет, со оглед на нивната сложеност, обемената писмена документација, што најчесто опфаќа подолг временски период на извршување, задолжително се наредува економско-финансиско вештачење. На пример, за кривичното дело – Даночно затајување, економско-финансиското вештачење дава одговор за видот и висината на затаениот данок или другите фискални обврски во временските периоди кога настануваат тие фискални обврски и се време на извршување на кривичното дело, а не се пресметани и уплатени. Наредбата за вештачење треба да ги опфати токму овие спорни факти: периодот за кој не е пресметан и платен данокот или друга фискална давачка, дали се од фиктивна природа приложените фактури, испратници и други писмена или истите биле реализирани, дали биле извршени и платени услугите, која е даночната основица и кои даноци или други фискални обврски не се пресметани и платени и која е нивната висина. Токму од точно утврдената висина на затаениот данок или друга фискална обврска ќе зависи дали има елементи на наведеното кривично дело. Доколку тој износ е под поголема вредност, ќе нема кривично дело бидејќи ќе недостига битниот елемент на инкриминација. Но, доколку утврдената висина на затаениот данок или друга фискална обврска е од поголема или значителна вредност, тогаш се исполнети елементите од основниот, односно квалификуваниот вид на ова кривично дело.

Најчесто правните лица за водење на сметководството ангажираат надворешен сметководител или сметководствено биро, па јавниот обвинител доколку располага со податоци за сметководителот или за сметководственото биро, треба да ги внесе во наредбата за вештачење, и тоа: името и презимето на сметководителот, називот на сметководственото биро, адресата и телефонот за контакт. Овие податоци се битни за вештакот, со оглед на тоа се случува правосудната полиција да не ја обезбедила од правното лице целата сметководствена документација за критичниот период или при обезбедувањето на таа документација да не било познато дека правното лице има сметководител или сметководствено биро и дека целосната или дел од сметководствената документација се наоѓа кај сметководител или сметководствено биро, а за тој податок е дознаено дополнително или од правосудната полиција или од јавниот обвинител кога го испитувал осомничениот. Со давањето на овој податок во наредбата за вештачење, вештакот ќе ги има на увид и документите кои се наоѓаат кај сметководителот или сметководственото биро, а не биле обезбеди од правосудната полиција и не биле доставени на јавниот

обвинител и со анализа и на документите доставени од јавниот обвинител со наредбата за вештачење и со извршениот увид и анализа во документите кај сметководителот или сметководствено биро, вештакот со изготвеното вештачење точно и целосно ќе се произнесе за спорните факти. Доколку дополнително, по изготвено вештачење, се дознае за постоење на писмени докази кои постоеле и при изготвување на вештачењето, а вештакот немал увид врз нив, за правилно утврдување или оцена на важните факти ќе треба да се издаде нова наредба за нивно вештачење за и тие писмени докази да бидат предмет на вештачење во целина со сите писмени докази претходно обезбедени и вештачени, но треба да се напомене дека на овој начин би се одолговлечила постапката и се прават дополнителни трошоци.

Има случаи од практиката кога во текот на претходната постапка јавниот обвинител го испитува осомничениот, на записник осомничениот да наведе дека: деловната соработка помеѓу правните лица е остварена, за неа имаат склучено писмени договори, за исполнување на услугите последователно се изготвувани фактури, во време на стасување на фактурите тие се платени, остварените приходи се евидентирани и за нив е пресметан данок, за тоа поседува докази и тие се наоѓаат во сметководственото биро кое со склучен договор го води сметководството на правното лице сопственост на осомничениот. Јавниот обвинител на записник го наведува називот и седиштето на сметководственото биро и телефонот за контакт, па тие податоци ги наведува и во наредбата за вештачење за да може вештакот да изврши увид и да ја анализира и спореди документацијата обезбедена од правосудната полиција со онаа што, според осомничениот, се наоѓа во сметководственото биро. Само на овој начин вештачењето ќе биде целосно и ќе даде одговор на спорните факти.

Примери на писмени наредби во однос на различни видови вештачења се претставени во Анекс 1.

б) Писмена наредба од судот

За правилно изготвено вештачење од суштинско значење е правилно да се изготви наредбата за вештачење. Членот 236 ставовите 2 и 4 од ЗКП даваат општи насоки што треба да биде содржано во наредбата. Во писмената наредба со која се определува вештачењето треба да се наведе во однос на кои факти треба да се врши вештачењето и кому му се доверува. Во наредбата за супервештачење се наведува кои вешти лица не треба да учествуваат во изготвување на супервештачењето доколку се исполнети услови за нивно изземање.

Практиката воспоставила извесни правила на составување на наредба за супервештачење, па така освен наведеното, наредбата треба да содржи увод и изрека. Во уводот се наведуваат податоци за судот, судијата или советот кој ја донел наредбата, иницијалниот акт по кој е поведена кривичната постапка, името и презимето на обвинетиот, кривичното дело за кое се води постапката и датумот на донесување на наредбата. Во изреката се наведува каков вид на вештачење се определува и кому му се доверува и, во зависност

од конкретниот предмет и фактичката состојба, се наведуваат фактите кои треба да ги утврди или да ги оцени вештакот.

За да може квалитетно да се изготви наредбата за вештачење и да се постават релевантни прашања на кои треба да даде одговор вештото лице, потребно е судијата добро да ги проучи сите фактички и правни прашања во конкретниот предмет.

Од правилно изготвената наредба за вештачење понатаму во голема мера зависи текот на постапката, па затоа е значајно во наредбата да се конкретизираат и да се прецизираат прашањата на кои треба да одговори вештакот и да му се постави точна задача, а не само воопштено да се наведе видот на вештачењето и законското битие на делото. Во спротивно, не може да се очекува дека вештото лице ќе даде одговор на сите прашања поврзани со конкретниот предмет. Вештакот не е запознаен со предметот како судот, а покрај тоа тој не е правник и не може да се очекува од него да знае што е правно релевантно, а што не. Доколку не се постават конкретно и јасно прашањата, вештиот наод и мислењето ќе треба понатаму да се дополнуваат, или пак можно е да се донесе неправилна одлука од страна на судот како последица на неразјаснети битни факти.

При составувањето на наредбата за супервештачење треба да се има предвид дека на вештакот не смеат да му се поставуваат прашања кои задираат во веродостојноста на исказите на обвинетиот или на сведоците или да се бара негова оценка за извршување на кривичното дело или степенот на кривична одговорност на обвинетиот. **Вештакот не смее да ја преземе улогата на судот затоа што судот е тој што при донесување на својата одлука го цени вештачењето како еден од доказите во постапката.**

Во наредбата за супервештачење се определува рок во кој вештакот е должен да ги достави наодот и мислењето во потребен број примероци за судот и за странките.

Конечно, во наредбата се наведува и кои списи му се доставуваат на вештото лице. Вештакот има право при супервештачењето да користи и службени белешки доколку се содржани во предметот. **Фактот што службените белешки не претставуваат доказ во кривичната постапка не ја исклучува можноста тие да бидат дел од материјалот што е предмет на вештачење.**

Примери на писмени наредби за супервештачење се претставени во Анекс 2.

3.2.5. Орган кој го врши вештачењето

ЗКП пропишува кому му се доверува изготвувањето на вештачењата. Кога се работи за посложени вештачења, тие се доверуваат на високообразовна установа, научна установа, стручна установа или на орган на државната управа.

На пример, кај предмети од областа на организираниот криминал, кои се обемни и сложени по својата природа, заради утврдување на важни факти кои се однесуваат на направени злоупотреби на службената положба и овластување и перење пари, постапка што се води против повеќе осомничени лица кои се сопственици и управители на повеќе правни лица, каде што постои движење на парични средства во земјата и во странство, економско-финансиското вештачење е доделено да го изготви економски факултет како високообразовна установа. Во друг предмет, машински факултет како високообразовна установа има изготвено вештачење во поглед на сообраќајна незгода со смртен исход кај повеќе лица и во која повеќе лица се здобиле со тешки телесни повреди, а предмет на вештачење е исправното функционирање на одделни уреди на превозното средство со кое биле превезувани оштетените.

Обдукциските протоколи, како и медицинските вештачења за видот и карактерот на повредите на оштетените и жртвите, како и вештачењата за утврдување на ДНК-профили на сторителот или жртвата кај потешките и посложените кривични дела, по правило, ги изготвува Институтот за судска медицина, криминалистика и медицинска деонтологија Скопје, при Медицинскиот факултет во Скопје, но можат да бидат изготвени и од други институции или правни лица кои ги исполнуваат законските услови за вештачење.

Од практиката на домашните судови:

„Наводите на одбраната дека пресудата се заснова на доказ на кој според одредбите од член 355 став 1 т. 8 од ЗКП, не може да се заснова пресудата, бидејќи ОКТИВ при МВР го изготвил ДНК вештачењето без потребниот сертификат за акредитација во време на изготвување на вештачењето што значи интегритетот на лабораторијата и вештите лица е доведен во прашање.... се неосновани од причина што вештачењата на траги од биолошко потекло се извршени од страна на ОКТИВ при Министерството, кој е стручен и надлежен орган на државна управа, овластен со закон за вршење на ваков вид на вештачења, кои вештачења ги извршил согласно постојните законски прописи и подзаконски акти кои биле во сила во време на спроведување на вештачењето, па оттука нема причини да се доведе под сомнение нивната законитост и доказна вредност. Дотолку повеќе што согласно член 234 став 2 од ЗКП, правило е кога за определен вид вештачења постои стручна установа или вештачењето може да се изврши во рамките на државен орган, таквите вештачења, а особено посложените, да се доверуваат по правило на таква установа односно орган.“⁶¹

Одделот за криминалистичко-технички испитувања и вештачења при МВР ги изготвува вештачењата за видот и количината на наркотична дрога,

61 Пресуда на Врховниот суд на РСМ, К33 бр. 12/2021 од 16.02.2022.

психотропни супстанции и прекурсори, вештачењата за видот на огнено оружје и муниција, потоа вештачењата за папиларни линии, за ДНК-профили и графолошките вештачења. Овој оддел е посебна организациска единица во рамките на МВР и располага со вештаци од наведените области.

Јавниот обвинител, водејќи сметка за траењето на претходната постапка, вообичаено доколку е исклучително сложено и обемно вештачењето, го доверува на високообразовна установа, научна установа или стручна установа, а може да го довери и на орган на државната управа.

Кога вештачењето е изготвено од орган на државната управа и кога е приложено како доказ од страна на јавниот обвинител, а одбраната го оспорува, може да му предложи на судот да нареди вештачење кое ќе го изврши друга установа или орган.

Во практиката, најчесто се повикува вештакот од органот на државната управа и се испитува директно од јавниот обвинител, а вкрстено од одбраната, за да појасни врз основа на кои правила на струката го изготвил вештачењето, па доколку одбраната останува на својот приговор и го оспорува, судот може да нареди вештачење кое ќе го изврши друга установа или орган. Судот не мора секогаш да го прифати ова оспорување на одбраната и да нареди ново вештачење, а ќе одлучи врз основа на анализата на самото вештачење на неговата целовитост и стручна анализа на спорните факти, како и по испитувањето на вештакот на главната расправа, кој усно на записник ќе се произнесе во поглед на изготвеното вештачење и наодот и мислењето по спорните факти, предметот на вештачењето и по анализата на фактите од другите докази во една целина.

3.2.6. Лице кое не може да врши вештачење

За да се запази принципот на непристрасност во вештачењата и за да се исклучи каков било сомнеж за субјективно влијание на вештакот во изготвувањето на наодот и мислењето, ЗКП јасно ги пропишува ситуациите кога треба да биде изземен вештакот. Во оваа смисла, вештаците се изедначени со сведоците, поточно не може да се земе за вештак лице кое не може да биде сослушувано како сведок или лице кое е ослободено од должноста за сведочење во согласност со одредбите од ЗКП кои се однесуваат на овие ситуации.⁶²

Со цел да се оневозможи едно лице истовремено да има две процесни својства, како вештак не може да се земе и лице спрема кое е сторено кривичното дело. Доколку за основите за изземање се дознало откако вештачењето станало дел од доказниот материјал во предметот, судот не може да ја заснова својата одлука врз основа на таквото вештачење. За околностите за изземање на вештак внимаваат јавниот обвинител или судот по службена должност, по добиено известување на вештакот или по приговор на странките.

62 Види членови 213, 214 од ЗКП.

Од практиката на домашните судови:

Во друг сличен случај истиот апелационен суд оценил дека не се основани жалбените наводи поради тоа што не бил изземен вештакот кој бил вработен во општината којашто била подносител на кривичната пријава. Овие околности биле изнесени на главната расправа и судот ги имал предвид и правилно постапил кога го прифатил вештачењето, за што во образложението на пресудата, при оценка на одбраната на бранителот на обвинетиот, дал доволно јасни и аргументирани причини зошто го прифаќа вештачењето, кои биле прифатливи за апелациониот суд. Околноста што вештакот е вработен во локалната самоуправа не ја доведува под сомнение неговата објективност при вештачењето, ниту стручноста за вештачење, ниту пак општината е странка во постапката. Од друга страна, околностите коишто вештакот ги утврдил во вештачењето произлегувале од писмените докази и од она што вештото лице го констатирало на самото место. Одлуката на судот не се заснова само на ова вештачење, туку и на другите изведени докази.⁶³

3.2.7. Број на вештаци кои можат да вршат вештачење

Правило е, за полесни кривични дела, на пример, за кривични дела против јавниот сообраќај сторени од небрежност или поедноставни сообраќајни незгоди сторени со умисла, кога оштетените се здобиле со телесни или тешки телесни повреди, за изготвување на сообраќајно-техничко вештачење да се определи еден вештак. Друг пример кога вештачењето го изготвува еден вештак се медицинските вештачења кои се однесуваат на видот и карактерот на здобиените повреди на оштетениот, дали се телесни или тешки телесни и слично. Графолошкото вештачење на потписи и ракописи, како и балистичкото вештачење за видот и калибарот на оружјето и муницијата, исто така, ги врши еден вештак.

Кога вештачењето го изготвува еден вештак, поголема е ефикасноста, се добива на време, побрзо се изготвува вештачењето, поедноставна е комуникацијата со вештакот и олеснета е доставата на наредбата за вештачење со предметите на вештачење и списите од предметот, како и доставата на изготвеното вештачење.

Ако вештачењето е сложено, тогаш може да се определат два или повеќе вештаци. На пример, два или повеќе вештаци изготвуваат економско-финансиски вештачења од областа на организираниот криминал или даночни затајувања во кои се инволвирани повеќе правни лица, што повлекува и инволвираност на повеќе одговорни лица, сопственици и управители на тие правни лица, утврдување на текот на паричните средства во земјата и во странство, како и кога постои основано сомневање за високи износи на затаен данок. Друг пример за определување два или повеќе вештаци се медицинските вештачења во случаи кога има смртен исход кај

63 КЖ-52/20, Апелационен суд Битола.

жртвата, кога на жртвата биле нанесени тешки телесни повреди, кога била хоспитализирана и по извесен период настанал смртниот исход, за да се утврди поврзаноста и влијанието на повредите со настанатата смрт.

3.2.8. Услови за ангажирање вештаци од странство

Законската одредба од членот 236 ставот 7 од ЗКП го регулира исклучокот од правилото дека вештачењата ги изготвуваат физички или правни лица кои имаат државјанство, односно се регистрирани во РСМ и имаат лиценца да бидат вештаци и овозможува вештачењето да му се довери на вештак лице кое има живеалиште во странство или кое е од странска стручна институција. За да се примени овој исклучок, потребно е кумулативно да бидат исполнети два услови. Првиот услов е вештакот странец да ги исполнува условите за вршење на вештачење во согласност со законите на домицилната држава. Вториот услов е во РСМ за определениот вид вештачење да не постои високообразовна установа, научна установа или стручна установа, трговец поединец вештак или трговско друштво регистрирано за вршење таков вид вештачење.

Има случаи од практиката кога оштетените, незадоволни од медицинското вештачење изготвено од институт при високообразовна домашна установа, бараат од јавниот обвинител во претходната постапка да биде изготвено ново медицинско вештачење од страна на странска стручна институција. Ваквите барања од оштетените се одбиваат од страна од јавниот обвинител затоа што медицинското вештачење е изготвено по наредба на јавниот обвинител од институт при високообразовна установа во РСМ кој е овластен да врши таков вид вештачења, без оглед на мислењата на учесниците во постапката. Во овие ситуации јавниот обвинител секогаш води сметка да бидат исполнети двата услови пропишани во ставот 7.

Во друг случај, во текот на претходната постапка од јавниот обвинител било побарано вештачење од странска стручна институција откако претходно по наредба за дигитално-компјутерско вештачење биле исцрпени сите можности да се изготви вештачење во земјата кои останале безуспешни и такво вештачење не можело да се изготви.

Судот постапува на истиот начин како во погоренаведените примери при определувањето кому ќе му го довери супервештачењето.

3.2.9. Единствен рок за вештачење

Јавниот обвинител во наредбата за вештачење го определува рокот за вештачењето и доставата на истото. Рокот тече од моментот кога вештакот или вештаците ќе ја примат наредбата за вештачење, *corpus delicta* кога се предмет на вештачење и списите од предметот, па до моментот на изготвување на вештачењето. Тој рок треба да биде точно и прецизно наведен во наредбата за вештачење. Практиката забележува различни толкувања во однос на фактот дали во наредбата треба да постои единствен рок кој се однесува и на изготвување на вештачењето и на неговата достава или треба

да постојат два посебни рокови. Природата на вештачењето го наметнува толкувањето дека треба да се практикува единствен рок кој ќе ги вклучи и изготвувањето и доставата на вештиот наод и мислењето.

Во практиката, во многу случаи долгото траење на истражната постапка се должи на незавршени вештачења. Причините за ова се: определување на рокови за вештачења од страна на јавните обвинители без претходно прибавено мислење од самиот вештак, како и недоволниот број на вешти лица евидентирани во регистарот на вештаци на подрачјата на некои основни судови.⁶⁴

Кај притворските и други итни предмети, јавните обвинители најчесто во наредбата за вештачење, наместо определен рок за вештачење, назначуваат вештачењето да се изготви веднаш. Во овие наредби се наведува причината за итност, на пример, дека станува збор за притворски предмет, до кога е определен или продолжен притворот, односно се наведува друга причина на итност кога не се работи за притворски предмети (обвинетиот е странски државјанин, со привремено регулиран, или пак нерегулиран престој во РСМ). Во овие случаи вештаците им даваат приоритет на тие вештачења и започнуваат да ги изработуваат веднаш. Откако писмено ќе биде изготвено вештачењето и откако ќе биде потпишано, веднаш се доставува до јавниот обвинител.

Со оглед на динамиката во постапувањето на јавните обвинители во текот на целата кривична постапка, вообичаено во практиката обврската за прибавување претходно мислење од вештакот во поглед на рокот за вештачење се сведува на неформална комуникација со вештакот. На тој начин јавниот обвинител се информира колку е објективниот рок за изготвување на вештачењето.

Кога истекол рокот за вештачење даден во наредбата за вештачење, тој рок може да биде продолжен од јавниот обвинител само по образложено барање на вештакот. Тоа образложено барање на вештакот треба да биде аргументирано и поткрепено за да се прифати и да се продолжи рокот за вештачење. Сепак, често се случува, поради сложеност на вештачењето или поради преоптовареност на одделни вештаци или стручни установи да не биде испочитуван рокот за вештачење, а да не биде побарано негово продолжување од вештаците. Затоа е препорачливо јавните обвинители да воспостават практика секогаш претходно да контактираат со вештаците и да ја одржуваат комуникацијата за да бидат во тек со динамиката на вештачењето. Невоспоставување на претходна и редовна комуникација со вештаците придонесува до тоа јавните обвинители да бидат доведени во ситуација да испраќаат до вештакот писмени ургенции со барање на писмен одговор за непочитување на дадениот рок за вештачење.

64 Стр. 540-541, Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018

3.2.10. Вештачење во текот на судската постапка

Согласно член 236 став 5 од ЗКП, ако вешт наод и мислење на орган на државната управа е приложен како доказ од страна на јавниот обвинител, а одбраната го оспорува истиот, може да му предложи на судот да нареди вештачење кое ќе го изврши друга установа или орган.

Од практиката на домашните судови:

Во Основниот суд Велес во постапката по предметот К. бр. 296/19 од 13.12.2021 година, од Основното јавно обвинителство било доставено балистичко вештачење од МВР ОКТИВ Скопје, а одбраната на главната расправа го оспорила истото и барала судот да нареди ново балистичко вештачење, по што судот издал наредба за балистичко вештачење.

Исто така, заради правилно и законито постапување, судот има обврска, пред да се впушти во постапување и мериторно одлучување, да ги реши прашањата од процесна природа и да утврди дали постои некоја фактичка или правна пречка за водење на постапката. Доколку тоа бара спроведување на определено вештачење, судот има право истото да го нареди.

Од практиката на домашните судови:

Ова толкување е применето во постапките по предметите К. бр. 32/22 и К. бр. 422/2017 на Основниот суд Велес, во кои поради сомневање во способноста на обвинетиот да присуствува и да го следи текот на главната расправа е наредено негово вештачење. Со вештачењата е утврдено дека обвинетите во двете постапки се трајно неспособни да присуствуваат на главната расправа, да го следат текот на судењето и да ја изнесат својата одбрана, поради што Основниот суд Велес, врз основа на членот 402 т. 6 в.в. членот 304 ставот 1 алинејата 3 од ЗКП, поради постоење на околности кои го исклучуваат кривичното гонење спрема обвинетите, постапките ги запрел. Овој став е прифатен од страна на Апелациониот суд Скопје, со Решение Кж. бр. 536/2019 од 11.04.2019 година и со Решение Кж. бр. 558/22 од 7.10.2022 година, во кое судот наведува: „Имено, неспорно е дека на рочиштето од закажаната главна расправа за ден 15.03.2022 година, судот определил да се спроведе вештачење од др. К. Н. невропсихијатар при ЈЗУ Општа болница В. на околноста дали обвинетиот е во состојба да присуствува на главната расправа, да го следи текот на главната расправа и да ја изнесе својата одбрана, како и доколку не е во состојба да присуствува на главната расправа да го следи текот на главната расправа и да ја изнесе својата одбрана, колку време ќе трае таквата негова состојба – привремено или трајно. Постапувајќи по наредбата вештото лице, д-р К. Н., невропсихијатар изготвила писмен наод од месец март 2022 година со мислење – заклучок дека [...] кај обвинетиот настапила трајна неспособност да присуствува на главната расправа, да го следи текот на главната расправа и да ја изнесе својата одбрана, поради што истиот не може да присуствува на судски процес, да го следи судскиот процес,

да дава своја одбрана и активно да учествува во судската постапка и тоа како сега така и во иднина, односно истиот ја има изгубено странечката способност. Од овие причини првостепениот суд правилно одлучил кога ја заплел кривичната постапка спрема обвинетиот, бидејќи поради наведеното заболување обвинетиот не е во состојба да присуствува на главната расправа, да го следи текот на главната расправа и да ја изнесе својата одбрана и тоа трајно, поради што и не може да се започне со главната расправа. Првостепениот суд се повикува на одредбата од член 402 т. 6 од ЗКП и одредбата од член 304 став 1 од ЗКП како можност за запирање на кривичната постапка, односно околност која го исклучува кривичното гонење. Душевното пореметување е причина за запирање на истрагата, одбивање на обвинението и запирање на постапката и донесување на ослободителна пресуда, согласно соодветните одредби од Законот за кривичната постапка и во тој случај може да дојде само до постапки за примена на мерки за безбедност. Овие мерки на безбедност се применуваат само спрема обвинет кој во време на извршување на кривичното дело бил во состојба на непресметливост или со намалена пресметливост. Ако душевното заболување настанало после извршеното кривично дело, а е од трајна природа, постапката ќе се запре со решение во секој стадиум.“

Согласно член 387 став 3 од ЗКП, ако некоја од странките бара вештото лице да се испита на главната расправа, писмениот наод и мислење ќе бидат прифатени како доказен материјал само ако вештото лице кое ги изработило вештиот наод и мислење дало свој исказ на главната расправа и била дадена можност да биде вкрстено испрашано. Тоа значи дека за да може вештачењето да се прифати како доказ и на него да може да се темели одлука, судот мора, доколку една од странките бара, да го повика вештакот на главна расправа.

Сериозен проблем во практиката се појавува кога вештакот починал и од таа објективна причина не може да се повика на главна расправа за да биде распрашан. Со тоа „паѓаат во вода“ писмениот наод и мислењето изготвени од него. Тековните измени на ЗКП, елаборирани подолу, во член 388 став 8 го решаваат ова прашање.

Од друга страна, иако се чини дека одредбата од член 387 став 3 од ЗКП е јасна, постојат примери во практиката кога таа се толкува на начин дека не е задолжително да биде повикано вештото лице на главна расправа доколку некоја од странките бара вкрстено да го испраша. Апелациониот суд Скопје дава насока во однос на различната практика по ова прашање.

Од практиката на домашните судови:

Апелациониот суд Скопје подвлекува: „Видно од списите на предметот, првостепениот суд ... пропуштил да го сослуша вештото лице кое го изработило вештиот наод и мислење О. Б. за да се даде можност и за вкрстено испрашување на вештото лице, што е во согласност и со содржината на законската одредба од член 387 став 3 од ЗКП. Во таа

насока, неприфатливо е објаснувањето на судот дека сослушувањето на вештото лице требало да биде предложено со листата на докази доставена од јавниот обвинител, за да може вештачењето да се прифати како доказ, од причина што тоа е спротивно на содржината на погоре цитираната законска одредба односно, вештото лице кое го изработило вештачењето ќе биде повикано и сослушано на главна расправа при состојба на постоење приговор од странките на изготвеното вештачење, а во конкретниот случај таков приговор на вештачењето е даден од одбраната на рочиште за главна расправа од 16.10.2015 година, кога всушност произлегува и обврската за повикување на вештото лице и сослушување на главната расправа.⁶⁵

Во однос на оцената на вештачењето од страна на судот, важно е да се нагласи дека според прифатената теорија за слободна оценка на доказите, вештачењето како доказно средство нема однапред определена доказна вредност, туку доказната вредност на изготвените наод и мислење и на исказот на вештотот даден во текот на главната расправа зависи од оцената на судијата. Во теоријата постојат ставови дека судот на поинаков начин го оценува вештачењето само затоа што станува збор за утврдување факти преку методи што не му се познати на судот, судијата нема знаење и искуство и не може критички да пристапи при оцената на нивната доказна вредност. Со право ваквите ставови се оценуваат како неприфатливи затоа што се спротивни на слободната оценка на доказите и улогата на судот, кој е единствен надлежен да одлучи која ќе биде доказната вредност на секој изведен доказ, па во таа смисла и на вештачењето.⁶⁶

Неопходно е судот да пристапи на начин што она што го заклучил и што го изнел вештотот ќе го доведе во корелација со други стручни мислења, вештачења, супервештачење, но и со другите вербални, писмени и/или материјални докази коишто биле презентирани во текот на главната расправа, па врз основа на логичкото заклучување ќе ја оцени доказната вредност на изведените докази.

Не треба да се изгуби од вид фактот дека слободното судиско убедување е слобода на судот од изведување заклучоци врз основа на однапред законски пропишани доказни правила, но судијата нема право повикувајќи се на слободното судиско убедување да не ги почитува законите на логиката и да смета дека има дозвола да ги занемари начелата на општото човеково искуство. Затоа се бара од судијата во образложението на пресудата да се произнесе за „рационалната подлога на утврдените факти“.⁶⁷

Иако определувањето на вештачењето е оставено во диспозиција на органот кој ја води постапката, имајќи ја предвид одредбата од членот 236 од

65 Решение Кж. бр. 484/16 од 21.09.2016 година, Апелационен суд Скопје.

66 D. Krapac, Kazneno procesno pravo, Prva knjiga: Institucije, VIII izmenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine, Zagreb, 2020, стр. 502.

67 M. Damaška, Izazovi slobodnoj ocjeni dokaza, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 2, br. 1-1995, стр. 41-55, стр. 43.

ЗКП, истиот всушност мора да определи вештачење кога за разјаснување на одреден факт се бара стручно знаење бидејќи со свои заклучоци не може да го замени вештачењето. Оттука, произлегува заклучокот дека **вештачењето всушност е задолжително кога се бара стручно знаење за утврдување на факти кои се од неправна природа.**

Согласно ЗКП, судот нема доказна иницијатива во кривичната постапка, освен кога се работи за противречности во наодите и мислењата на вешти или стручни лица. Во практиката се појавува дилема како да постапи судот во случај кога не го прифаќа мислењето на вештакот, а нема законска можност да определи супервештачење. Во овие случаи судот е должен според начелото на слободна оценка на доказите и начелото на објективност, да пристапи кон оценка на доказната вредност на наодот и мислењето поднесени од вештото лице. Оценка подразбира судот да ги утврди нелогичностите на вештачењето, неговата контрадикторност со останатите докази, користење на погрешни методи, пристрасност, непостапување во согласност со наредбата за вештачење и да донесе соодветна одлука врз основа на сите докази изведени на главната расправа. Затоа е многу важно при изготвувањето на наодот и мислењето да се имаат предвид сите останати докази и вештачењето да биде квалитетно изготвено, со примена на соодветни и квалитетни методи, да даде одговор на сите прашања наведени во наредбата за вештачење. Во спротивно, тоа може да не биде прифатено од страна на судот и во согласност со начелото *in dubio pro reo* („не на штета на обвинетиот“) фактите кои биле предмет на вештачење судот може да оцени дека треба да се сметаат за недокажани, од што произлегува дека вака изготвеното вештачење може да биде основа судот да донесе одлука во прилог на обвинетиот.

Зада се изготват квалитетен наод и квалитетно мислење, кои ќе дадат одговор на сите прашања битни за донесување на правилна јавнообвинителска и судска одлука, потребно е да бидат обезбедени и при вештачењето да се имаат предвид сите расположливи докази и списи со кои располага органот што ја води постапката.

Според ЗКП, за да определи судот супервештачење, треба да има вештачење изготвено со наредба на јавен обвинител и стручно мислење од технички советник дадено на главна расправа преку непосредно испитување на странките, односно директно на одбраната и вкрстено од јавниот обвинител, што во конкретниот случај би претставувало втор наод, различен од оној што го предложил како доказ јавниот обвинител.⁶⁸ Судот го определува супер вештачењето по електронски пат, со примена на правилото на случаен избор од регистарот на вештаци, во присуство на двете странки, односно на тужителот и бранителот.

Оваа одредба од страна на судот може да се примени кога во текот на доказната постапка се извеле како докази вештачење предложено од страна на јавниот обвинител, а на истите околности одбраната приложила

68 Коментар на ЗКП, група автори, ОБСЕ, Скопје, 2018, стр. 810.

писмено вештачење, или на главната расправа бил предложен и испитан технички советник, а притоа постои противречност меѓу вештачењата или произнесувањето на главна расправа од страна на техничкиот советник. Во практиката се случува јавниот обвинител да не предложил вештачење во листата на докази, а одбраната да предложила вештачење во листата на докази, па јавниот обвинител во дополнението на доказната постапка да предложи технички советник преку кој ќе го оспори вештачењето на одбраната, па и во тој случај, исто така, судот може да наредисупервештачење.

Во оваа насока во практиката се забележува дека јавните обвинители ретко ја користат можноста за именување технички советник, согласно член 244 став 1 од ЗКП, при што треба да се прави разлика помеѓу две можни ситуации:

- Првата е можноста на јавниот обвинител, обвинетиот и бранителот да именуваат технички советник заради оспорување на вештачењето доставено од спротивната страна. Ова е случај кога техничкиот советник се користи само за помош на обвинителот, бранителот или обвинетиот да го дискредитира вештачењето на спротивната страна и во тој случај помошта на техничкиот советник не се смета за спротивставено вештачење, поради што не постои можност судот да ја примени одредбата од член 394 став 2 од ЗКП и да определи супервештачење;
- Втората можност е техничкиот советник да му помогне на јавниот обвинител, бранителот или обвинетиот околу собирање на податоци и докази за определени стручни прашања или да изготви експертско мислење, односно да се произнесе за одредени стручни прашања, во зависност од фазата на кривичната постапка. Во случај доколку експертското мислење или исказот на техничкиот советник во текот на главната расправа е спротивставено на вештачењето на спротивната странка, судот може да ја примени одредбата од член 394 став 2 од ЗКП.

Имајќи ја предвид одредбата од член 387 став 3 од ЗКП, судот има обврска да ги повика на главната расправа вештаците кои го изготвиле супервештачењето, доколку едната или двете странки го бараат тоа. Имено, судот по службена должност нема обврска да ги повика вештите лица на главна расправа, што е во согласност со ограничената доказна иницијатива на судот. Кога вештите лица ќе се јават на главната расправа, согласно одредбите од член 383 од ЗКП, странките се тие кои ги испитуваат.

Иако во законот не е јасно наведено, според карактерот на директното испитување произлегува дека треба да го изврши онаа странка во чија корист е изготвено супервештачењето, а пак спротивната странка да го спроведе вкрстеното испитување на вештото лице.⁶⁹

Со оглед дека судовите го прифатија ставот дека одбраната има право да предлага свое вештачење и истото да се прифати и да се изведе како

⁶⁹ Ibid, стр. 811.

доказ, тоа не значи дека секогаш кога вештачењата понудени од двете спротивставени странки се противречни судот има обврска да нареди супервештачење во смисла на член 394 став 2 од ЗКП.

Од судската практика произлегува дека не сите несогласувања во вештачењата треба да водат кон супервештачење, туку само оние што се однесуваат на решителните факти. Ваквиот пристап е во согласност со Препораката на Советот на Европа P(81)7 во однос на одбегнување вештачење ако фактите може да се утврдат и да се докажат со други доказни средства.

Од практиката на домашните судови:

„При одлучувањето судот го ценеше писмениот сообраќаен наод и мислење бр. 16-081 од 8.11.2016 година на судски вештак магистер Љ. С. од Скопје во делот дека обвинетиот застанал на знакот стоп, неговото движење со брзина од 10 км/час било правилно при минувањето на крстосницата и истиот нема допринос за настанување на сообраќајната незгода, , но истиот не го прифати од причина што овој наод и мислење се темели на констатацијата дека обвинетиот застанал пред знакот стоп, но од исказот на оштетениот Г. С., кој бил совозач во возилото на обвинетиот и исказот на оштетениот И. Т. неспорно се утврди дека обвинетиот не застанал на знакот стоп. Во оваа насока, вештото лице Љ. С. непосредно на главна расправа наведе дека наводите во неговото вештачење дека обвинетиот застанал пред знакот стоп, се претпоставка, бидејќи секој возач кога доаѓа до знакот стоп, запира, а во конкретниот случај обвинетиот имал обврска да застане пред знакот стоп, поради намалената видливост на регионалниот пат, поради поставеноста на знакот и вегетацијата од страните..... Врз основа на вака дадениот исказ на вештото лице Љ. С., во услови кога од исказите на оштетените неспорно се утврди дека обвинетиот не застанал пред знакот стоп, судот не се определи за супервештачење, туку во целост го прифати Наодот и мислењето на Бирото за судски вештачења Скопје и исказот на вештото лице З. Ј. даден на главна расправа дека причината за случување на сообраќајната незгода е непочитувањето на првенство на минување од страна на обвинетиот, кој започнал да навлегува на коловозот од регионалниот пат Велес – Извор, во ситуација кога од неговата лева страна, на околу 28,2 м. наидуваало возилото ауди и на тој начин обвинетиот го загрозил безбедното движење на оштетениот и направил круцијален пропуст којшто е во директна причинско последична врска со случувањето на незгодата.“⁷⁰

„При одлучувањето судот го ценеше Невропсихијатриски наод и мислење на прим. др. М. Ј., невропсихијатар од месец август 2018

70 Пресуда К. бр. 105/17 од 22.09.2017; Пресуда на Апелациониот суд Скопје, Кж. бр. 969/17 од 22.12.2017.

година и го ценеше исказот на вештото лице прим др. М. Ј., но истите не ги прифати од следните причини: Во изготвеното вештачење на страна 34 вештото лице дава заклучок дека кај обвинетиот настапиле и му биле нанесени телесни повреди изразени во кои повреди му биле нанесени од страна на оштетениот Т. Н. со повеќе удари. Ваквиот заклучок на вештото лице судот не го прифати затоа што е во директна спротивност со изведените докази во текот на постапката и тоа со исказот на сведокот Б. Д. и дека додека обвинетиот бил наведнат над оштетениот, дошол сега починатиот Т. и го удрил, го нападнал обвинетиот и со исказот на сега починатиот Т. К. даден во ОЈО Велес дека додека оштетениот Т. лежел во бессвесна состојба на бетонската плоча и од носот му течело крв, обвинетиот стоел до него, па тој дошол до обвинетиот и го бутнал, поткрепени со Лекарското уверение на име на обвинетиот и Медицинскиот наод и мислење од месец јуни 2017 година на вешто лице прим. др. Ф. Т. дека обвинетиот се задобил со Од исказите на сведоците Б. Д. и Т. К., неспорно се заклучува дека повредите кои се констатирани кај обвинетиот со Лекарското уверение на име на обвинетиот и Медицинскиот наод и мислење од месец јуни 2017 година на вешто лице прим. др. Ф. Т., не се задобиени од оштетениот Т. Н., како што во заклучокот наведува вештото лице М. Ј., невропсихијатар, туку се повреди кои се задобиени од лицето Т. К., откако оштетениот веќе бил во бессознание. Поради ова судот не го прифати вештачењето на прим. др. М. Ј. во овој дел. Имајќи во предвид да повредите кај обвинетиот биле предизвикани од лицето Т. К. во моментот кога оштетениот веќе бил тешко телесно повреден од страна на обвинетиот и лежел во бессознание на земја, како што судот неспорно утврди, неосновани и неточни се и наводите на вештото лице М. Ј. дека обвинетиот 'поради претрпената траума како и поради мекоткивните нагмечни повреди на главата и телото, физичките болки и реалниот страв' (за кои повреди судот утврди дека настанале по кривично правниот настан, откако обвинетиот веќе тешко телесно го повредил оштетениот) 'обвинетиот реагира импулсивно и одбранбено кон оштетениот Т. Н. и се случила несакана последица тешко телесно оштетување на Т. Н.'..... Од овие причини, а и со оглед да обвинетиот тешко телесно го повредил оштетениот пред да биде тој повреден од страна на Т. К., судот не може да го прифати заклучокот на вештото лице М. Ј. дека обвинетиот поради повреди кои реално сеуште ги немал добиено, одбранбено и импулсивно реагира кон оштетениот и тешко телесно го повредил оштетениот. Од сето наведено, а како судот утврди дека вештачењето на вештото лице прим. др. М. Ј. е во директна спротивност со изведените докази во текот на расправата, судот не го прифати наодот и мислењето на вештото лице прим. др. М. Ј.⁷¹

Во определени предмети, и покрај постоење спротивставени вештачења, судот по службена должност не наредува супервештачење или може да

71 Пресуда на Основен суд Велес, К. бр.233/19 од 27.12.2019; Пресуда на Апелациониот суд Скопје КЖ. бр. 167/20 од 06.10.2020; Пресуда на Врховниот суд на РСМ, Квп2. бр. 5/2021 од 31.03.2021.

го одбие предлогот на странките, но притоа е должен во образложението на пресудата да ги анализира двете вештачења или вештачењето и произнесувањето на техничкиот советник на главната расправа и да даде аргументи од кои причини поклонува верба на едното вештачење, односно произнесувањето на техничкиот советник, а во склоп со анализата на другите докази одделено и во целина, при утврдувањето на фактичката состојба.

Од практиката на домашните судови:

Апелациониот суд утврдил дека на јасни и категорични искази на оштетените се надополнувале и материјалните докази (записник за извршен увид, наодот и мислењето на техничкиот советник кој бил дипломиран сообраќаен инженер и наодот и мислењето на вештите лица од Бирото за судски вештачења), па оценил дека правилно постапил првостепениот суд кога не го прифатил наодот и мислењето на вештото лице дипломиран сообраќаен инженер затоа што било во спротивност со супервештачењето на кое судот правилно му поклонил верба со оглед дека е изготвено од тим од три вешти лица. Правилно било што првостепениот суд дозволил да се изврши супервештачење за правилно и целосно утврдување на фактичката состојба, бидејќи било утврдено неусогласување помеѓу наодот и мислењето на вештото лице и наодот и мислењето на техничкиот советник во однос на тоа поради чии пропусти е дојдено до случување на предметната сообраќајна незгода од што со телесни повреди се здобиле оштетените.⁷²

Апелациониот суд оценил дека отстапувањата во исказите и во констатациите на вештите лица и техничкиот советник не се однесувале на факти и околности кои се од суштествено значење за предметниот кривичноправен настан и начинот на случување на истиот, при неспорниот факт дека имало две испукувања, а пронајден е еден проектил, за кој не се знае од кое испукување потекнува и една чаура, чија местоположба не може да се утврди дали соодветствува на онаа во моментот на настанот, поради што апелациониот суд оценил дека првостепениот суд правилно постапил кога не ја прифатил забелешката на техничкиот советник во однос на можноста за т.н. „тумбање на проектилот“, прифаќајќи ја на оваа околност елаборацијата на вештото лице, дотолку повеќе што врз практичен пример при извршените пробни испалувања е утврдено дека до т.н. „тумбање на проектилот“ се случува на многу помало растојание, и тоа од 1,5 метри. Овие околности по оценка на апелациониот суд не претставуваат противречности кои се од суштинско влијание за утврдување на решителните факти, поради што за нивно отстранување би требало да се нареди супервештачење. Од овие причини како неосновани биле оценети наводите во жалбата на обвинетиот. Во прилог на ваквата одлука на апелациониот суд била

оценета околноста дека одбраната оваа околност не ја изнела ниту на главната расправа и не дала забелешки и предлози во оваа насока. Апелациониот суд оцени дека правилно постапил првостепениот суд кога во конкретниот случај го прифатил изготвеното балистичко вештачење при оцена дека техничкиот советник на одбраната не успеал да го оспори балистичкото вештачење и наводите на вештите лица во однос на релевантните факти.⁷³

Според ставот на Врховниот суд на РСМ, правилно постапил првостепениот суд кога го одбил предлогот на одбраната да спроведе вештачење од областа на токсикологијата од страна на професор на факултет од причина што не е запишан во регистарот на вештаци, ниту поседува лиценца за вештачење, околност која не ја оспорила ниту одбраната. Не е спорно дека во согласност со ЗКП одбраната има право да именува технички советници, но тие треба да бидат од регистарот на вештаци. Според членот 5 од Законот за вештачење, вештачење може да изврши високообразовна установа, научна установа и стручна установа врз основа на овластувања утврдени со закон доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. Во конкретниот случај овој член од Законот за вештачење не може да најде своја примена бидејќи професорот што бил предложен како технички советник бил предложен како поединец, а не во име на институцијата, а тој ниту бил вештак, ниту бил запишан во регистарот на вештаци. Поради сето ова, Врховниот суд на РСМ оценил дека во текот на постапката бил запазен принципот на еднаквост на оружјата, со оглед дека одбраната имала можност да достави вештачење од технички советник, кој поседува лиценца за вештачење и е запишан во регистарот на вештаци, со кое би го дискредитирала изготвеното вештачење. Воедно, на главната расправа било сослушано вештото лице и на тој начин било овозможено на одбраната на осудениот да поставува прашања.⁷⁴

3.2.11. Процесни обврски на вештакот

Согласно одредбите од членот 237 од ЗКП, вештакот има повеќе обврски:

- да се јави на покана на судот;
- да даде образложен извештај во кој се содржани наодот и мислењето, и тоа во определениот или дополнително продолжениот рок;
- да одговара на прашања кога е повикан на расправа;
- да му овозможи на техничкиот советник да присуствува во текот на вештачењето;
- во извештајот да ги внесе предлозите и забелешките што ги дал техничкиот советник што го следел вештачењето.

73 КЖ-259/19, Апелационен суд Скопје.

74 Квп2. бр. 13/2022, ВРСМ.

Вештакот задолжително се предупредува дека давањето лажен исказ претставува кривично дело. Тој може да биде парично казнет ако е уредно повикан, а не дојде во судот и не го оправда изостанокот, ако одбие да вештачи или ако не постапи во рокот определен во наредбата. Во случај на неоправдан изостанок, вештакот може и присилно да се доведе, при што трошоците за доведување, за одложувањето на главната расправа и другите трошоци на постапката што ги причинил по сопствена вина паѓаат на товар на вештакот.

ЗКП пропишува како треба да постапи органот што го наредил вештачењето: да го повика вештакот внимателно да го разгледа предметот на вештачењето, точно да наведе сè што ќе забележи и најде, и своето мислење да го изнесе непристрасно и во согласност со правилата на науката или вештината. Притоа, органот што наредил вештачење треба на вештакот да му ги покаже предметите што ќе ги разгледа, може да му се дозволи и да ги разгледува списите, може да му поставува прашања и по потреба да побара објаснување во однос на дадениот наод и мислењето.

Вештакот во текот на кривичната постапка ги има следните права:

- право да предложи да се прибават докази, предмети и податоци што се од важност за давање наод и мислење;
- право во постапката да го употребува својот јазик и писмо, ако зборува службен јазик различен од македонскиот;
- да поднесе образложено барање до органот што го наредил вештачењето за продолжување на определениот рок во којшто треба да се заврши вештачењето;
- право на надомест на трошоци и награда за спроведеното вештачење.

Вештакот има обврска во рокот определен во писмената наредба до органот што го наредил вештачењето да достави извештај со пропишана содржина и да образложи како дошол до определено мислење.

Од практиката на домашните судови:

Апелациониот суд Скопје ги оценил како неосновани жалбените наводи на обвинетиот дека вештиот наод и мислењето од страна на вештото лице не биле изготвени во смисла на членот 237 ставот 2 од ЗКП, со образложение дека одбраната во текот на првостепената постапка не го оспорила ваквиот доказ приложен од страна на јавниот обвинител, но и поради фактот што видно од изготвениот вешт наод содржан во предметот апелациониот суд заклучил дека тој ги има сите елементи пропишани во одредбата од членот 237 ставот 2 од ЗКП.⁷⁵

Имајќи ги предвид вака определените обврски на органот што го наредил вештачењето, како и правата и обврските на вештакот, произлегува дека постапката за вештачење има во основа три фази:

75 КЖ-1063/17, Апелационен суд Скопје.

- воведна или подготвителна фаза, кога вештакот се подготвува за вештачење, а органот што го наредил вештачењето е должен да му ги направи достапни сите предмети и списи важни за вештачењето;
- втората фаза е фаза кога се спроведува вештачењето или уште позната како т.н. оперативна фаза од вештачењето⁷⁶ и
- третата фаза е изработка и доставување на извештајот од вештакот, во кој се содржани неговиот наод и мислењето со соодветно образложение.

Фактот што во повеќе предмети се вршат различни видови вештачења понекогаш во практиката може да доведе до дилема дали правилно се применети одредбите од ЗКП.

Од практиката на домашните судови:

Апелациониот суд Штип оценил дека се неосновани наводите во жалбата дека судот спротивно на ЗКП дозволил вештачењето во однос на предизвиканата штета за градежниот дел од пожарот, иако е изготвено од дипломиран архитект, на главната расправа да го образложи вештото лице дипломиран економист од Бирото за судски вештачења, кој според одбраната не бил стручен од таа област. Имено, изготвеното вештачење за градежниот дел од страна на вешто лице архитект било извршено врз основа на увид на самото место и бил составен записник за констатираната состојба, изготвен од комисија од стручни лица, и како такво е јасно и неспорно образложено и изготвено. Економско-финансиското вештачење и вештачењето за причинетата штета во градежниот дел се изготвени од страна на установа којашто е специјализирана за вршење на судски вештачења, и тоа во тимот на вешти лица вклучени биле двајца дипломирани економисти и дипломиран инженер архитект. Притоа, во оваа насока било јасно појаснувањето за писмено изготвените наод и мислење од страна на непосредно испитаното вешто лице во текот на главната расправа. Апелациониот суд ги имал предвид наводите во жалбата дека ваквото вештачење од Бирото за судски вештачења во однос на видот и висината на причинетата штета е во целосна контрадикторност со наодот на вештото лице кое извршило вештачење по барање на одбраната и притоа нашол дека истите се неосновани. Имено, наведеното вештачење по барање на одбраната воопшто не било прифатено како доказ во текот на постапката и не било ценето од причина што не постоеле никакви сомневања во вештачењето што по налог на надлежен орган било изготвено од надлежна институција Бирото за судски вештачења. Вештото лице непосредно на главната расправа појаснил дека при економско-финансиското вештачење за утврдувањето на вредноста на штетата биле користени записниците кои ги поднеле оштетените, а кои биле само појдовна основа за самото вештачење. Целокупната висина на штетата била утврдена со анализа на финансиската документација и сметководствената евиденција на

76 H. Sijerčić – Čolić, Krivično procesno pravo, Knjiga I – Krivičnoprocesni subjekti i krivičnoprocesne radnje, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005, стр. 334-335.

оштетените правни субјекти за состојба на залихите, инвентарот и другите предмети пријавени како штети, и тоа со состојба на денот на пожарот. Наведената финансиска документација и сметководствената евиденција биле доставени од страна на оштетените правни лица. Од сето ова Апелациониот суд Штип како неосновани ги оценил и наводите во жалбата поврзани со околноста дека дел од овие правни лица имале свои продавници на повеќе места, при што целокупната набавка и залиха на стока ја прикажале како оштетена од пожарот, што е сосема спротивно на дадените објаснувања од страна на вештите лица.⁷⁷

а) Присуство на вештакот при увид или реконструкција

Можноста за присуство на вештото лице при увидот е содржана во одредбата од членот 235 од ЗКП, според кој, органот што врши увид или реконструкција може да побара помош од стручно лице од криминалистичко-техничка, сообраќајна или друга струка, кое, по потреба, ќе помогне во пронаоѓањето, обезбедувањето или опишувањето на трагите, ќе изврши потребни мерења и снимања, ќе направи скици и фотодокументација или ќе собере и други податоци. На увидот и на реконструкцијата може да се повика вештак ако неговото присуство би било од полза за давање наод или мислење.

Согласно членот 239 став 3 од ЗКП, вештакот има право за време на увидот да предлага прибирање на докази, предмети и податоци што се од важност за давање наод и мислење. Ако присуствува на увид, реконструкција или на друго процесно дејствие, вештакот може да предложи да се разјаснат одделни околности или да му се постават одделни прашања на лицето кое се сослушува.

Практична дилема се појави во однос на тоа дали за органот кој ја води постапката би било најповолно и најкорисно вештачењето да му го довери на стручно лице од листата на вештаци кое било повикано да присуствува во текот на увидот. Ставот 2 на одредбата од членот 235 од ЗКП ја разрешува дилемата, упатувајќи на можноста за повикување на вештак чиешто присуство во текот на увидот може да биде од полза за давање наод и мислење.

Во практиката, присуството на вештакот на увид и реконструкција, особено кога се извршени тешки кривични дела, на пример Убиство, е особено значајно. Ова од причини што вештото лице на место на настанот има можност непосредно да ги забележи релевантните околности за начинот на сторување на делото и дејствијата преземени по неговото сторување, кои се од особено значење за изработка на квалитетен и аргументиран вешт наод и мислење. Имено, за време на увидот вештакот забележува и собира податоци, додека за време на вештачењето ги толкува и ги цени собраните и другите податоци.

Улогата на вештакот во текот на реконструкцијата е поинаква со оглед на

77 КЖ-637/15, Апелациониот суд во Штип.

природата на самата реконструкција, која по правило се определува најчесто откако веќе се изработени вештиот наод и мислењето.

Судската практика покажува дека повikuвањето на вештото лице кога се спроведува реконструкција во текот на главната расправа може да биде од голема помош во утврдување на докажаноста на правно релевантните факти, особено кога постои спротивставеност на вештите наоди и мислењата од вештотот и техничкиот советник и супервештачењето, во коешто наодот и мислењето одделе во сосема друг правец споредено со ставовите и на вештите лица и на техничкиот советник.

Од практиката на домашните судови:

Тимот на вешти лица во наодите во вештачењето, како и во своите изјави на главната расправа, останале во целост на своите ставови во вештачењето дека во дејствието на обвинетиот не биле утврдени никакви пропусти со оглед на тоа дека кога обвинетиот со возилото веќе бил во коловозната лента наменета за движење на возила од спротивен правец, немал можност да го избегне мотоциклот кој наидува и дека свртувањето во лево било реалност, притоа потенцирајќи ја брзината на мотоциклот како главен и единствен генератор, занемарувајќи ги моментите пред обвинетиот да го започне свртувањето во лево со возилото, при што вниманието го ставаат на ситуацијата кога возилото на обвинетиот веќе било на спротивната лента. Јавниот обвинител истакнал дека супервештачењето не ја одразува правилната фактичка состојба за настанот и постоеле нејасни прашања, па поради тоа предложил реконструкција на настанот. На реконструкцијата се утврдиле брзина на возилата, времето изминато за движење во согласност со утврдените брзини, се утврдиле и некои нови факти, односно се измерило и се утврдило каде и кога возилото на обвинетиот го започнало и го презело дејствието на свртување во лево. Заради правилно утврдување на фактичката состојба, судот побарал стручна помош од лице од областа на сообраќајот, кое помогнало во утврдување на наведените факти и придонело за правилно утврдување на фактичката состојба на кривичноправниот настан.⁷⁸

Во поглед на утврдување на местоположбата на оштетениот и обвинетиот, како и начинот на кој се одиграл целиот кривичноправен настан, а со цел добивање јасна слика, како за судот така и за вештите лица кои потоа го изготвија и балистичкото вештачење, на предлог на јавниот обвинител, била извршена реконструкција на настанот, на која судот ги поканил и вештите лица, како и техничкиот советник на одбраната. Во текот на реконструкција на настанот обвинетиот и оштетениот имале различни прикази за нивната местоположба, а обвинетиот во различни фази од постапката и различен опис за тоа како се случил настанот. Следствено, од извршената реконструкција на настанот доведено во корелација со останатите докази во поглед на местоположбата на оштетениот и обвинетиот во моментот на

испалување на проектилот, судот повторно ја прифатил теоријата што ја изнел оштетениот.⁷⁹

3.2.12 Видови вештачења во ЗКП

Дали ќе се нареди вештачење и какво вештачење ќе се нареди зависи од специфичноста на секој конкретен предмет. Тоа е прашање на слободна процена на органот што ја води постапката, а ЗКП само во неколку случаи предвидува дека вештачењето **задолжително** ќе се спроведе:

- а) во поглед на утврдување на причина за смрт, со обдукција или ексхумација (член 246 од ЗКП);
- б) психијатриско вештачење (член 248 од ЗКП) и
- в) телесен преглед и земање на крв и други лекарски дејствија, кои според правилата на медицинската наука се преземаат заради анализа, идентификација на лица и утврдување на други факти важни за кривичната постапка (член 145 став 6 и член 249 од ЗКП).

а) Преглед, обдукција и идентификација на леш

ЗКП на јавниот обвинител му ставил на располагање таксативно наброени истражни дејствија за обезбедување на докази, предвидувајќи ги условите под кои тие треба да бидат преземени со цел обезбедените докази да бидат навремени и законити, а не да бидат „плодови од отровно дрво“. Одредбите од ЗКП ја имаат предвид и Препораката на Советот на Европа Р(99)3, која се однесува на правила за хармонизација на судскомедицински обдукции. Оваа Препорака опфаќа правила и принципи со кои се регулира постапката за утврдување на причините за смртта, утврдување на идентитетот на починатото лице, едновремено инкорпорирање на медицинското и кривично процесното постапување, заштита на независноста и непристрасноста на институциите и вештаците овластени за вршење ваков тип вештачења.⁸⁰

Јавниот обвинител не е судскомедицински вештак, ниту има познавања од областа на медицината, па затоа за комплетирање на мозаикот од докази има можност да определи преглед и обдукција на леш и ексхумација, ако лешот е закопан. ЗКП предвидел дека овие дејствија ќе се преземат секогаш кога постои сомневање дека смртта е предизвикана со кривично дело и кога е потребна идентификација на лешот. Основен показател дека смртта е предизвикана со кривично дело се траги од насилство на лешот. Во овие случаи треба да се постапува многу внимателно бидејќи често се случува смртта да е насилна, а на лешот да нема траги од насилство (кај сторена лекарска грешка, смрт со труење и сл.).

Законот за здравствена заштита⁸¹ попрецизно определува дали и кога

79 К. бр. 1989/18, Основен суд Скопје I Скопје.

80 Recommendation Rec (1999)3 on the harmonisation of medico-legal autopsy rules, 2.2.1999, [https://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/RecR\(99\)3.pdf](https://www.coe.int/t/dg3/healthbioethic/texts_and_documents/RecR(99)3.pdf).

81 Службен весник бр. 43/12, 145/12, 87/13, 164/13, 39/14, 43/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 20/19, 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, 77/21, 122/21, 178/21, 150/22 и 236/22.

треба да се определи обдукција. Во духот на овој закон, ниту едно починато лице, односно мртвородено дете не смее да биде закопано додека не се изврши преглед или обдукција и додека не се утврдат времето и причината на смртта. Кога постои сомневање или кога е очигледно дека смртта не е природна, на телото на починатото лице се врши судскомедицинска обдукција и судскомедицинско вештачење од двајца доктори на медицина, од кои едниот е доктор на медицина – специјалист по судска медицина. Судскомедицинската обдукција мора да се изврши и во случај на сомнение за медицинска грешка, ако смртта настапила во текот на дијагностички или терапевтски зафат, ако смртта настапила во рок од 24 часа од приемот на лицето во здравствена установа, ако лицето учествувало во клиничко испитување на лек или медицинско помагало, односно во научно испитување во здравствена установа или во случај на смрт на лице чии делови од тело може да се земаат заради пресадување во согласност со закон.

Доколку не биде извршена обдукција, во практиката, органот кој ја води постапката се соочува со ненадоместливи пропусти бидејќи со обдукција поверодостојно може да се утврди вистинската причина за смрт. Подоцнежната ексхумација и обдукцијата на ексхумираните лешеве во помала мера придонесуваат во утврдување на причината за смрт и не секогаш можат да дадат одговор на сите прашања важни за утврдување на фактот дали смртта е предизвикана со кривично дело.

Трошоците за вршење обдукција не смеат да бидат причина за откажување од неа, а подоцна и од вештачењето. Тоа е императив за правната сигурност на граѓаните.

Задачата на судскомедицинската обдукција е да ја утврди причината за смртта и начинот на нејзиното настанување, но таа претставува само едно од доказните средства. За донесување на конечна одлука за постоење, односно непостоење на кривичното дело од страна на судијата, кој, како правник, не поседува адекватно стручно знаење од судскомедицинска област, во најголем број случаи нужно е спроведување на судскомедицинско вештачење. Определување на ваквото вештачење е нужно бидејќи мислењето на обдуцентот за причината за смртта е само еден сегмент, кој не е доволен за донесување одлука за правно релевантните факти. Во вакви случаи, по прибавување на обдукциониот протокол за причината за смрт, по правило мора да се определи судскомедицинско вештачење заради разјаснување на сите правно релевантни факти, како на пример, начинот на нанесување на повредите, јачината и бројот на убоди или удари, нивниот редослед, каузалитетот, доколку, на пример, смртта настапи по неколку дена од ранувањето на жртвата и слично. Ова се прашања на кои обдуцентот со вршење на обдукцијата нема обврска да одговори, а нивното разјаснување е нужно заради донесување на правилна јавнообвинителска или судска одлука.

При издавање на наредба за обдукција, ако е тоа индицирано со конкретните околности, треба изречно да се нареди и земање на крв, урина и други ткива заради токсиколошко вештачење, доколку постои основ на сомнение за труење.

Доколку не биде дадена наредба за обдукција, а подоцна се појават основи на сомнение дека смртта настапила како резултат на кривично дело, постои законска можност да се издаде наредба за ексумација. Но, притоа, повторно е препорачливо, со цел да се спречи лекомислено и непотребно постапување, пред донесување на одлуката за ексумација, јавниот обвинител да го испита вештакот од судска медицина, а по потреба и вештакот од токсикологија. Испитувањето на овие вештаци ќе ја разјасни можноста за наоѓање релевантни траги, притоа имајќи го предвид времето кое е поминато и условите во кои стоело мртвото тело, како и влијанието на промените од гниењето. Ваквиот пристап ќе придонесе да се одбегне непотребно спроведување на ексумација.

б) Психијатриско вештачење

За да се утврди пресметливоста на сторителот, се наредува психијатриско вештачење, со кое ќе се утврди дали сторителот боледува од некаква душевна болест, дали има заостанат душевен развој или душевно растројство и дали како резултат на тоа бил во состојба да го сфати значењето на своите постапки и да управува со нив. Од психијатрите се бара да одговорат на прашањата **дали во време на извршување на кривичното дело сторителот можел да го сфати значењето на своето дело и дали можел да управува со своите постапки поради трајна или привремена душевна болест, привремена душевна растроеност или заостанат душевен развој или други особено тешки душевни пречки.**

Од особено значење за утврдување на правната квалификација на делото е да се утврди и психичкиот развој и состојба на жртвата, како и нејзината способност да дава отпор. И ова се утврдува со психијатриско вештачење.

Психијатриското вештачење може да се изврши во суд или во психијатриска установа, а ако треба да се набљудува сторителот, во согласност со мислењето на вештакот, тогаш тоа лице може да оди на посматрање. Доколку се работи за притворено лице, дозвола за тоа дава судијата на претходна постапка.

Важно е да се напомене дека за секое кривично дело се спроведува посебно вештачење, иако е можно едно лице да е обвинето за повеќе кривични дела и во текот на една од постапките за едно од овие кривични дела лицето да било веќе подложено на психијатриско вештачење. Причината за ваквиот пристап е затоа што едно лице може да биде пресметливо за едно кривично дело, а непресметливо за друго. Како пример може да се посочи следната ситуација: лице болно од шизофренија под влијание на халуцинации и гласови е убедено дека соседот сака да го убие и под влијание на тие негови халуцинации ќе го лиши соседот од живот. За ова кривично дело – Убиство може да се утврди дека обвинетиот *tempore criminis* бил непресметлив. Но, можно е овој ист обвинет веднаш по убиството да оди во продавница, да украде јакна, да ја продаде и од парите да си купи дрога, што е дело Тешка кражба, за кое *tempore criminis* бил пресметлив. Оттука, **за секое дело потребно е ново психијатриско вештачење.**

Од практиката на домашните судови:

ВСПСМ оценил дека понискиот суд пропуштил да нареди психијатриско вештачење на обвинетите на околноста дали тие биле свесни и дали можеле да управуваат со своите постапки за време на кривичноправниот настан, а со цел да се утврди нивната пресметливост затоа што извесно време пред нивното притворање имале психички проблеми и биле на редовна психијатриска контрола и соодветна психотерапија, како и дека не биле прифатени предлозите на одбраната да се повикаат и да се испитаат сите вешти лица кои ја извршиле обдукцијата и кои за неа изготвиле и писмени извештаи, а на околноста од кое растојание се нанесени огнестрелните рани кои предизвикале смрт кај починатите.⁸²

Интересна е судската практика и кога станува збор за соодносот, односно за тајмингот на спроведување на психијатриско вештачење во случај на признание на вина.

Од практиката на домашните судови:

Според Пресуда на Основниот кривичен суд Скопје, потврдена од страна на надлежниот апелационен суд, заземен е став дека по валидно даденото признание на вина на главната расправа, непотребен и без значење е предлогот на одбраната да се изготви невропсихијатриско вештачење за (не)пресметливоста на обвинетиот во времето на сторувањето на кривичното дело. Ваквиот став произлегува по образложението според кое судот испитал дали признанието дадено од обвинетиот е доброволно, дали обвинетиот е свесен за правните последици од признавањето на вината, за последиците сврзани за трошоците на кривичната постапка и имотноправното побарување. Судот утврдил дека обвинетиот признанието го дава свесно и доброволно, врз него не е употребена сила, ниту закана и не му е ветена никаква корист. Не боледува од никаква психичка болест, дека е релативно здрав и свесен е за значењето на своите дејствија и нивните последици. Признанието го дава свесно и јасни му се последиците, односно дека ќе му биде изречена казна и дека ќе му се изречат и трошоци по кривичната постапка.⁸³

в) Телесен преглед и земање на крв и други лекарски дејствија

Кога се работи за вештачења на повреди, практиката е со вештачењата да се бара да се утврдат видот и карактерот на повредите и механизмот на нивното настанување. Нужно е вештачењето да се нареди што побрзо, ако постои опасност дека ќе исчезнат повредите, на пример ако се работи за крвни

82 Вкж2. бр. 6/2021, ВСПСМ.

83 К. бр. 1821/19, Основен кривичен суд Скопје и Кж. бр. 81/20, Апелационен суд Скопје, наведено во Избрани сенценци од практиката на Основниот кривичен суд Скопје 2013-2019, Дополнети со практиката на Европскиот суд за човекови права, (ур. А.Новакова-Жикова), ОБСЕ, Скопје, 2020, стр. 40.

подливи или гребаници кои на фотографиите може да бидат тешко видливи, а во медицинската документација недоволно прецизно опишани, па вештакот дополнително не може да даде мислење за видот и тежината на повредите, како и за механизмот на нивното настанување, ако веднаш не ја прегледал жртвата или обвинетиот, ако со телесниот преглед постои можност да се пронајдат биолошки траги кои ќе бидат предмет на вештачење, како крв од жртвата на телото на обвинетиот, или крв, или сперма, или друга трага од биолошко потекло на телото на оштетениот кои потекнуваат од обвинетиот.

Доколку не постоеле објективни услови да се изврши телесен преглед веднаш по сторувањето на кривичното дело, кога обвинетиот е дополнително лишен од слобода по протек на време од денот на извршување на кривичното дело, или кога оштетениот го пријавил кривичното дело дополнително, а претходно ги измил од себе своите и биолошките траги оставени на неговото тело од обвинетиот, тој телесен преглед спрема обвинетиот или оштетениот ќе се изврши дополнително за да се утврди дали евентуално останале определени биолошки траги кои ќе бидат предмет на вештачење или ќе се вештачат само видот и карактерот на повредите.

Заради ефикасно обезбедување на квалитетен и доволен материјал за вештачење, потребно е да постои брза, континуирана и соодветна комуникација помеѓу правосудната полиција и јавниот обвинител. Ако биде брзо наредено вештачењето, во наредбата ќе се наведе дека тоа треба да се изготви и со преглед на жртвата или обвинетиот, и на тој начин се овозможува вештачењето да биде квалитетно изработено и да даде одговор за сите прашања релевантни за одлучување на органот кој ја издал наредбата, како на пример, дали обвинетиот дејствувал во нужна одбрана, дали намерата му била да ја убие или само да ја повреди жртвата итн.

Ненавремено и недоволно обезбедување на докази и ненавремено спроведување на телесен преглед од страна на стручно лице доведува до нецелосно и некавалитетно вештачење, што конечно ќе доведе до недокажаност на кривичното дело или вината на обвинетиот. До заклучокот колку е важно да се изврши телесен преглед за обезбедување на квалитетна правда доведува одредбата од членот 249 ставот 1 од ЗКП, според која телесен преглед на обвинетиот или на други лица ќе се преземе и без нивна согласност ако е потребно да се утврдат фактите важни за кривичната постапка.

Визуелен преглед или фотографии од видливи повреди кои ги прават полициските службеници, а ги среќаваме како докази во предметите, не се адекватна замена за телесен преглед кој го прави лекар.

Доколку при телесниот преглед е потребно од лицето да се земе примерок од крв или да се преземат и други лекарски дејствија, кои според правилата на медицинската наука се преземаат заради анализа, идентификација на лица и утврдување на други факти важни за кривичната постапка, тие можат да се преземат и без согласност од лицето кое се прегледува, кога поради тоа не би настапила некаква штета по неговото здравје.

Крв може да се земе од обвинетиот и од оштетениот кога е потребно да се утврди и да се спореди ДНК-профилот со крвта пронајдена на самото место или со крвта пронајдена на телото или облеката на обвинетиот, на оштетениот или евентуално на некој сведок, како и за да се утврди и присуство на алкохол или наркотични дроги во нивната крв, и тоа непосредно по извршување на кривичното дело. Освен земање на крв, кога е тоа потребно заради идентификација на лица или заради споредување со други биолошки траги и други ДНК-профили, може да се земе примерок од друг материјал. За овие дејствија, исто така, не е потребна согласност од лицето од кое се земаат.

Доколку сторителот на кривичното дело сè уште не е познат, а на местото на настанот или на телото на оштетениот или на неговата облека се пронајдени траги од крв или други траги од биолошко потекло, тој материјал ќе се подигне и ќе се направи ДНК-анализа. Доколку по оваа анализа се утврди дека постои идентичен профил во ДНК-базата на МВР, на тој начин ќе се открие и ќе се утврди идентитет на лицето на кое припаѓа ДНК-профилот. Ако нема идентичен профил во базата на ДНК-профили, откако ќе биде утврден идентитетот на осомничениот во текот на предистражната постапка, тогаш ќе се изврши споредба на неговиот ДНК-профил со ДНК-профилот најден на местото на настанот, односно врз телото или на облеката на оштетениот. И во овие случаи не е потребна согласност од лицето кое се прегледува.

Препораката на Советот на Европа Р(92)⁸⁴ се однесува на употребата на анализи на ДНК во кривичноправните системи. Во согласност со оваа Препорака, примероците собрани за ДНК-анализа и информациите добиени од таквата анализа за целите на истрагата и гонењето на кривични дела не смеат да се користат за други цели и не треба да се чуваат по донесувањето на конечната одлука во случајот за кој се користени, освен ако тоа е неопходно за цели директно поврзани со оние за кои се собрани. Треба да се преземат мерки за да се осигури дека резултатите од ДНК-анализата и информациите добиени на тој начин се избришани/уништени кога веќе не е неопходно да се чуваат за целите за кои се користени.

Практика на ЕСЧП:

Вослучајот на Трајковски и Чиповски против Северна Македонија, ЕСЧП утврди дека поради несоодветноста на домашното законодавство во однос на чувањето и поништувањето на ДНК-примероците, нашата држава го повредила правото на приватност на апликантите бидејќи во применливите закони во време кога се поднесени апликациите не бил утврден одреден временски рок за чување на ДНК-податоците на апликантите како осудени лица. Измените и дополнувањата на Законот за полиција, воведени по земањето на ДНК-примероците од апликантите, предвидуваат дека ДНК-податоците ќе се чуваат трајно во соодветниот регистар. Поради отсуство на нешто што би

84 Recommendation No. R (92) 1 of the Committee of Ministers to Member States on the Use of Analysis of Deoxyribonucleic Acid (Dna) within the Framework of the Criminal Justice System, 10 February 1992, <https://rm.coe.int/09000016804e54f7>.

сугерирало дека таквото чување може да биде поврзано со некое одредено време, ЕСЧП смета дека тужената држава дозволува чување на ДНК-профилите неопределено време. ЕСЧП утврдил дека генералниот и неселективниот карактер на овластувањето на чување на ДНК-профилите на апликантите, како лица осудени за кривично дело, проследено со отсуството на доволно заштитни мерки достапни на апликантите, не успева да постигне фер рамнотежа помеѓу јавниот и приватниот интерес и дека нашата држава ја надминува прифатливата маргина на уважување во овој поглед. Според тоа, чувањето за кое станува збор претставува непропорционално мешање во правото на приватен живот на апликантите и не може да се смета за потребно во едно демократско општество⁸⁵.

ЗКП предвидува соодветна заштита на обвинетиот или сведокот од органите на прогон, па така забрането е спрема обвинетиот или сведокот да се применат медицински интервенции или да им се даваат средства со кои би се влијаело врз нивната свест и волја при давањето на исказ. Во овие ситуации во целост треба да се почитува личноста на обвинетиот и оштетениот. Доколку се применат медицински интервенции или доколку им се дадат средства со кои би се влијаело врз свеста и волјата на обвинетиот или сведокот при давањето на исказ, тогаш тој исказ се смета за незаконит доказ.

Земениот материјал за вештачење не може да се чува неограничено. Истекот на роковите на застареност на кривичното гонење претставуваат горна граница до кога можат да се чуваат земените примероци од крв или други траги од биолошко потекло.

Како што е погоре споменато, крв се зема и заради утврдување на концентрација на алкохол, дрога или лекови во крвта и урината, како и степенот на алкохолизираност за време на сторување на кривичното дело. Концентрацијата на алкохол се утврдува врз основа на пресметки, имајќи предвид дека по консумирање алкохол, прво доаѓа до негова ресорпција, а потоа следува период на негова елиминација од организмот. За правилен одговор на прашањата кога лицето консумирало алкохол, дали *tempore criminis* лицето било под дејство на алкохол и која била концентрацијата на алкохол кај него, нужно е да се назначи времето кога е земен примерокот од крв и урина. Доколку се земаат вакви примероци од починато лице, тогаш треба да се назначи времето на смртта, ако е тоа познато.

Алкотестот кој го прави полицијата не е вештачење, туку е само показател и не е доказ за концентрацијата на алкохол која треба да се утврди со вештачење, ако тој факт е одлучувачки за постоење на кривично дело и за правната квалификација на делото.

Доколку се земе примерок само од крв, се оневозможува да се спроведе квалитетно токсиколошко вештачење, со кое ќе се утврди дали и колку биле

85 Case of Trajkovski and Chipovski v. North Macedonia, (Applications nos. 53205/13 and 63320/13), Final Judgment, 13.06.2020.

под дејство на алкохол или други недозволені супстанции *tempore criminis* обвинетиот или жртвата. Со тоа се губи можноста правилно да се одговори на прашањата во врска со правната квалификација на кривичното дело, како и дали бил или не бил пресметлив обвинетиот во моментот на извршување на кривичното дело.

И покрај тоа што, во согласност со ЗКП, улогата на судот е пасивна во однос на активната улога на странките во постапката и иако судот има ограничена доказна иницијатива, ЗКП предвидува неколку можности за судот да нареди вештачење, по предлог на странките или по службена должност. Па така, судот може да нареди телесен преглед или вештачење заради проверка дали лицето повикано пред судот е во состојба да се јави на поканата поради болест или друга неотстранлива пречка. Судот има право да определи вештачење заради добивање одговор на прашања кои се од процесна природа, сè со цел негово правилно и законито постапување. Ваквото овластување на судот произлегува со аналогна примена на одредбите од членот 145 ставот 6 в.в. ставот 5 од ЗКП, според кои, по потреба, судот може да нареди телесен преглед или вештачење заради проверка дали повиканото лице не е во состојба да се јави на поканата поради болест или друга неотстранлива пречка. Ваквото овластување му овозможува на судот и да одлучи тоа лице да се испита во местото каде што се наоѓа или за него да се обезбеди превоз до седиштето на органот кој повикува или до друго место каде што се презема дејствието.

Од практиката на домашните судови:

„Пред почетокот на главната расправа на 6.09.2018 година судот го одбил предлогот на Основното јавно обвинителство Велес во својство на сведок да се испита оштетениот како сведок од причина што со Наод и мислење К. бр. 204/17 од месец јануари 2018 година на вешто лице К. Н. невропсихијатар, кој судот го наредил заради утврдување на прашања од процесна природа, а кои се однесуваат на одлука по однос на предложените докази во смисла на член 347 став 1 од ЗКП, се утврдило дека оштетениот не е способен да се јави во својство на сведок и да даде известување за кривичното дело, за сторителот и за други околности во врска со настанот.“⁸⁶

„Во барањето за вонредно преиспитување на правосилна пресуда се наведува дека е сторена и повреда на одредбите на постапката од член 415 став 1 точка 8 од Законот за кривичната постапка бидејќи пресудата се заснова на доказ кој не е изведен на главната расправа, а тоа е наод и мислење К. бр. 204/17 од 15.01.2018 година, изготвен од вешто лице д-р. К. Н., невропсихијатар. По однос на наводите во врска со наодот и мислењето К. бр. 204/17 од 15.01.2018 година, изготвен од вешто лице д-р. К. Н., невропсихијатар, овој суд констатира дека наведениот вешт наод и мислење не бил изведен на главната расправа, ниту пак, врз основа на овој доказ првостепениот суд утврдил факти. Првостепениот суд во образложението на

86 Пресуда на Основен суд Велес, К. бр. 233/19 од 27.12.2019.

пресудата само го навел ваквото вештачење во насока на тоа да образложи од кои причини го одбил предлогот на ОЈО Велес во својство на сведок да се испита оштетениот како сведок Т. Н., пред почетокот на главната расправа од 06.09.2018 година. Имајќи го предвид наведеното, овој суд констатира дека наводите за сторена повреда во смисла на член 415 став 1 точка 8 од Законот за кривичната постапка се неосновани и истите се дадени со цел осудениот да ја одбегне или евентуално намали сопствената кривична одговорност.⁸⁷

4. ПРАКТИЧНИ ДИЛЕМИ И ТЕКОВНИ ЗАКОНСКИ ИЗМЕНИ ВО ОДНОС НА ВЕШТАЧЕЊЕТО

Важечките одредби за вештаците и вештачењата содржани во Законот за вештачење и во ЗКП во практиката наметнаа одредени дилеми и недоречености.

Дилема: Во согласност со Законот за вештачење, вештакот е дефиниран како лице кое има лиценца за вештачење од соодветната област и е запишано во регистарот на вештаци. Вештачење може да врши високообразовна установа, научна установа и стручна установа, а за одделни работи утврдени со закон и орган на државната управа врз основа на овластувања утврдени со закон доколку имаат вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. Вештачење може да врши и трговец поединец вештак, основано согласно ЗТД кое ги исполнува условите од Законот за вештачење и има вработено најмалку едно лице со лиценца за вештачење и трговско друштво кое е регистрирано во согласност со Законот за трговски друштва и врши вештачење во согласност со Законот за вештачење, а има вработено најмалку две лица со лиценца за вештачење. Вака **конципираните законски одредби не предвидуваат можност вештачење да врши физичко лице, а во регистарот на вештаци се регистрирани физички лица.**

Дилема: Одредбите од ЗКП според кои ако за определен вид на вештачење постои високообразовна установа, научна установа или стручна установа или вештачењето може да се изврши во рамките на орган на државната управа, таквите вештачења, а особено посложените, по правило ќе се доверуваат на таква установа, односно орган, при што како посебен услов **не е предвидено во нив да има вработено најмалку две, односно три вешти лица кои поседуваат лиценца** како што е предвидено во Законот за вештачење.

Дилема: Во согласност со Законот за вештачење, супервештачење може да извршат претходно наведените установи, друштва и орган на државната

87 Претходно цитираната пресуда е потврдена и со став на Врховниот суд на РСМ во Пресуда Квп2. бр. 5/2021 на Врховниот суд на РСМ, од 31.03.2021.

управа, доколку имаат вработено најмалку три лица со лиценца за вештачење, при што супервештачењето го определува претседателот на советот или судија поединец по електронски пат, со примена на правилото на случаен избор од регистарот, во присуство на двете странки. **Во судовите нема можност изборот да се врши електронски, по случаен избор, а во регистарот на вештаци не се наведени установи, друштва и органи на државната управа кои исполнуваат услови за супервештачење за да можат да бидат избрани.**

Недореченост: Законот за вештачење **нема експлицитна одредба** која дефинира дали условот за вработени две, односно три вешти лица со лиценца за вештачење во високообразовна, научна, стручна установа, орган на државната управа или трговско друштво за тие правни лица да можат да изготват вештачење, односно супервештачење значи **дека тие вработени треба да се исклучиво од областа за која се бара вештачење или супервештачење или од која било област.**

Недореченост: Законот за вештачење дава можност без полагање на стручен испит да се стекнат со лиценца доктори на науки, магистри со петгодишно искуство и специјалисти по медицина со **петгодишно работно искуство**, што во практиката доведува до можност **лицата со додипломски студии од една област, а магистериум и докторат од друга област да можат да се стекнат со лиценца без полагање на стручен испит.** Исто така, за специјалистите по судска медицина кои во рамки на специјализацијата се оспособуваат за изготвување на вештачења е предвидено дека по специјализацијата треба да имаат уште петгодишно работно искуство за да се стекнат со лиценца, што е небулозно.

Недореченост: Во Законот за вештачење таксативно **се наброени условите под кои му се одзема или престанува да му важи лиценцата на вештакот, но не е регулирано прашањето што ако вештакот е осуден за кривично дело Давање лажен наод и мислење**, а изречената казна е поблага од безусловна казна затвор од најмалку шест месеци, на пример, парична казна или алтернативна мерка.

Дел од погоренаведените дилеми и недоречености може да се разрешат ако при толкувањето на законските одредби се појде од фактот дека **ЗКП претставува lex specialis во однос на Законот за вештачење, кој има карактер на материјален закон.**

Подолу во текстот е даден краток осврт на поважните тековни измени на Законот за вештачење и ЗКП:

а) Предлог-закон за вештачење⁸⁸

Со предлогот за нов Закон за вештачење, кој е во изработка, како вештак е дефинирано физичко или правно лице кое е запишано во регистарот на

88 Текстот на Предлог-законот за вештачење е објавен на ЕНЕП, https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=70466.

вештаци за вршење на вештачење од соодветна област, со што се решава дилемата дали физичко лице кое ги исполнува условите од Законот за вештачење и кое е запишано во регистарот на вештаци може да биде вештак во постапката.

Како „вештачење“ е дефинирано изготвувањето на стручен наод и мислење изработени врз основа на примена на научни и стручни методи, технички достигнувања, стекнати стручни квалификации, знаења и искуства во областите што се дефинирани во сите случаи определени со закон или по барање на заинтересирано лице – нарачател. Вештачење може да врши: физичко лице вештак; правно лице регистрирано во согласност со одредбите од Законот за трговски друштва и високообразовна установа, научна установа, стручна установа и орган на државната управа врз основа на овластувања утврдени со закон.

Како „супервештачење“ е дефинирано вештачење од повисок степен, стручна експертиза на две противречни вештачења, кое го врши тим составен од најмалку тројца вештаци од соодветната област на вештачење, орган на државната управа, високообразовна установа, научна установа или стручна установа или друштво за вештачење. Супервештачење може да врши друштво за вештачење со вработени најмалку три лица со лиценца за вештачење, тим од тројца вештаци или високообразовна установа, научна установа, стручна установа и орган на државната управа.

Предлог-законот пропишува дека вештачењето треба да биде извршено стручно и совесно во согласност со правилата на науката и структурата и етичките норми и го обврзува вештакот да го достави вештачењето до нарачателот на вештачењето навремено, во согласност со роковите пропишани со закон или рокот определен од нарачателот.

Евидентно е дека со предложените законски измени се усогласува Законот за вештачење со ЗКП, така што вештачењата и супервештачењата може да ги вршат орган на државната управа, високообразовна установа, научна установа или стручна установа, без оглед дали нивните вработени поседуваат лиценци за вештачење.

Заради обезбедување на подобар квалитет на вештачењата, Прелог-законот предвидува дека со лиценца за вештачење без полагање на испит можат да се стекнат само лица доктори на науки, кои дипломирале на истата област на која докторирале, лица кои магистрирале на истата област на која дипломирале, доколку имаат пет години работно искуство во структурата и специјалисти по судска медицина. Сите останати физички лица за да поседуваат лиценца за вештачење, треба да полагаат испит во согласност со Законот. Тоа значи дека, за сите лица кои имаат завршено додипломски студии од една област, а магистрирале или докторирале во друга област, е ставена обврска да полагаат испит за да се стекнат со лиценца за вештачење за да се провери нивното знаење во областа за која конкурираат да бидат вешти лица. Специјалистите по судска медицина, пак, чија специјализација опфаќа изготвување на вештачења од областа на судската медицина, ќе

можат да се стекнат со лиценца веднаш по завршување на специјализацијата и без дополнително полагање испит.

Со Предлог-законот, изготвувачот на вештачењето е должен да го достави вештачењето во рокот определен од страна на нарачателот.

Со цел да се оневозможи лице кое е правосилно осудено за кривично дело Давање лажен наод и мислење, без оглед на изречената кривична санкција, да поседува лиценца за вештачење, со Предлог-законот се предвидува нов посебен услов за одземање на лиценцата, а тоа е правосилна осуда за кривичното дело Давање лажен наод и мислење.

Најголемата промена што се предвидува со Предлог-законот е тоа што Бирото за судски вештачења престанува да постои.

б) Предложени измени и дополнувања на ЗКП⁸⁹

Во предложените измени на ЗКП, останува ограничената доказна иницијатива на судот, со тоа што, освен надлежност да нареди супервештачење, се овозможува судот да нареди вештачење и во рамките на дополнително на доказната постапка, кога тоа го бара некоја од странките или оштетениот.

Напуштено е решението кое овозможуваше одбраната да бара од судот да определи вештачење кога се приложени вешт наод и мислење од орган на државната управа, а одбраната сака да ги оспори. Ваквите измени се оправдани бидејќи наместо да бара судот да определи вештачење, одбраната може да го оспори изготвеното вештачење со именување технички советник.

Заради цели на процесна економија, а имајќи ги предвид причините дека изземањето на вештак може да се бара ако постои сомнеж во неговата непристрасност, со право се напушта можноста жалбата на решението со кое се одбива барањето за изземање на вештакот да има суспензивно дејство.

Отстранувањето на недостатоците на вештачењето, освен со враќање на истите вештаци што го изготвиле вештачењето, во согласност со предложените измени, може да се довери и на други вешти лица. Отстранувањето на недостатоците на вештачењето нема статус на посебно ново вештачење и не може да биде основ за толкување дека може да се исполнат услови за судот да нареди супервештачење.

Освен можноста лице кое има живеалиште во странство или странска стручна институција, кои според законите на матичната земја ги исполнуваат условите за вршење на вештачење да биде именувано како вештак, измените овозможуваат вакво лице да може да биде именувано и како технички советник, доколку во регистарот на вештаци нема вештак од соодветната струка кој би можел да се именува за технички советник.

89 Предлог Закон за измени и дополнувања на ЗКП ставена на ЕНЕР на 9 ноември, 2022г.: https://ener.gov.mk/Default.aspx?item=pub_regulation&subitem=view_reg_detail&itemid=76038

Измените ја уедначуваат процесната положба на вештакот и техничкиот советник и во однос на можноста техничките советници да може да изготвуваат наод и мислење кои може да се предложат како доказ. Наодот и мислењето на техничкиот советник можат да бидат изготвени и по извршена сопствена анализа на предметот и местото што било предмет на вештачење, во случај кога нивното именување настапило по извршеното вештачење и тие немале можност да присуствуваат на вештачењето и да даваат свои предлози, односно да ставаат забелешки.

Имајќи го предвид проблемот што се јавува во практиката кога вештакот починал и не може да се повика на главната расправа за да биде испитан, со измените во членот 388 ставот 8 е предвидено дека, по исклучок, доколку вештакот или техничкиот советник почине, душевно заболи или стане недостапен на државните органи, наодот и мислењето, на предлог на странката, со одлука на судот може да се прочитаат од страна на странката која го предложила, но дека единствено или во одлучувачка мера на таквото вештачење не може да се заснова осудителната пресуда.

Во однос на обдукцијата, се предлага со оваа одредба да бидат опфатени и случаи кога ќе почине осудено или притворено лице, при што издавањето наредба за обдукција би било задолжително, а примерок од извештајот од извршената обдукција задолжително да се достави и до Управата за извршување санкции, која на тој начин ќе може да преземе соодветни мерки и дејствија во рамките на своите надлежности.

Усогласувањето на домашното законодавство со обврските што ги презема нашата држава во согласност со Истанбулската конвенција придонесе во рамките на посебното вештачење што е регулирано со ЗКП – Телесен преглед, земање крв и други лекарски дејствија, да биде регулирано дека ако жртва на родовобазиранио насилство не даде согласност за телесен преглед, прегледот може да се изврши единствено со наредба на суд. Жртвата на родовобазиранио насилство има право да биде прегледана од лице од пол што ќе го посочи таа.

5. АНАЛОГИЈА СО ВЕШТАЧЕЊЕТО ВО ДРУГИ ПРОЦЕСНИ ЗАКОНИ

а) Вештачењето како доказно средство во Законот за парничната постапка

Вештачењето како доказно средство е пропишано и во Законот за парничната постапка (ЗПП).⁹⁰ Вештачењето спаѓа во доказните средства во парничната постапка. Во согласност со ЗПП, вештачењето го вршат вештаци запишани во регистарот на вештаци. Во судската пракса заземени се ставови по некои релевантни прашања поврзани со прашањето кој може да биде вештак и кога, во зависност од траењето на лиценцата може да се дополни вештачењето.

90 Службен весник бр. 79/05, 110/08, 83/09, 116/10 и 124/15.

Од практиката на домашните судови:

Во согласност со Врховниот суд на РСМ, околноста што вештиот наод и мислењето биле изработени од вешто лице кое истовремено поседувало и лиценца за стечаен управник нема никакво влијание на полноважноста на таквото вештачење.⁹¹

Врховниот суд на РСМ зазел став дека за определено вештачење да биде прифатено како доказ во парничната постапка, доволно е да биде изготвено од вешто лице кое располагало со лиценца за вештачење, независно што во тој момент не било регистрирано како трговец поединец, ниту било вработено во трговско друштво регистрирано во согласност со Законот за трговските друштва да врши вештачење.⁹²

Судот нема да го прифати и да го цени вештачењето од страна на вешто лице, кое во моментот на изготвување на вештиот наод и мислењето веќе било именувано за директор на Агенцијата за катастар, со оглед дека станува збор за конфликт на интереси и вештото лице од моментот на именувањето не смеело да го изработи таквото вештачење.⁹³

Судот ќе го прифати како доказ во постапката дополнувањето на вештиот наод и мислењето, независно што истото било дадено во момент кога лиценцата на вештото лице веќе била истечена, ако основниот наод и мислењето биле изготвени во период кога лиценцата на вештото лице била важечка и доколку во моментот на изготвувањето на дополнувањето вештото лице сè уште било заведено во регистарот на вештаци.⁹⁴

Правило е дека вештачење во парничната постапка се изведува како доказ од страна на судот само ако странката со тужбата или со одговорот на тужба ги достави стручниот наод и мислењето на вештакот.

Од практиката на домашните судови:

Во согласност со ставот на Врховниот суд на РСМ, со закажувањето на подготвително рочиште настанува преклузија на правото за доставување на вешт наод и мислење, па судот е должен да одбие изведување како доказ на вештачење кое странката го доставила на подготвителното рочиште.⁹⁵

91 Рев1. бр. 214/18, ВСРСМ.

92 Рев2. бр. 390/17, ВСРСМ.

93 Гж. бр. 608/20, Апелационен суд Гостивар.

94 Рев2. бр. 185/19, ВСРСМ.

95 Рев2. бр. 390/17, ВСРСМ.

Постои можност вештачењето да се определи и со писмена наредба од судот. Судот ќе издаде писмена наредба за вештачење само во случај ако странката предлага вештачење како доказ, но стори веројатно дека постојат факти или околности за кои не може да ги прибави вештиот наод и мислењето. На овој начин, со цел правилно утврдување на релевантните факти, судот е должен да определи вештачење со писмена наредба. За да се издаде писмена наредба, круцијално е странката да стори веројатно дека не може да ги прибави вештиот наод и мислењето од коишто зависи правилната оценка на релевантноста и докажаноста на определени факти. Во наредбата судот е должен да наведе во однос на кои факти или околности се врши вештачењето, но воедно е должен да го почитува предлогот на странката во однос на тоа на кој субјект ќе му се довери вештачењето.

Постои идентичност на обврските што ги има вештакот во кривичната и во парничната постапка. Имено, вештакот е должен да се јави на поканата на судот и да ги изнесе својот стручен наод и мислењето. Воедно, ЗКП и ЗПП на ист начин го регулираат и основот за ослободување на едно лице од должноста да вештачи, а имено на барање на вештакот од истите причини од кои сведокот може да одбие да сведочи или да даде одговор на одделно прашање. Ако вештакот неоправдано отсутствува, судот може да нареди тој да биде присилно доведен, при што ги сноси трошоците за доведувањето.

Во согласност со ЗПП, судот може да го ослободи вештакот, по негово барање, од должноста на вештачење и од други оправдани причини, а ослободување од должноста на вештачење може да бара и овластениот работник на органот или организацијата во која работи вештакот.

Слично како и во ЗКП, и во ЗПП изземањето на вештакот се врши во согласност со причините од кои може да биде изземен судија или судија поротник, и тоа само ако постои приговор од спротивната странка, во којшто задолжително треба да бидат наведени околностите врз кои го заснова своето барање за изземање. Ако странката узнала за причината за изземањето по извршеното вештачење и му приговара на вештачењето од таа причина, судот ќе постапи како барањето за изземање да е ставено пред извршеното вештачење. Против решението со кое се усвојува барањето за изземање не е дозволена жалба, а против решението со кое барањето се одбива не е дозволена посебна жалба. Во однос на правото на жалба на решението со кое барањето за изземање се одбива, постои разлика помеѓу ЗКП и ЗПП, со оглед на фактот што во ЗКП решението со кое се одбива барањето за изземање може да се побива со посебна жалба.

Вештакот е должен да поднесе образложени стручен наод и мислење во писмена форма во рокот што ќе го определи судот, кој не може да биде подолг од 45 дена, а во сложените предмети не може да биде подолг од 60 дена, по што судот ги доставува до странките најдоцна осум дена пред рочиштето на кое ќе се расправа за нив. Во случај на непочитување на рокот, судот ќе го повика вештакот, ќе му го одземе предметот и ќе му изрече соодветна парична казна според одредбите на ЗПП.

Ако се определени повеќе вештаци, тие може да поднесат заеднички наод и мислење само кога во наодот и мислењето се сложуваат, а ако тоа не е случај, секој вештак посебно ги изнесува својот наод и мислењето.

Прашањата на вештакот му се поставуваат непосредно. Странката, нејзиниот законски застапник или полномошник, која го предложила вештакот има право прва да му поставува прашања на вештакот и да бара објаснувања во поглед на дадениот стручен наод и мислењето. Откако таа странка ќе заврши со поставување прашања, спротивната странка, нејзиниот законски застапник или полномошник имаат право на вештакот да му поставуваат прашања и да бараат објаснувања во поглед на дадениот стручен наод и мислењето. По спротивната странка, судот може да му поставува прашања на вештакот и да бара објаснувања во поглед на дадени стручен наод и мислење.

Судот ќе определи супервештачење во случај кога податоците на вештаците за нивниот наод суштествено не се сложуваат, или ако наодот на еден или на повеќе вештаци е нејасен, нецелосен или во противречност самиот со себеси или со испитаните околности, а тие недостатоци не можат да се отстранат со повторно сослушување на вештаците. Идентично како во согласност со ЗКП, супервештачењето се определува по електронски пат со примена на правилото на случаен избор од регистарот на вештаци, во присуство на двете странки, односно на нивните полномошници. Кога судот определил супервештачење, странките можат да приговорат за изземање на вештаците ако постојат истите причини поради кои може да биде изземен судија или судија поротник. Парична казна е пропишана ако друштвото за вештачење, високообразовната установа, научната установа и стручната установа, одговорното или службеното лице во орган на државната управа, без оправдана причина одбие да изврши супервештачење. Вештакот може парично да се казни ако не дојде на рочиште, иако е уредно повикан, а изостанокот нема да го оправда, или ако до судот во определениот рок не ги достави стручниот наод и мислењето. Парична казна е пропишана ако друштвото за вештачење, високообразовната установа, научната установа и стручната установа, одговорното или службеното лице во орган на државната управа, без оправдана причина одбие да изврши вештачење или ако во определениот рок до судот не ги достави стручниот наод и мислењето.

Суштествена повреда на одредбите од парничната постапка постои ако судот во текот на постапката не применил или неправилно применил некоја одредба од ЗПП, а тоа влијаело или можело да влијае врз донесување на законита и правилна пресуда, при што една од основите е кога судот ќе определи вештачење спротивно на одредбите од членовите 235 и 276 на ЗПП.

б) Вештачењето во управниот спор

Истите одредби од ЗПП во однос на вештачењето се користат и според Законот за управни спорови (ЗУС).⁹⁶ Имено, во согласност со одредбата

за соодветна примена на одредбите од други прописи, за прашања во постапката кои не се уредени со ЗУС соодветно се применуваат одредбите од ЗПП.

Вештачењата треба да се предложат со самата тужба, односно со одговорот на тужбата, со оглед на фактот што ЗУС изречно пропишува дека странките може да изнесуваат нови факти и да предлагаат нови докази на расправа, само ако без своја вина не биле во можност да ги изнесат, односно да ги предложат во тужбата и во одговорот на тужбата или во дотогашниот тек на постапката.

Во случаите кога во управниот спор е предвидено и спроведено вештачење, препорака е пред закажување на расправата наодоти мислењето на вештакот да им се достават на странките на увид.⁹⁷ Во ЗУС има одредби според кои е регулирано дека вештакот на расправа се повикува со покана. Судот по правило закажува само едно рочиште за расправа заради изведување на докази. Повеќе расправи се одржуваат само доколку се изведуваат предложени докази, како на пример, вештачењето.⁹⁸

Постапката што со одлука на судот е правосилно завршена може да се повтори по предлог од странката, ако, меѓу другото, одлуката на судот се заснова на лажно сведочење на вештак.

6. КОМПАРАТИВНИ ИСКУСТВА

6.1 Соединети Американски Држави

а) Кое лице може да биде сведок експерт

САД имаат Доказни правила на федерално ниво (Federal Rules of Evidence) кои го опфаќаат и сведочењето на експерти, односно вештачи.

Интересна е дефиницијата за тоа кој сè може да биде вештак, односно сведок експерт. Според овие правила, сведок кој е квалификуван како експерт по знаење, вештина, искуство, обука или образование може да сведочи и да даде изјава во форма на мислење или на друг начин, ако:

- (а) научното, техничкото или друго специјализирано знаење на експертот му помогне на испитувачот на фактите да ги разбере доказите или да го утврди спорниот факт;

97 Прирачник за одржување на расправа во управен спор, ЦПИА, финансирано од ФИОМ, Скопје, <https://fosm.mk/wp-content/uploads/2020/05/prirachnik-za-vodene-na-rasprava-vo-upraven-spor.pdf>.

98 Прирачник за одржување на расправа во управен спор, ЦПИА, финансирано од ФИОМ, Скопје, <https://fosm.mk/wp-content/uploads/2020/05/prirachnik-za-vodene-na-rasprava-vo-upraven-spor.pdf>.

- (б) ако сведочењето се заснова на доволно факти или податоци;
- (в) ако сведочењето е резултат на сигурни принципи и методи и
- (г) ако експертот веродостојно ги применил принципите и методите врз фактите на случајот.

Во согласност со оваа дефиниција, јасно е дека сведокот експерт може да понуди сознанија во рамките на своите вештини, искуство или знаење. Поаѓајќи од оваа дефиниција и од практиката, евидентно е дека не се потребни посебни лиценци, одобренија, испити или друг начин на претходна проверка дали се исполнети критериумите за едно лице да добие својство на сведок експерт. Преку четирите наведени услови што треба да ги содржи експертско мислење се проверува веродостојноста, точноста, целовитоста и кредибилитетот на сведокот експерт и мислењето што го дал тој.

Постојат случаи кога стандардите за тоа што претставува сведок експерт добило поинаква интерпретација, односно дошло до ревидирање на доказното правило.⁹⁹ Имено, врз основа на ставот на Врховниот суд на САД:

„[...]Експерт може да сведочи за научни сознанија кои помагаат на поротата да ги разбере доказите или да утврди факт во случајот. Факторите што треба да ги земе судијата предвид вклучуваат:

- дали теоријата или техниката за која станува збор може да се тестира и дали била тестирана,
- дали била подложена на рецензија и објавување од колеги,
- неговата позната или потенцијална стапка на грешка,
- постоењето и одржувањето на стандарди кои го контролираат неговото функционирање и
- дали е широко прифатен во релевантната научна заедница.”¹⁰⁰

б) Сведок експерт во потесна и во поширока смисла

Полињата на знаење за кои може да се искористи сведокот експерт не се ограничени само на „научното“ и „техничкото“, туку се прошируваат и врз целото негово „специјализирано“ знаење.

Оттука, во рамките на правилото кој може да биде сведок експерт не спаѓаат само експерти во потесна смисла на зборот, на пример, лекари, физичари, архитекти и сл., туку и големата група понекогаш наречена „вешти“ сведоци, како што се банкарите или сопствениците на земјиште кои сведочат за вредностите на земјиштето.¹⁰¹

Во судската практика по погорецитираниот случај биле утврдени и други фактори релевантни за оцена дали е доволно веродостојно вештачењето за да биде разгледано од страна на оној што ја утврдува фактичката состојба.

Овие фактори се однесуваат на случаи кога треба да се утврди:

99 Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 509 U.S. 579 (1993).

100 <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/509/579/>.

101 https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702.

- дали експертите своите мислења ги темелат врз истражувања спроведени независно од самиот судски спор или мислењата ги развиле изречно за целите на сведочењето;¹⁰²
- дали вештакот неоправдано ја проширил примената на некој метод или заклучок врз непозната ситуација, применувајќи претпоставка дека постоечките трендови ќе продолжат, што може да доведе и до неоснован заклучок. Притоа, во некои случаи судечкиот суд „може да заклучи дека едноставно постои преголем аналитички јаз помеѓу податоците и даденото мислење“;¹⁰³
- дали вештакот дал очигледни алтернативни објаснувања, па сведочењето било исклучено кога експертот не разгледал други очигледни причини за состојбата на тужителот;¹⁰⁴
- дали е вештакот внимателен како што би бил внимателен во својата редовна професионална работа, надвор од неговото платено советување во рамките на спорот.¹⁰⁵ Судечкиот суд треба да биде уверен дека експертот во судницата користи исто ниво на интелектуална строгост што ја карактеризира практиката на експерт во соодветната област;¹⁰⁶
- дали полето на експертиза на кое се повикува вештакот е познато како поле кое овозможува да се дојде до веродостојни резултати во однос на видот на мислењето што би го дал вештакот.¹⁰⁷

в) Решавање противречности помеѓу две вештачења

Прашањето на решавање на две спротивставени или различни мислења во некои аспекти е прилично комплексно.¹⁰⁸ Според некои автори правото е повеќе од општествен феномен... Социјалните факти не се факти сфатени да значат нешто направено, завршено или завршено со... Нивните конфликти се доказ за витална оригиналност.

Во овој контекст важно е да се нагласи дека разликите меѓу експертите може да се појават во секој момент од судењето. Тие може да се разликуваат во нивното знаење, во начинот на кој го применуваат знаењето врз фактите и во нивната вештина и тактичност при нивното произнесување. Надвор од таквите индивидуални разлики, може да се појават различни ставови помеѓу вештаците, меѓу вештакот и судот, или меѓу вештакот и бранителот на спротивната странка за тоа што е факт, а што мислење. Еден експерт може да се најде во позиција да одговори со „да“ или „не“, додека друг не може. Првиот може да чувствува дека она што хипотетички му е претставено како факт, воопшто нема фактичка природа.¹⁰⁹

102 Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 43 F.3d 1311, 1317 (9th Cir. 1995).

103 General Elec. Co. v. Joiner, 522 U.S. 136, 146 (1997).

104 Claar v. Burlington N.R.R., 29 F.3d 499 (9th Cir. 1994).

105 Sheehan v. Daily Racing Form, Inc., 104 F.3d 940, 942 (7th Cir. 1997).

106 Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 43 F.3d 1311, 1317 (9th Cir. 1995); Kumho Tire Co. v. Carmichael, 119 S.Ct. 1167, 1176 (1999).

107 https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702

108 John Dewey, My Philosophy of Law, наведено кај W. Eliasberg, Opposing Expert Testimony, 36 J. Crim. L. & Criminology 231 (1945-1946).

109 H. Weihofen: Insanity as a Defense in Criminal Law. New York, Commonwealth Fund, 1933, наведено кај W. Eliasberg, Opposing Expert Testimony, 36 J. Crim. L. & Criminology 231 (1945-1946).

Интересно е што инструкциите за кривично право немаат одредба за спротивставени експертски сведоци, како што е тоа случај во граѓанската материја. Сепак, има релевантни инструкции што се даваат на поротата кои се од важност за тоа како таа ќе умее да ја оцени доказната вредност на вештачењата.

- Инструкции на поротата за оценка на доказната вредност на вештачењето

За доказната вредност на вештачењето и вештакот, во определени јурисдикции, како на пример, во Калифорнија, САД, меѓу другите инструкции што се даваат на поротата, постои и инструкция за тоа како треба да се постапува со спротивставени докази:

„На сведоците им беше дозволено да сведочат како експерти и да дадат мислења. Мора да ги земете предвид мислењата, но од вас не се бара да ги прифатите како вистинити или точни. Значењето и важноста на секое мислење зависи од вас. При оценувањето на веродостојноста на вештакот, следете ги генералните упатства за веродостојноста на сведоците. Дополнително, земете ги предвид знаењето, вештината, искуството, обуката и образованието на експертот, причините што ги изнел експертот како основа за какво било мислење и фактите или информациите врз кои се потпира експертот при изградувањето на тоа мислење. Мора да одлучите дали информациите на кои се потпира експертот биле вистинити и точни. Може да го игнорирате секое мислење што го сметате за неверојатно, неразумно или непоткрепено со докази. На вештакот може да му се постави хипотетичко прашање кое бара од него да претпостави дека одредени факти се вистинити и да даде мислење врз основа на претпоставените факти. На вас останува да одлучите дали е докажан претпоставениот факт. Ако заклучите дека претпоставениот факт не е точен, земете го предвид ефектот на потпирањето на експертот врз тој факт при оценувањето на неговото мислење. Ако не се согласуваат вештаците едни со други, треба да го одмерите секое мислење со другото, треба да ги испитате причините изнесени во однос на секое мислење и фактите или другите работи на кои се потпира сведокот. Може да ги споредите и квалификациите на експертите.

- Инструкции во однос на евалуација на спротивставени докази

Ако утврдите дека има конфликт помеѓу доказите, мора да одлучите на кој доказ да верувате. Немојте едноставно да го земете предвид бројот на сведоци кои се согласуваат или не се согласуваат за некоја точка и прифатете го сведочењето на поголемиот број сведоци.

Од друга страна, не занемарувајте го сведочењето на кој било сведок без да постои причина за тоа, и поради предрасуди или поради желба да се фаворизира едната или другата страна.

Она што е важно е дали ве убедува сведочењето или некој друг доказ, а не само бројот на сведоци кои сведочат за одредена точка.¹¹⁰

6.2 Европска Унија

Во државите членки на ЕУ може да се издвојат три категории експерти:

- правни експерти (ги има во шест земји од 28), кои судиите можат да ги консултираат за конкретни правни прашања или кои може да ги поддржат судиите во нивната судска работа без да учествуваат во донесувањето на пресудата (Германија, Естонија, Грција, Малта, Холандија и Полска);
- технички експерти (присутни во 26 земји од 28), кои го ставаат своето научно и техничко знаење на располагање на судот за решавање на фактички работи;
- вештаци (присутни во 20 земји од 28), кои се назначени од странките да ја искористат својата експертиза за поддршка на аргументите изнесени од странката што ги назначила.

Треба да се напомене дека во Обединетото Кралство вештаците и техничките експерти се присутни во Англија и Велс, додека Северна Ирска има само вештаци, а Шкотска не го користи терминот судски експерт. Затоа, како што веќе беше наведено, огромното мнозинство земји имаат и технички експерти и вештаци, додека Северна Ирска има само сведоци, а шест други земји имаат само технички експерти (Франција, Луксембург, Португалија, Словенија, Бугарија и Хрватска).¹¹¹

6.3 Статусот на вештаците во кривичната постапка во Франција

Во согласност со кривичното процесно законодавство во Франција, вештаците може да бидат именувани од судечкиот суд, но во многу случаи тие се претходно веќе ангажирани во текот на претходната постапка, било од страна на истражниот судија при истраги за дела сторени *in flagranti*, или од страна на обвинителот. Вештаците се именуваат од лицата кои се наоѓаат на националната листа на вештаци. Вообичаено се именува само едно лице како вештак, но постои можност странките да предложат именување на повеќе вештаци или дополнителни вештаци со цел разјаснување на различни факти.¹¹²

За докажување на определени стручни факти во текот на кривичната постапка, неопходно е да се прибегне кон форензичките науки. Со цел да се обезбеди еднаквоста на оружјето, важно е дали обвинетите имаат на располагање доволно гаранции да може во аргументирање на одбраната да ги користат форензичките науки. Обвинетиот треба да има можност да користи вештаци како доказно средство во кривичната постапка. Особено е

111 Длабинска анализа – Студија за Експертски извештаи за граѓанско право во ЕУ: национални правила и практики од 2015 година од Европскиот парламент, Генерален директорат за внатрешни политики, Оддел за политики, граѓански права и уставни работи, страница 11.

112 Richard S. Frase, France, во Craig M. Bradley, *Criminal procedure – A worldwide study*, second edition, Carolina Academic Press, North Carolina, 2007, стр. 234.

важно вештачењата да бидат веродостојни. Веродостојноста на вештачењата зависи од личните квалитети на експертот (интелигенција, професионална совесност, способност) и методот што се користи за изготвување на вештачењето.¹¹³

6.4 Статусот на вештаците во кривичната постапка во Германија

Вештаците имаат статус на независни помошници на судот, а не на некоја од странките, па оттука, по правило, вештаците ги именува судот. Сепак, ЗКП овозможува обвинителите да именуваат вештаци во текот на истражната постапка, што во практиката многу често се случува бидејќи постои обврска за вештаците да се појават и да сведочат кај обвинителот.¹¹⁴

Заради процесна економичност, во практиката судовите вообичаено ги именуваат истите вештаци кои се веќе запознаени со предметот на вештачењето.

Одбраната може да бара ангажирање на дополнителни вештаци, но со оглед на фактот што вештачењата се скапи, судот одлучува дали ќе ангажира дополнителни вештаци. Тоа се случува кога судот ќе оцени дека предложениот вештак има поголеми можности за истражување на предметот на вештачење во споредба со вештакот што претходно бил именуван и кога вештачењето добиено од вештакот именуван од судот има недостатоци или содржи противречности.

Доколку судот одлучи да не ангажира дополнителен вештак на предлог на одбраната, таа може да покани вештак на судењето и тој е должен да се појави на судењето, а судот е должен да го повика за да го изнесе своето експертско мислење, освен ако не оцени дека е тоа ирелевантно.¹¹⁵ Во практиката честопати одбраната приговара дека полицијата и обвинителството имаат одлучувачка улога во однос на тоа кое лице ќе биде именувано како вештак во еден судски случај, при што не може да се исклучи наклонетоста на вештакот кон оној што го именува.¹¹⁶

113 J. P. Dolt, The place of expert evidence in French criminal courts, објавено во: Proceedings The Institute of Electrical and Electronics Engineers. 29th Annual 1995 International Carnahan Conference on Security Technology.

114 Para.161a, Section 1, CCP.

115 Para. 245, Section 2, CCP.

116 Thomas Weigend, Germany, во Craig M. Bradley, Criminal procedure – A worldwide study, second edition, Carolina Academic Press, North Carolina, 2007, стр. 267.

7. СТАТУСОТ НА ВЕШТАЧЕЊЕТО КАКО ДОКАЗНО СРЕДСТВО ПРЕД МЕЃУНАРОДНИТЕ ТРИБУНАЛИ И СУДОВИ

7.1 Меѓународен кривичен трибунал за поранешна Југославија (ICTY)

Меѓународниот кривичен трибунал за поранешна Југославија експертските сведоци (вештаците) ги дефинира како „...професионалци кои го даваат своето стручно мислење за теми како воена доктрина, политички структури, поранешно југословенско право, демографија, финансиски трансакции и форензички докази. Тие им помагаат на судиите да ги утврдат околностите во кои се извршени злосторствата, авторитетот на обвинетиот врз нивните подредени, идентитетот и бројот на жртвите пронајдени во масовните гробници, бројот на жртвите убиени во областа, меѓу другото.“¹¹⁷ Она што е важно е дека тие се лица кои имаат определена професија која не е *stricto sensu* формална. Професионалците, секој во својата област, треба да претставуваат помош за судот при утврдувањето на фактите со цел правилно да се примени правото.

За разлика од традиционалното сфаќање, овие експертски сведоци можат да бидат повикани да дадат и свои правни мислења, како и мислења и ставови од областа на историјата, политиката итн., а не само од неправни области како што е тоа во националните законодавства.

Постапувањето со експертските сведоци започнува со објавување на нивната изјава или извештај (Правило 94 bis), а потоа во рок од 30 дена спротивната страна е должна да даде известување во кое ќе наведе: дали ја прифаќа изјавата, односно извештајот; дали сака вкрстено да го испита вештакот; дали ги оспорува квалификациите на сведокот како вештак или на релевантноста на целата изјава или делови од изјавата, односно извештајот и, доколку е така, кои делови. Ако не приговара спротивната страна на изјавата или на извештајот, тој може да биде прифатен како доказ од страна на Судскиот совет без да се повика сведокот лично да сведочи.¹¹⁸

Ваквата процесна положба значи дека, исто како и ЕСЧП, третманот на вештаците е како на сведоци, со давање на сите процесни права на одбраната. Воедно, треба да се напомене дека во овие правила не се прави дистинкција на експертски сведок или вештак на обвинителството или на одбраната, туку правилата се однесуваат за двете страни. Оваа одредба

117 <https://www.icty.org/en/about/registry/witnesses>

118 Rule 94 bis Testimony of Expert Witnesses, Adopted 10 July 1998.

е прилично јасна и дава можност однапред да се знае на кои околности, во кои рамки и воопшто дали едно експертско мислење ќе биде предмет на тестирање од другата страна, што значи дека сите процесни гаранции, не само на одбраната туку и на обвинителството, се запазени. Од аспект на процесна економија, исто така, со ова се гарантира одбегнување на непотребни одолговлекувања.

Едно од најважните дострели во нормативниот третман на вештаците според овој Трибунал е тоа што секоја странка може *inter alia* и да ги оспорува и квалификациите на сведокот како вештак, но и релевантноста на целата или на дел од изјавата или извештајот, како и да ја оспори самата содржина и точност.

Инаку, Трибуналот има богата јуриспруденција во која се искристализирани некои од принципите врз основа на кои се допуштаат експертски сведоци, нивниот опсег за кој се повикани, како и нивниот третман и третманот на нивните мислења.

Од јуриспруденцијата на Трибуналот:

Имајќи предвид дека Судскиот совет може да го прифати или да го отфрли целосно или делумно придонесот на вештакот, Апелациониот совет заклучува дека одлуката на Судскиот совет во однос на евалуацијата на доказите добиени во согласност со правилото 94 bis од Правилата се дискрециони. При оценувањето на експертскиот извештај, Судскиот совет генерално оценува дали тој содржи доволно информации за изворите користени во поткрепа на неговите заклучоци и дали тие заклучоци се донесени независно и непристрасно.

7.2 Меѓународен кривичен трибунал за Руанда (ICTR)

Ако се анализира практиката на овој Трибунал, ќе се најдат многу сличности со Трибуналот за поранешна Југославија.

Од јуриспруденцијата на Трибуналот:

„Судскиот совет треба да одлучи дали, врз основа на доказите што ги изнесоа странките, предложеното лице може да биде примено за вештачење. Вештакот е должен да сведочи ‘со најголема неутралност и со научна објективност’. Странката која тврди дека има пристрасност од страна на вештак може да ја покаже таквата пристрасност преку вкрстено испрашување, со повикување на свои вештаци или преку вештачење како одговор. Исто како и за секој друг презентирани доказ, Судскиот совет треба да ја оцени веродостојноста и доказната вредност на вештачењето

и сведочењето.¹¹⁹

„Апелациониот совет потсетува дека целта на вештачењето е да обезбеди специјализирано знаење што може да му помогне на судот да ги разбере доказите пред него, и дека во обичниот случај вештакот нуди став заснован на специјализирано знаење во врска со технички, научен или на друг начин збир на идеи или концепти што се очекува да бидат вон разбирањето на лаик.“¹²⁰

7.3 Постојан Меѓународен кривичен суд (МКС)

Според МКС, постојат неколку видови сведоци кои можат да сведочат. Слично како и кај трибуналите, и МКС ги сместува вештаците во делот за сведоци. Експертските сведоци (вештаците) сведочат за работи од областа на нивната експертиза, на пример, балистичари или форензичари.

Сведоци кои даваат преглед (Overview witnesses) се експерти кои помагаат да се утврдат фактите за контекстот во кој се случил конфликтот, и може да вклучуваат, на пример, професори или претставници на НВО. Овие сведоци може да бидат повикани или побарани да дадат исказ од Канцеларијата на обвинителот, од одбраната, од правниот застапник на жртвите или од самите судии.¹²¹

Во согласност со Правилата на Судот, секретарот на Судот креира и одржува список на експерти достапни во секое време за сите органи на Судот и за сите учесници. Експертите ќе се вклучат на списокот по соодветно укажување на експертиза во соодветната област. Едно лице може да побара преиспитување од страна на Претседателството за негативна одлука на секретарот.

Советот има дискреционо право да дозволи вештачење од лица кои не се на списокот на вештаци.¹²²

119 Prosecutor v. Dragomir Milošević, Case No. IT-98-29/1-T, Decision on Admission of Expert Report of Robert Donia, 15 February 2007 (“D. Milošević Decision of 15 Fevrier 2007”), para. 7; Prosecutor v. Milan Martić, Case No. IT-95-11-T, Decision on Defense’s Submission of the Expert Report of Milisav Selukić pursuant to Rule 94 bis, and on Prosecution’s Motion to Exclude Certain Sections of the Military Expert Report of Milisav Selukić, and on Prosecution Motion to Reconsider Order of 7 November 2006, 13 November 2006 (“Martić Decision of 13 November 2006”), p. 5; Prosecutor v. Milan Martić, Case No. IT-95-11-T, Decision on Defence’s Submission of the Expert Report of Professor Smilja Avramov pursuant to Rule 94 bis, 9 November 2006 (“Martić Decision of 9 November 2006”), para. 5; The Prosecutor v. Sylvestre Gacumbitsi, Case No. ICTR-2001-64-T, Decision on Expert Witnesses for the Defence, Rules 54, 73, 89 and 94 bis of the Rules of Procedure and Evidence, 11 November 2003 (“Gacumbitsi Decision of 11 November 2003”), para. 8. The Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Decision on a Defence Motion for the Appearance of an Accused as an Expert Witness, 9 March 1998.

120 Nahimana et al. Appeal Judgement, para. 198, citing Semanza Appeal Judgement, para. 303.

121 <https://www.icc-cpi.int/about/witnesses>

122 ICC Rules of Court, Regulation 44.

➤ Примери од практиката за нејасни и некавалитетни мислења содржани во лекарски потврди или вештачења

„Лицето... во сообраќајната незгода се задобил со следните повреди... кои согласно критериумите на КЗ се квалифицираат како ОСОБЕНО ТЕШКА ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА.“	По Наредба на ОЈО Куманово Ко. бр. 177/14
„Постои причинско-последична врска помеѓу повредата на тужителот и остварената пензија доделена со Решение од Фондот за ПИОМ ПЕ Г.“	Вештачење од вешто лице... специјалист хирург – супспецијалист трауматолог
„...се работи за СРЕДНО ТЕШКА ТЕЛЕСНА ПОВРЕДА.“	Констатација во лекарско уверение
„Мислење: се работи за Тешка телесна повреда. П. С. Homo hominis – lupus est! Човек на човека му е волк (Асоцијација на името на агенцијата за обезбедување LUPUS) чиј член е извршителот на ова дело.“	Мислење дадено од лекар во лекарско уверение издадено од матичен лекар во Скопје
„Се работи за лесна телесна повреда КОЈА НЕ ОШТЕТИЛА ВАЖЕН ДЕЛ НА ТЕЛОТО.“	Вештачење од вешто лице... по Наредба на Основен суд Скопје I Скопје VII КИ. бр. 16/08
„При надворешниот преглед на лешот не се најдени никакви насилни механички повреди. На мислење сме дека настанала НЕНАДЕЈНА СМРТ.“	Вешти лица... по наредба на истражен судија при Основен суд Штип
„Мислење – се работи за Тешка телесна повреда... Повредите директно не му го нарушуваат животот и општата здравствена состојба на повредениот, а последиците се од минлив карактер.“	Вештачење од вешто лице... изготвено по Наредба на Основен Суд Скопје I Скопје Ки. бр. 644/02

➤ Стандарди за правилно изготвување наод и мислење, испитување на вештакот и оцена на вештачењето

Без да претендира да наметнува форма и содржина, во овој документ е дадена и рамка, односно предлог на форма и содржина на наод и мислење, водејќи сметка да бидат задоволени сите критериуми наведени во Законот за вештачење, во ЗКП, во ЕСЧП, но и позитивните компаративни искуства за кои се дискутираше погоре.

Постојат документи кои се од помош за вештакот во однос на тоа кои елементи треба да ги содржи извештајот што ќе го достави тој до оној што го именува.¹²³

Елементи што е пожелно да ги имаат наодот и мислењето:

- воведен дел, во кој се објаснуваат релевантните квалификации, обуката и искуството на експертот, вклучувајќи професионални состаноци и публикации (стручност на вештакот);
- да се наведат материјалите врз кои се потпираат вештакот при подготовка на извештајот (вклучувајќи специфични документи и каква било друга литература или материјали);

- резиме на добиените упатства, односно поставени прашања;
- резиме на фактите во случајот на кои се заснова извештајот;
- да се наведе природата на кој било тест, форензички или технички преглед што е извршен, како и да се посочи од кого е направен тој, доколку не е именуваниот експерт;
- да се даде мислење за прашањата што се бараат од вештакот, но и да се укаже на какви било прашања што спаѓаат надвор од неговата стручност и на кои тој не би можел да даде свое стручно мислење;
- да наведе соодветно образложение;
- да ја приложи лиценцата за вештак.

Со новиот ЗКП, со оглед на фактот што постапувањето е странечко (party driven или adversarial), секоја странка ги бара и ги добива своите вештачења и стручни мислења во писмена форма. Секако дека тие се подложни на тестирање од аспект и на нивната писмена содржина, но и од аспект на распит на нивниот автор или автори, методи, начини, опсег и слично. Вештачењето има статус на вербален доказ, и без распит на вештакот неговиот наод и мислењето, односно стручно мислење од технички советник не може да биде доказ на кој може да се заснова судска одлука. Сепак, во практиката има случаи кога ниту една од странките не предложила ниту барала вештакот да биде повикан за да даде исказ и во вакви случаи нема повреда на ЗКП кога судот ќе ја заснова пресудата и на наодот и мислењето дадени на писмено.

Во овој контекст, важно е да се укаже дека неретко во практиката се случува вештаците да добијат релативно тесен опсег на вештачење, или да не располагаат со сите релевантни факти, докази и материјали за да дадат свое мислење коешто се базира врз правилата на науката.

Исто така, во добар дел од предметите во фазата на претходна постапка одбраната нема можност да влијае, ниту пак располага со сознанијата кои ги има обвинителството. Ова е разбирливо бидејќи во оваа фаза сè уште не е разработена, односно поставена теоријата на случајот на обвинителството, којашто е појдовна точка за да може да има обвинение. И кога одбраната бара свое експертско мислење, таа го дефинира опсегот кој смета дека треба да биде покриен, и тоа во зависност од фазата во која што се наоѓа постапката, тоа може да биде и пред поставувањето на конечната теорија на случајот на одбраната, која во голема мера ќе зависи од доказите со кои располага обвинителството, а кои се достапни за одбраната прилично доцна, а во некои случаи дури и по завршувањето на претходната постапка.

Особено е важно ова доказно средство да биде тестирано со големо внимание бидејќи во добар дел одлуката на судот се базира врз содржината на вештачењата и истакнатото од страна на вештаците, кои се дадени во различни фази на постапката.

Анализирајќи ја практиката може да се направи своевидна листа на најчести грешки кои ги прават вештаците при давањето на мислење, особено одговарајќи на усно испрашување, како на пример:

- користат исти или идентични фрази во свои вештачења или користат податоци од интернет или непроверени извори;
- даваат премногу важност на одговорите на прашањата, со цел да предизвикаат ефект на сигурност, а всушност се случува спротивното;
- даваат премногу долги одговори кои тешко се следат и не може да се извлече крајната поента;
- го авторизирале своето вештачење, без притоа темелно да го проверат, или некој друг го правел тоа за нив (нивни асистенти, помошници, соработници) и тоа не е доволно проверено;
- вештачењето е прекратко и не може да се испита.

➤ Директно испитување на вештакот

Директното испитување на вештакот дава одговор на прилично многу важни факти и околности за предметот, кои треба да се во поткрепа на теоријата на случајот на странката што го предложила вештакот. При директното испитување важни се неколку точки што треба да се утврдат со цел да се зајакне кредибилитетот и на вештакот и на самото мислење:

1. Утврдување на квалификациите на вештакот – ова треба да биде првиот чекор за да се утврди дека вештакот е, всушност, експерт во соодветната област, дека ги исполнува условите и дека може да биде повикан да даде свое експертско мислење. Еден од начините да се направи тоа е да се осврне на:
 - своето формално образование,
 - на својата обука (како што се практика или стипендии),
 - на своето искуство (и во општата област и во специфичниот фокус на случајот),
 - на добиени почести и награди,
 - на членство во професионални организации (и признанија или заземени позиции),
 - на публикации, трудови и говори,
 - на претходна квалификација и сведочење како вештак.

Воспоставувањето на релевантната експертиза е круцијално бидејќи тоа е првиот основ за оспорување на вештачењето.

2. Воспоставување блискост со предметната материја – да се има експертиза од определена област е една работа, но да се има искуство со еден помал опсег на таа област е сосема друга. Класичен пример за тоа е медицината. Сите лекари имаат свое медицинско образование и експертиза. Но не сите, всушност, многу мал процент имаат карактеристични познавања од, на пример, анестезиологија и интензивно лекување, неврохирургија, урологија и слично. Оттука произлегува дека вториот чекор е да се утврди дека сведокот е запознаен со потесниот предмет на вештачење и дека ја има потребната вештина, знаење и искуство како да го направи тоа.

3. Давање експертско мислење – третиот чекор е да се добие експертско мислење, со категоричен и јасен одговор на прашањето за кое е повикан вештакот. Независно од тоа што тој има дадено свое писмено мислење, неговата сигурност и убедливоста додека дава исказ имаат особено значење.
4. Добивање сознанија за основите на кои се заснова мислењето – четвртиот чекор е да се добие информација, односно сознание од каде експертот ги наведува причините што кај него го создале убедувањето да даде соодветно мислење содржано во вештачењето. Дадено мислење без притоа да се наведат причините поради кои тоа е дадено е еднакво на донесување на пресуда каде што нема причини за решителните факти или нема претходно утврдени факти.

Основата за мислењето се состои од 2 дела:

- Прво, од кои факти се раководел вештакот при донесувањето на своето мислење. Без да се наведе од што се раководел вештакот при изготвувањето на наодот, а подоцна мислењето, значи дека тоа е подложно на критика од секој аспект. И обратно, што повеќе фактичка база има вештачењето и таа е соодветно наведена, повеќе кредибилно ќе биде вештачењето;
- Второ, со кој метод вештакот дошол до своето мислење. Не само што наодот и мислењето треба да бидат дадени јасно и убедливо, туку тие треба да имаат фундамент и поткрепа во науката и структурата, така што не е доволно само да се повика на теоретските научни методи, туку и истите барем во суштина треба да се објаснат за да се демонстрира како и зошто тој метод според убедувањето на вештакот бил релевантен за да се дадат потребните одговори.

Вкрстено испитување на вештакот

Вкрстеното испитување на вештакот е прилично поделикатно од директното поради спецификите на самиот вештак како лице кое нема интерес во предметот, но без неговиот придонес не може да се донесе одлука за (не) постоење или (не)вистинитост на определени релевантни факти.

Во суштина постојат две фази кога започнува подготовката за вкрстено испитување на вештакот: подготовка пред судењето и подготовка во рамките на самото судење.

а) Подготовка пред судење

Ефективното вкрстено испитување на вештак започнува многу пред започнување на судењето. Пред да премине на распит на вештакот кој го предложил овластениот тужител, одбраната мора да ги утврди потенцијалните слабости на мислењата на експертот на овластениот тужител и да ги испита текстовите, студиите и другите материјали на кои се потпира експертот за да го формира своето мислење. Кога се подготвува

да го испита експертот на тужителот, одбраната мора да одлучи дали да го испита и за неговата или нејзината запознаеност со литературата што одбраната планира да ја користи со цел да се покаже научната и стручната подготвеност на вештакот.¹²⁴

Фазата на подготовка пред судење есенцијално треба да го покрие што е можно повеќе опусот на експертот, поранешни излагања, неговите биографски податоци, неговите квалификации и слично.

Затоа, своевидно напишано правило е дека странките барем за кратко време мора да бидат своевидни експерти во областа на која се однесува вештачењето со цел да можат да ги воочат слабостите, недоследностите, противречностите, нецелосноста, излезеноста надвор од рамките на прашањата содржани во наредбата и сл. За да го постигне тоа, на одбраната се потребни советници, сопствено истражување и делумно сопствени познавања.

Во оваа фаза на подготовката полека може да се креираат контурите на она што може потенцијално да биде цел на вкрстеното испитување.

б) Подготовка за време на судењето

Оваа фаза не е секогаш однапред детерминирана и не е секогаш конзистентна бидејќи во текот на судењето, односно во текот на постапката се менува динамиката на едната или на другата страна. Оттаму е и потешко да се постави стандардна формула за подготовка. Сепак, можно е да се направат контури на тоа што треба да содржи успешното вкрстено испитување на вештак.

Поставување на теорија на случај – иако ова претежно се однесува на обвинението и на одбраната, и се однесува на начинот, стратегијата и целите со кои секоја страна треба да ги покаже своите аргументи, односно одбраната да ги оспорува оние изнесени од страна на обвинителството, сепак, вештачењето треба да се стави во корелација со сопствената теоријата на случај. Сите дејствија кои се преземаат во текот на постапката треба да бидат на линија со теоријата на случај. Сите отстапувања во поглед на теоријата неминовно одат во полза на другата страна. Затоа теоријата на случај е фундаментот, односно златната нишка која проверува во текот на целата постапка.

Детално проучување на вештачењето – секој навод кој се однесува за кој било факт даден во вештачењето, треба да се анализира за да се види неговото значење и неговата релевантност во однос на другите основни факти или претпоставки, за да се види дали тие можат да бидат оспорени и нивната доказна вредност да биде разнишана, а со цел да се нападат самите заклучоци,

124 The Illinois Association of Defence Trial Counsel – Evidence and Practice Tips Jonathan L. Federman and Paula K. Villela, Pretzel & Stouffer, Chartered, Chicago, Cross-Examining an Expert Witness: Proper Preparation and Tips.

односно мислењето.¹²⁵ Не е исклучено во текот на вештачењата и во нивната содржина да бидат изнесени и неточни факти или да бидат извлекувани неточни заклучоци или да бидат применети погрешни формули, но сепак тоа во практиката ретко се случува. Затоа, првата задача на тестирањето на вештачењето е тоа детално да се проучи, и доколку *prima facie* нема недостатоци, да се консултира стручно лице – технички советник, или друго лице со цел тоа да биде ставено на тестот на професијата, односно вештината.

Прашањето за распит на вештаците во кривичната постапка не е типичен пример каде што исти правила важат и за обвинителството и одбраната. Ова се должи на импликациите на пресумпцијата на невиност и правата на обвинетиот и одбраната да не изнесуваат своја одбрана, наспроти постоењето на обврска и товар на докажувањето на вината врз обвинителството.

Сепак, определени фундаментални правила се иманентни кога се пристапува кон распитот на вештаците.

Со оглед на тоа што и според современата правна доктрина и компаративно, вештаците имаат третман на сведоци, традиционалните методи на испитување на сведок (директно и вкрстено) имаат примена и во однос на вештаците.

Во однос на вештаците се поаѓа од претпоставката дека се тоа кредибилни сведоци бидејќи се независни и се повикани да дадат свое мислење во рамките на нивната експертиза. Сепак, тоа не значи дека тие имаат имунитет од испитување, особено ефективно вкрстено испитување.

Поставување цел на вкрстеното испитување – златното правило на вкрстеното испитување е дека не треба да се поставува прашање на коешто не се знае или не може да се претпостави одговорот што ќе се добие. Ако е ова релевантно кај сведоците кои даваат свои искази за факти кои ги виделе или сведочат за општи факти, кај вештаците оваа премиса добива на тежина поради две причини:

- Првата, тоа не се „обични“ сведоци, повикани да дадат свои информации за општи факти, туку се повикани за специфични околности до кои треба да се дојде по пат на утврдени методи со науката или струката;
- Втората, токму таа наука или струка ги прави вештаците од самиот почеток да бидат под закрила на нивната професија, која е различна од судот и странките, и се повикани да извлекуваат заклучоци и да даваат мислења во рамките на таа професија, за која останатите учесници не се упатени, или се упатени сосема малку, и со тоа практично се во позиција да ја диктираат постапката, и во однос на текот и темпото и во однос на нејзиниот краен исход.

Страната што врши вкрстено испитување мора да го разбере случајот во неговата целина за да пристапи кон вкрстено испитување на вештакот. Пред

125 Cross-examination of expert witnesses, By Victoria Brigden, The Journal of the NSW Bar Association, [2018] (Spring) Bar News.

да се започне со вкрстено испитување, од витално значење е да се проценат прашањата во случајот, конкурентните случаи што ги предложиле странките и како влијаат врз овие прашања тврдењата содржани во вештачењето. Преземањето на овој процес ќе доведе до процена за тоа кои тврдења од вештачењето му штетат на случајот на странката што може вкрстено да го испитува вештакот, колку од тврдењата може да се игнорираат или да се примат без оспорување и дали и во која мера тие може да бидат од помош.

Целта на вкрстеното испитување може да биде различна: да се покаже дека вештакот не е неутрален бидејќи има интерес во случајот – финансиски, репутационен, личен; дека се работи за вештачење кое се заснова на неточна фактичка основа, погрешен метод, недоволно достапни податоци; дали станува збор за вештачењето кое е во ред, но како такво поткрепува други поенти на теоријата на случајот или други сведоци и докази кои одат во прилог на страната што ќе одлучи вкрстено да го испитува вештакот.

Затоа, кога се подготвува за вкрстено испрашување, странката секогаш мора прво да ја определи својата „теорија за испитувањето“, која се подразбира дека треба да биде во контекст на теоријата на случајот. Имено, теоријата на испитувањето треба да резултира со поента дека вештакот зборува вистина, дека е искрен или дека тој намерно ја преувеличува или минимизира важноста на деловите од неговиот исказ, а целта може да биде да се покаже дека вештачењето има цел да помогне на една одредена страна.

Во корелација со практиката во англосаксонското право, каде што поентата на вкрстеното испитување е насочена кон убедување, односно оставање соодветен впечаток кај поротата,¹²⁶ во нашето законодавство поентата што треба да се постигне со вкрстеното испитување е важна за оцената на вештачењето од страна на судот. Онаму каде што теоријата на вкрстено испитување оди во правец на поентата дека вештакот намерно се обидува да го доведе во заблуда судот, тогаш откривањето на причината за измамата на вештакот, односно неговата пристрасност е клучна цел на вкрстеното испитување. Поставувањето прашања што овозможуваат во судницата да се види дека вештакот не е толку веродостоен како што се верувало е клучна поента на овој тип испитување.

За почеток, вкрстеното испитување на експертот на спротивната страна треба да се планира и на него треба да се гледа како дел од поголемата стратегија за тоа што сака да се постигне со даденото мислење на тој експерт.

Би можеле да се дефинираат неколку линии на фокус *vis a vis* експертското мислење:¹²⁷

- Првата линија на фокус против експертот на противникот е да се бара исклучување на мислењето на експертот, целосно или делумно, по една или повеќе основи;

126 Iain Purvis QC11, South Square, Gray's Inn, Cross examination of expert witness.

127 THE CROSS-EXAMINATION OF EXPERT WITNESSES, Carmen D. Caruso.

- Втората линија е да се ослаби основата на спротивставените стручни мислења со побивање на фактичката основа на кои се темелат тие мислења;
- Третата линија е да се ослаби влијанието на мислењата на експертот, повторно – целосно или делумно – преку вкрстено испитување;
- Четвртата линија е да се презентира мислењето на вашиот експерт со кое сериозно се оспорува мислењето на експертот на спротивната страна.

Она што е интересно е тоа што едната линија на дејствување не исклучува и други, или дејствувањето на еден начин се прави во комбинација и со друг. На пример, барање за да се прогласи за недопуштено и презентирањето на контравештачење може, но и не мора да се случи. Обратно, побивањето на фактичката подлога и мислењето и вкрстеното испитување е речиси секогаш линија на дејствување, а клучната поента е таа што распитот на вештакот е кулминација на напорите да се ослабне или да се дискредитира вештакот од спротивната страна по неколку линии и на неколку нивоа.

Дискредитација на вештакот или на вештачењето – една од најтешките одлуки е дали да се доведува во прашање кредибилитетот на вештакот. Кредибилитетот може да има личен и професионален аспект. Професионалниот кредибилитет повеќе може да се однесува на самото вештачење, одошто на самиот вештак, иако не е исклучено да се однесува на двете работи заедно. Треба да се напомене дека личната дискредитацијата на вештакот е исклучително тешка, особено во ситуација кога вештаците имаат лиценци кои се претпоставка дека тие својата работа ја вршат стручно, совесно и со правилата на науката.

Кога се работи за дискредитација на вештачењето, на тоа се гледа со повеќе широчина, што е впрочем и дозволено дејствие на странките. Имено, во Пресудата Квп2. бр. 222/2021 на ВРСМ наведен е терминот „дискредитација“ во следниот контекст: „По наоѓање на Врховниот суд на Република Северна Македонија, во текот на постапката пред првостепениот суд на одбраната била дадена можност да се произнесе по доказите на обвинителството, да ја спори допуштеноста на доказите, како и да ги презентира своите докази, односно да достави мислење од технички советник со кое ќе го дискредитира наодот и мислењето на вештото лице на обвинителството, што очигледно не го сторила.“

Употреба на хипотетички прашања – секое вештачење е толку добро колку што е добра и фактичката подготовка и подлога врз основа на кои се базира тоа. Овој дел на вкрстеното испитување повеќе се однесува на одбраната, но сепак доктринарно не е исклучено дека може да се користи и од страна на обвинителството. За време на вкрстено испрашување, бранителот може да изнесе алтернативен сет на претпоставки и да праша дали тоа би го изменило мислењето на експертот. Се разбира дека тие претпоставки треба да бидат логични, веројатни и извесни и да произлегуваат од истата фактичка подлога во идеална ситуација. Доколку вештакот се согласи дека таквите алтернативни претпоставки можат да го изменат неговото мислење, тогаш одбраната успешно може да го докаже постоењето на алтернативниот сет на претпоставки, со што успешно вештакот на спротивната страна го искористил за да го зајакне својот случај, односно својата теорија.

АНЕКС 1:

ПРИМЕРИ ЗА НАРЕДБА ЗА ВЕШТАЧЕЊЕ ДОНЕСЕНА ОД ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

ЗА ПРЕДМЕТИ ОД „РО“ УПИСНИК

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *вештачење на НН растителна материја* и да се утврди дали истата преставува наркотична дрога, точната количина и чистота.

II. Со вештачењето да биде опфатена НН растителна материја, спакувана во една помала полиетиленска кесичка и во една поголема полиетиленска кеса, одземени со потврда за привремено одземени предмети бр. _од _година, од лицето_____.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко технички испитувања и вештачења.

IV. Вештачењето да се изврши и достави во рок од 15 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши **вештачење на следните телефонски апарати** - марка ___ со ___ бр. ___ и ___ бр. ___ со претплатнички бр. ___ и претплатнички бр. ___, марка ___ со ___ бр. ___ и ___ сим картичка со сериски бр. ___, марка ___ со ___ и претплатнички бр. ___ и марка ___ со ИМЕИ бр. ___ и претплатнички бр. ___.

II. Со вештачењето да бидат опфатени телефонски апарати - марка ___ со ИМЕИ 1 бр. ___ и ИМЕИ 2 бр. ___ со претплатнички бр. ___ и претплатнички бр. ___, марка ___ со ИМЕИ бр. ___ и ___ сим картичка со сериски бр. ___, марка ___ со ИМЕИ бр. ___ и претплатнички бр. ___ и марка ___ со ИМЕИ бр. ___ и претплатнички бр. ___, а во поглед настанот од ___ година, на патот ___, скопско на ___, кога во ПМВ ___, кога околу ___ часот, биле пронајдени мртвите тела на ___ од ___, роден на ___ година на возачкото место и ___ од ___, роден ___ година на совозачкото место и да се утврди дали во телефоните има записи од фотографии, видеа, користени апликации Вибер, Ватс Ап, Фејсбук, како и останати апликации кои се користат за меѓусебна комуникација.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Сектор за компјутерски криминал и дигитална форензика, Одделение за дигитална форензика.

IV. Вештачењето да се изврши и достави во рок од 15 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *графолошко вештачење* на налозите за исплата на готовина, наброени во потврдите за привремено одземени предмети бр. _____ од _____ година и бр. _____ од _____ година и на штедната книшка бр. _____ од _____, на име _____.

II. Со вештачењето да бидат опфатени ракописот по сите графи и потписите на налозите за исплата на готовина, наброени во потврдите за привремено одземени предмети бр. _____ од _____ година и бр. _____ од _____ година, дали и кој од нив е од _____, а дали и кој е од _____ и дали се заверени со оригинален печат на _____, пошта _____.

III. Воедно со вештачењето да биде опфатена и штедната книшка бр. _____ од _____, на име _____, за да се утврди дали содржината на текстот по графи - дата, уплата, исплата, состојба и жиг и потпис се пополнети од _____ и дали се заверени со печат од експозитурата на Поштенска штедилница, пошта _____.

IV. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко техничко испитување и вештачење.

V. Вештачењето да се изврши и достави во рок од 15 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 вв чл.246 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *преглед и обдукција на леш* - на телото на починатиот _____, роден _____ година, кој починал на _____ година.

II. Со прегледот и обдукцијата да се утврди причината за настаната смрт на лицето _____.

III. Прегледот и обдукција на леш да го изврши Институтот за судска медицина, криминалистика и медицинска деонтологија Скопје, при Медицинскиот факултет Скопје.

IV. Прегледот и обдукција на леш да се изврши веднаш, а изготвениот обдукционен протокол да биде доставен во рок од 8 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *вештачење на брис од траги кои наликуваат на крв* со ознака 2, траги кои наликуваат на крв со ознака 3, траги кои наликуваат на крв со ознака 3/1, траги кои наликуваат на крв со ознака 4/1, траги кои наликуваат на крв со ознака 5/1, траги кои наликуваат на крв со ознака 7, траги кои наликуваат на крв со ознака 18, крв _____ со ознака 25, за да се утврди дали тие траги претставуваат човечка крв, нивниот ДНК профил, од кои лица потекнуваат и да се спореди со земената крв од лицето _____, дали тие траги потекнуваат од ова лице.

II. Со вештачењето да бидат опфатени погоре наведените предмети, пронајдени при извршен увид на _____ година, за што е изготвено известување за извршен увид бр. _____, заведено под рег.бр. _____ од _____ година, од МВР, БЈБ, СВР Скопје, ЕУМНА.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко технички испитувања и вештачења Скопје.

IV. Вештачењето да се изврши ВЕДНАШ, а изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во рок од 8 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *вештачење на предизвикана, фиксирана и подигната фолија со траги на папиларни линии* од метален заштитен столб од тротоар, пронајден на ул _____ на паркингот од _____, каде било оштетено возило _____ сопственост на _____, за да се утврди од кои лица потекнуваат трагите од папиларни линии.

II. Со вештачењето да бидат опфатени погоре наведените фиксирани траги од папиларни линии, пронајдени од _____ при СВР Скопје, што е наведено во известување рег.бр. _____ од _____ година.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко технички испитувања и вештачења Скопје.

IV. Вештачењето да се изврши и достави во рок од 30 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *сообраќајно - техничко вештачење* во поглед на сообраќајна незгода настаната на _____ година во _____ часот на ул., _____, во која сообраќајна незгода како учесници се јавуваат _____ и _____.

II. Со вештачењето да се утврди кој од двајцата учесници во сообраќајот направил сообраќаен пропуст, кој пропуст е причина за настанатата сообраќајна незгода.

III. Вештачењето да го изврши вештото лице _____.

IV. Вештачењето да се изврши и достави во рок од 15 дена, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

РО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *вештачење на лична карта* од Република Италија, бр. ___ на име _____.

II. Со вештачењето да биде опфатена наведената лична карта, за да се утврди дали е оригинална како образец и дали има корекции во неа или лажни податоци во содржината, во кој дел и на кој начин е тоа направено.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко технички испитувања и вештачења.

IV. Вештачењето да се изврши веднаш, а изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ЗА ПРЕДМЕТИ ОД „КО“ УПИСНИК

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната
Н А Р Е Д Б А

I. Да се изврши *економско-финансиско вештачење* по предметот на Основното јавно обвинителство Скопје _____, оформен по поднесена кривична пријава од Министерство за финансии, Управа за финансиска полиција бр. _____ година, против _____ и против правното лице Друштвото за _____, за кривично дело – Даночно затајување од чл.279 од КЗ.

II. Со вештачењето да бидат опфатени писмените докази приложени кон кривичната пријава, и да се изврши увид во сметководствената документација на Друштвото за _____, во сметководственото биро _____ каде овластен сметководител е _____ со телефон за контакт _____ со тоа што, со вештачењето да се утврди дали пријавениот _____ како сопственик и управител на пријавеното правно лице Друштвото за _____ не пресметал и не уплатил данок на додадена вредност за 2012 и 2013 година и не пресметал и не уплатил персонален данок на доход за 2010 година, 2011 година и 2012 година, доколку не ги пресметал и не ги уплатил наведените даноци, тоа да се прикаже поединечно за секој данок и за секоја година, како и точно врз основа на кои остварени приходи, настанале тие даночни обврски.

III. Вештачењето да го изврши Бирото за судски вештачења Скопје.

IV. Вештачењето да се изврши во рок од 15 дена, а изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен до обвинителството во четири примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.243 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *отстранување на недостатоци на вештачењето* _____ од _____ година, изготвено од Бирото за судски вештачења Скопје од вештото лице _____.

II. При изготвувањето на вештачењето *биле опфатени само писмените докази приложени кон кривичната пријава, а не бил извршен увид во сметководствената документација* на Друштвото за _____, во сметководственото биро _____ каде овластен сметководител е _____, како што беше наредено во наредбата за вештачење _____ од _____ година, па откако ќе биде извршен увид и во таа документација, со дополнителното вештачење да се утврди дали пријавениот _____ како сопственик и управител на пријавеното правно лице Друштвото за _____ не пресметал и не уплатил данок на додадена вредност за 2012 и 2013 година и не пресметал и не уплатил персонален данок на доход за 2010 година, 2011 година и 2012 година, доколку не ги пресметал и не ги уплатил наведените даноци, тоа да се прикаже поединечно за секој данок и за секоја година, како и точно врз основа на кои остварени приходи, настанале тие даночни обврски.

III. Отстранувањето на недостатоците на вештачењето да го изврши Бирото за судски вештачења Скопје, вештото лице _____.

IV. Отстранувањето на недостатоците на вештачењето да се изврши во рок од 15 дена, а изготвениот дополнителен писмен вешт наод и мислење да биде доставен до обвинителството во четири примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

ИТНО - ПРИТВОР

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши **вештачење на парафинска ракавица** земена од осомничениот _____ од татко _____, мајка _____, роден на _____ година во _____, каде и живее на ул _____ со ЕМБГ _____, на _____ година и да се утврди дали на неа има траги од барут.

II. Со вештачењето да биде опфатена парафинска ракавица земена од _____ од татко _____, мајка _____, роден на _____ година во _____, каде и живее на ул. _____ со ЕМБГ _____, на _____ година и да се утврди дали на неа има траги од барут, а во поглед на кривичните дела извршени на местото викано _____, на _____ година.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко техничко испитување и вештачења.

IV. Вештачењето да се изврши ВЕДНАШ, со оглед на тоа да станува збор за притворски предмет, по што изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

ИТНО - ПРИТВОР

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши **вештачење на пиштол** марка _____ со фабрички број _____ и на две чаури, за да се утврди дали пиштолот претставува огнено оружје, кој калибар и дали исправно функционира, да се утврди калибарот на двете чаури и дали биле испукани од наведениот пиштол на _____ година, на местото викано _____.

II. Со вештачењето да бидат опфатени пиштол марка _____ со фабрички број _____ 8, одземен со потврда за привремено одземени предмети бр. _____ од _____ година, од осомничениот _____ и да бидат опфатени двете чаури пронајдени при извршениот увид на местото _____, со записник бр. _____ од _____ година.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Оддел за криминалистичко технички испитувања и вештачења.

IV. Вештачењето да се изврши ВЕДНАШ, со оглед на тоа да станува збор за притворски предмет, по што изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

ИТНО - ПРИТВОР

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши **медицинско вештачење за видот и карактерот на повредите** кои ги здобил оштетениот _____, на _____ година околу 01,00 часот на место викано _____.

II. Со вештачењето да биде опфатена отпусната листа на име на оштетениот _____, од _____ година, од Клиниката за пластична и реконструктивна хирургија, да се изврши медицински преглед на оштетениот, а воедно вештото лице ќе ги има на увид списите од целиот предмет на обвинителството _____.

III. Вештачењето да го изврши вешто лице _____.

IV. Вештачењето да се изврши ВЕДНАШ, со оглед на тоа да станува збор за притворски предмет, по што изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во обвинителството, во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши **вештачење на компјутер од производител** со ознака _____, сопственост на осомничениот _____ за да се утврди дали тој компјутер на _____ година бил користен преку неговиот е-маил _____, за онлајн купување на производи од _____ во 19-сет наврати, преку користење на податоци од туѓи банкарски картички или постои можност при активна ви-фи мрежа да без негово знаење и дозвола преку неговиот компјутер преку неговиот е-маил да се конектира некое друго лице, без на тоа друго лице да му биде позната лозинката за неговиот е-маил.

II. Со вештачењето да биде опфатен црн десктоп компјутер со ознака _____, сопственост на осомничениот _____, па доколку бил користен со употреба на погоре наведениот е-маил, во колку наврати, кога, кои кредитни картички биле користени, дали тие трансакции биле успешни или не.

III. Вештачењето да го изврши МВР, Сектор за компјутерски криминал и дигитална форензика, Одделение за дигитална форензика.

IV. Вештачењето да се изврши во рок од 30 дена, а изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

ОСНОВНО ЈАВНО ОБВИНИТЕЛСТВО

КО бр. _____

_____, _____ година

(град)

(датум)

Врз основа на чл.236 ст.3 вв чл.248 ст.1 од ЗКП, ја донесувам следната

НАРЕДБА

I. Да се изврши *психијатриско вештачење спрема осомничениот* _____, од татко _____, мајка _____, роден _____ година, во _____, живее во _____, ЕМБГ _____, по оформен предмет во обвинителството _____, против него, за кривично дело - Фалсификување исправа од чл.378 ст.3 вв ст.1 од КЗ, извршено на _____ година, околу _____ часот, на ул _____, кога од возилото _____, ги отштрафил регистарските таблички _____ и ги заштрафил на возилото _____ без регистарски таблички, со број на шасија _____, по што го управувал тоа возило со кое истиот ден околу _____ часот, направил сообраќајна незгода, за да се утврди дали во време на извршување на кривичното дело бил способен да (види чл. 12 од КЗ), а поради трајна или привремена душевна болест, привремена душевна растроеност или заостанат душевен развој.

II. Со вештачењето да бидат опфатени списите на предметот на обвинителството _____, со обезбедената медицинска документација на име на осомничениот, воедно да се изврши и преглед на осомничениот.

III. Вештачењето да го изврши вешто лице од областа на психијатријата _____, психијатар.

IV. Вештачењето да се изврши во рок од 30 дена, по што изготвениот писмен вешт наод и мислење да биде доставен во 3 примероци.

ЈАВЕН ОБВИНИТЕЛ

Име и презиме, с.р.

АНЕКС 2:

ПРИМЕРИ ЗА НАРЕДБА ЗА ВЕШТАЧЕЊЕ ДОНЕСЕНА ОД СУДОТ

К. бр.

ОСНОВНИОТ СУД. ..., како првостепен кривичен суд во совет составен од Претседателот на советот Судија. ..., Судија. ..., како член на советот и судиите поротници... и. ..., како членови на советот, со записничар. ..., во кривичната постапка по Обвинителниот акт Ко. бр... на Основното јавно обвинителство. ..., против обвинетиот. од. ..., за кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување од чл.353 ст.4 в.в.ст.3в.в.ст.1 од КЗ, на одржаната главна расправа на ден 01.04.2019 година, врз основа на чл.394 ст.2 в.в.чл.236 ст.5 и 6 од ЗКП, ја донесе следната :

НАРЕДБА

Да се изврши тимско вештачење од тројца вештачи од економска струка со кое ќе се утврди:

- дали машините опфатени со Одлука бр... од. .. година и бр... од. .. година донесена од. ..., се платени од страна на ДТУ. .. и доколку се платени кога и во кој износ, колку изнесувала вредноста на овие машини на ден. .. година, дали овие машини понатаму се отугени од страна на. .. и доколку се отугени на кој начин, на кого и за кој износ,
- колку изнесувале обврските на... кон Министерство на финансии на ден. .. година, и тоа обврски по основ неплатени придонеси за пензиско и инвалидско осигурување и обврски по правосилни судски пресуди,
- дали овие обврски се платени од страна на... во име и за сметка на... и доколку се платени како била динамиката на плаќање,
- која била книговодствената вредност на имотот на друштвото... на... година,
- која била книговодствената вредност на машините предмет на цитираните одлуки на... година и колкав процент вредноста на машините во однос на вредноста на...,
- која била реалната вредност на парните котли на... на... година, колкави обврски во кој износ имала... кон... на... година,
- дали во периодот. .. година биле водени постапки за извршување кон... и доколку биле од кого и за кои побарувања,
- како и други факти битни за правилно утврдување на фактичката состојба.

Вештачењето да го спроведе Биро за судски вештачења Скопје.

При вештачењето да се имаат во предвид списите на предметот К. бр... како и целокупната книговодствена документација на. .. и на. ..

СЕ ЗАДОЛЖУВА Биро за судски вештачења Скопје во рок од 30 дена од приемот на наредбата да изготви и на судот да му достави наод и мислење во четири примероци.

Во прилог кон наредбата Ви се доставува кривичниот предмет К. бр... со сите списи.

Претседател на советот
Судија

ОСНОВЕН СУД ____ како првостепен кривичен суд составен од судијата ____ како Судија поединец, постапувајќи по Обвинителниот предлог I.КО.бр.____ од ____ година на Основното јавно обвинителство ____, против обвинетиот ____ од ____, за кривично дело Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот од чл.300 ст.4 в.в.чл.297 ст.3 в.в.ст.1 од КЗ, согласно чл.394 ст.2 в.в.чл.236 ст.5 и 6 од ЗКП на ден 29.11.2022 година ја издава следната

НАРЕДБА

Во предметот К.бр.____ оформен по Обвинителен предлог I.КО.бр.____ од ____ година на Основното јавно обвинителство ____, заради отстранување на противречностите во наодите и мислењата дадени во Сообраќајно-техничко вештачење на ____ од месец ____ година, со дополнување на истото од месец ____ година и месец ____ година и Сообраќајно вештачење изготвено од овластен судски вештак ____ -дипл.сооб.инг, да се спроведе Супер вештачење.

Со вештачењето потребно е да се утврди:

- дали обвинетиот ____ од ____ како учесник во сообраќајот, на ден ____ година сторил сообраќајни пропусти,
- доколку сторил, кои пропусти се сторени од страна на обвинетиот и дали истите се во причинско-последична врска со настанувањето на опасната ситуација, претворањето на опасната ситуација во сообраќајна незгода или со настанатите последици,
- како и други факти битни за правилно утврдување на фактичката состојба.

По наредбата да постапи ____ во тим од тројца вешти лица од сообраќајна струка.

За денот и часот на вештачењето или излезот на лице место доколку биде извршен од страна на вештите лица, да бидат известени Основното јавно обвинителство ____, обвинетиот и неговиот бранител.

Вештите лица имаат обврска при изготвување на наодот и мислењето да ги имаат во предвид сите забелешки дадени од страна на обвинителството и одбраната во текот на расправата.

Наодот и мислењето да се достави до Основен суд ____ во три примероци, во рок од 30 дена по приемот на наредбата.

Претседател на совет-Судија,

Прилог: Списите на предметот К.р. _____ на Основен суд _____

ОСНОВНИОТ СУД ____ како првостепен кривичен суд составен од судијата ____, како Претседател на светот, судиите поротници ____ и ____, како членови на советот, со записничар ____, како судски работник дактилограф, во постапката по предметот по Обвинителен акт КО.бр. ____ од ____ година на ОЈО ____, против обвинетиот ____ за кривично дело Тешки дела против општата сигурност од чл.292 ст.1 в.в.чл.288 ст.2 постапувајќи, обвинетиот ____ за кривично дело Тешки дела против општата сигурност од чл.292 ст.1 в.в.чл.288 ст.1 и обвинетото правно лице ____ за кривично дело Предизвикувајќи општа опасност од чл.288 ст.5 вв. ст.2 од КЗ, постапувајќи по Барањето на бранителот на обвинетиот ____, адвокат ____ од ____ за издвојување на доказ како незаконит и тоа Вештачење бр. ____ од ____ година на вешто лице ____, на ден ____ година го донесе следното:

Решение

СЕ ОДБИВА КАКО НЕОСНОВАНО Барањето на одбраната од списите на предметот К.бр. ____ на Основен суд ____ да се издвои Вештачење бр. ____ од ____ година на вешто лице ____, поради незаконитост.

Образложение

Пред Основен суд ____ во тек е постапка по обвинителен акт КО.бр. ____ од ____ година на ОЈО ____, против обвинетиот ____ за кривично дело Тешки дела против општата сигурност од чл.292 ст.1 в.в.чл.288 ст.2 постапувајќи по приговорот на бранителот и ____ за кривично дело Тешки дела против општата сигурност од чл.292 ст.1 в.в.чл.288 ст.1 и обвинетото правно лице ____ за кривично дело Предизвикувајќи општа опасност од чл.288 ст.5 вв. ст.2 од КЗ.

Во листата на докази доставена од ОЈО _____ е предложено како доказ да се изведе Вештачење бр. _____ од _____ година на вешто _____.

На записник од главна расправа од _____ година бранителот на обвинетиот _____, адвокат _____ од _____ изнесе дека смета дека вештачењето бр. _____ од _____ година на вешто лице _____ е незаконито и бара истото да се издвои од списите на предметот од причини што при вештачењето биле користени и истото се заснова на службени белешки за добиени информации преку непосреден разговор со граѓани цитирани од точка 19 до точка 29 во вештачењето на страна 3 и 4 од истото и од причини што при изготвувањето на вештиот наод и мислење не била повикана одбраната.

Судот најде дека наводите на одбраната се неосновани и вештачењето бр. _____ од _____ година на вешто лице _____ е изготвено во согласност со закон поради што нема услови за негово издвојување од списите на предметот, од следните причини:

Согласно чл.236 ст.1 од ЗКП вештачење се определува кога за утврдување или оценка на некој важен факт треба да се прибави наод и мислење од лице кое располага со потребното стручно знаење.

Согласно чл.236 ст.2 и 3 од ЗКП во текот на претходната постапка вештачењето се определува со писмена наредба донесена од страна на Јавниот обвинител.

Во конкретниот случај од увид во Наод и мислење - вештачење бр. _____ од _____ година неспорно се утврдува дека Вештачењето било определено заради разјаснување и изготвување на технички и експлоатациони параметри за работа на конкретна брусилица за кои прашања Јавниот обвинител не располагал со потребните стручни знаења со што е исполнет условот од чл.236 ст.1 од ЗКП. Исто така, за вештачењето е издадена писмена наредба Ко.бр. _____ од _____ година од страна на ОЈО _____ со што се исполнети условите од чл.236 ст.2 и 3 од ЗКП.

Согласно чл.239 ст.2 од ЗКП, органот пред кој се води постапката му ги покажува на вештатот предметите што ќе ги разгледа, му поставува прашања и по потреба бара објаснување во однос на дадениот наод и мислење.

Согласно ставот 3 од истиот член и закон на вештатот може да му се дозволи и да ги разгледува списите.

Од вештачењето неспорно се утврдува дека во присуство на одбраната на вештото лице му била доставена предметната брусилица и со Наредбата му биле поставени прашања за кој било побарано објаснување. На вештото лице му била доставена целокупната документација на предметот КО.бр. _____ на ОЈО _____ што е констатирано на страна 2, 3, 4 и 5 од вештачењето. Со ова е постапено согласно чл.239 ст.2 и 3 од ЗКП.

Согласно чл.240 од ЗКП, Вештатот го разгледува предметот на вештачење во присуство на органот што ја води постапката и во присуство на записничарот, освен ако за вештачењето се потребни долготрајни испитувања или ако испитувањата се вршат во установи или во орган на државна управа или поради причини на моралот. Ако за целите на вештачењето е потребно да се изврши анализа на некоја материја, на вештатот ќе му се стави на располагање само дел од таа материја, доколку тоа е можно, а остатокот ќе се обезбеди во потребното количество за случај на дополнителни анализи.

Согласно чл.241 ст.2 од ЗКП, по завршеното вештачење, органот кој го наредил вештачењето од членот 236 став (3) на овој закон ќе ги извести странките и бранителот доколку тие не присуствувале, дека вештачењето е извршено и дека записникот за вештачењето, односно писмениот наод и мислење можат да ги разгледаат.

Во конкретниот случај, видно од страна 2 на Вештачењето, вештото лице ги известило бранителите и јавниот обвинител дека на ден _____ година со почеток во _____ часот во просторите на ОЈО _____, ќе се врши аквизиција на податоци за вештачењето и во тој закажан термин бил реализиран увидот, од што неспорно произлегува дека одбраната била известена и и' била дадена можност да достави податоци, докази, да даде околности а кои треба да се приоизнесе вештото лице и со тоа се обезбедени гаранциите на одбраната од чл.6 од ЕКЧП за фер и правична постапка.

Од одредбите на чл.241 ст.2 од ЗКП, пак, произлегува дека присуството на одбраната при вештачењето не задолжително и евентуалното неприсуство на одбраната при изготвувањето на наодот и мислењето не влијае на законитоста на спроведеното вештачење. Доволно е само да се даде можност на одбраната да го разгледа изготвеното вештачење.

Во конкретниот случај, врз основа на се наведено неспорно е дека одбраната била известена за денот и часот на аквизиција на податоци за вештачењето, на одбраната и била дадена можност да го разгледа вештачењето по неговото изготвување, што води до заклучок на судот дека вештачењето е спроведено на законит начин.

Во однос на прашањето дали вештото лице при изготвувањето на Наодот и мислењето имал право да ги користи службените белешки на СВР _____ за извршени разговори со повикани лица _____, _____, _____, _____, _____, _____ и _____, одговор дава Коментарот на чл.239 ст.3 од ЗКП (Г. Калјчиев, Г. Лажетиќ, Л.Неделкова, М.Денковска, М.Тромбева, Т. Витларов, П. Јанкуловска и Д. Кадиев, Сопје, 2018 година, страна 546) дека вештото лице може да бара, на лицата од кои се прибираат известувања да им бидат поставени определени прашања кои по негова оценка би биле релевантни за утврдување на определени факти кои се од значење за подготвувањето на неговите наод и мислење, што значи дека вештото лице во текот на постапката за вештачење, како истражно дејствие, има право при изготвувањето на својот наод и мислење да користи и да земе предвид прибрани известувања од определени лица што во конкретниот случај е сторено со Службените белешки цитирани од точка 19 до точка 29 на страна 4 од вештачењето бр. _____ од _____ година.

Фактот што Службени белешки изготвени од МВР за добивање информација преку непосреден разговор со граѓаните не можат да бидат изведени како доказ во текот на кривичната постапка која се води пред надлежните судови не значи дека овие прибрани известувања не може да ги користи вештото лице во постапката за вештачење како истражно дејствие. Овој заклучок произлегува од цитираниот коментар на чл.239 ст.3 од ЗКП.

Врз основа на сето наведено судот утврди дека е неосновано барањето на одбраната да се издвои од списите на предметот како незаконит доказ вештачењето бр. _____ од _____ година на вешто лице _____ од причина што истото е изготвено согласно одредбите од чл.236, 239, 240 и 241 од ЗКП.

Во прилог на ваквата одлука на судот оди и фактот што видно од Наодот и мислењето - вештачењето бр. _____ од _____ година на вешто лице _____ се темели на научни сознанија од областа на машинството, а не на искази на сведоци дадени во предистражна или истражна постапка.

Врз основа на сето наведено судот одлучи како во изреката на решението и приговорот на одбраната го одби како неоснован.

Основен суд _____, К.бр. _____ од _____ година.

Записничар,
на советот

Претседател

Судија

ПРАВНА ПОУКА: Против ова решение е дозволена жалба во рок од три дена преку овој до Апелациониот суд _____.

ДН: ОЈО, обвинети, бранители

К.бр. _____

ОСНОВНИОТ СУД _____, како првостепен кривичен суд во совет составен од судијата _____ како Претседател на советот, судијата _____ и судиите поротници _____, _____ и _____, како членови на советот, со записничар _____ во кривичната постапка по Обвинителниот акт КО.бр. _____ од _____ година на Основното јавно обвинителство _____, против обвинетите _____, _____, _____, _____ и _____, за кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување според член 353 став 3 во врска со став 1 во врска со член 22 од Кривичниот законик, врз основа на чл.394 ст.2 в.в.чл.236 ст.5 и 6 од ЗКП, на 18.06.2019 година ја издаде следната

Н А Р Е Д Б А

I. Да се спроведе супервештачење кое ќе го изготви тим од тројца вештачи од областа на геодезијата

II. Вештачењето да се спроведе врз основа на увид во целокупната расположлива документација во архивата на Агенцијата за катастар на недвижности – Одделение за катастар во _____, во целокупната расположлива документација во архивата на Министерството за финансии – Комисија за одлучување по барања за денационализација со седиште во _____, врз основа на увид во целокупната документација во архивата на Министерството за финансии – Управа за имотно – правни работи – Одделение во _____- _____, врз основа на увид на теренот, како и врз основа на увид во списите на предметот кој под деловоден КИ.број _____ е заведен во Основниот суд _____ и при тоа да се утврдат:

- сите катастарски податоци за недвижноста во врска со која од име на _____, како подносител, било поднесено барање за денационализација, со историјат на движење на промените на катастарските податоци во врска со таа недвижност, врз основа на кое во Министерството за финансии бил заведен предмет под деловоден Д.Н.број _____.
- кои катастарски податоци биле заведени на Поседовниот лист број _____ за Катастарската општина _____;
- кои биле катастарските податоци за катастарската парцела број _____ во Катастарската општина _____ (податоци за парцелата според пописниот катастар), а посебно која била нејзината површина;
- да се утврди историјатот на промени на катастарската парцела број _____ во Катастарската општина _____ (податоци за парцелата според пописниот катастар);
- кои биле катастарските податоци за катастарската парцела број _____ во Катастарската општина _____ (податоци за парцелата според пописниот катастар), а посебно како таа настанала и која била нејзината површина;
- да се утврди историјатот на промени на катастарската парцела број _____ во Катастарската општина _____ (податоци за парцелата според пописниот катастар);
- која недвижност, земјиште т.е. која катастарска парцела била одземена од _____ со Решението за одземање од владение - посед градежно неизградено земјиште на Собрание на општина _____ од _____ година заведено под број сл. _____ од _____ година и кои биле сите нејзини катастарски податоци;
- на која катастарска парцела била запишана недвижноста, земјиште, со површина од _____ (_____) метри квадратни која била одземена од _____ со Решението за одземање од владение - посед градежно неизградено земјиште на Собрание на општина _____ од _____ година заведено под број сл. _____ од _____ година и кои биле сите нејзини катастарски податоци;
- дали на недвижноста, земјиште, со површина од _____ (_____) метри квадратни која била одземена од _____ со Решението за одземање од владение - посед градежно неизградено земјиште на Собрание на општина _____ од _____ година заведено под број сл. _____ од _____ година, денес постојат објекти и доколку постојат објекти кои се тие;
- на која катастарска парцела бил запишан остатокот од недвижноста, земјиште, со површина од _____ (_____) метри квадратни, кое останало во сопственост на _____ и кои се сите нејзини катастарски податоци;

- кое земјиште и од која катастарска парцела преминало во сопственост на ќерката на _____;
- кои катастарски промени се случиле со неплодно земјиште во површина од _____ (_____) метри квадратни кое се водело на поседовниот лист број _____ за Катастарска општина _____;
- кои биле катастарските податоци на недвижноста т.е. на земјиштето кое според Решението на Министерството за финансии - Комисија за одлучување по барања за денационализација со седиште во _____ заведено под деловоден Д.Н.број _____ од _____ година и било вратено во сопственост на _____;
- дали недвижноста која според Решението на Министерството за финансии - Комисија за одлучување по барања за денационализација со седиште во _____ заведено под деловоден Д.Н.број _____ од _____ година било вратено во сопственост на _____ е истата недвижност т.е. земјиште која била одземена од _____ со Решението за одземање од владение - посед градежно неизградено земјиште на Собрание на општина _____ од _____ година заведено под број сл. _____ од _____ година;
- кои се катастарските податоци на земјиштето кое го користело _____ и дали земјиштето кое го _____ е земјиштето кое била одземено од _____ со Решението за одземање од владение - посед градежно неизградено земјиште на Собрание на општина _____ од _____ година заведено под број сл. _____ од _____ година.

III. Вештачењето да го спроведе тим од тројца вештаци и тоа _____ од _____, _____ од _____ и _____ од _____ сите вешти лица од областа на геодезијата.

IV. На вештачењето да бидат повикани и да присуствуваат ОЈО _____, обвинетите _____, _____, _____ и _____ и нивните бранители адвокат _____ од _____, _____ од _____ и адвокат _____ од _____, како и _____ т.е. нивниот претставник - _____ со полномошник адвокат _____ од Скопје, кои треба благовремено да бидат известени за почетокот на вештачењето.

V. По спроведеното вештачење на судот да му се достави наод и мислење во писмена форма во 11 /единаесет/ примероци во рок од 30 дена сметано од денот на приемот на наредбата.

Во прилог на оваа наредба Ви се доставуваат списите на предметот К.бр. _____ на Основниот суд _____.

Претседател на советот
Судија

К.бр. _____

ОСНОВНИОТ СУД _____, како првостепен кривичен суд составен од Претседателот на советот - Судија _____, судијата _____ и судиите поротници _____, _____ и _____, како членови на советот со записничар _____ во кривичната постапка по Обвинителниот акт Ко.бр. _____ од _____ година на Основното јавно обвинителство _____, против обвинетиот _____ од _____, за кривично дело Злоупотреба на службената положба и овластување од чл.353 ст.4 в.в.ст.3 в.в.ст.1 од КЗ, на одржаната главна расправа на ден 10.07.2018 година, согласно чл.394 ст.2 од ЗКП, ја донесе следната:

Н А Р Е Д Б А

ДА СЕ СПРОВЕДЕ супервештачење од тим од три вешти лица дипломирани економисти со кое вештачење да се утврди

- дали во критичниот период од _____ година до _____ година од сметката на фирмата _____ се подигани парични средства на име материјални трошоци, дали за подигнатите средства на име материјални трошоци има соодветна документација за основот по кој биле подигани и за која намена
- доколку за определени износи нема соодветна документација, колкав е тој износ, која била сопственичката структура на фирмата _____ - _____ во критичниот период.

Вештачењето да го спроведе Биро за судски вештачења Скопје во тим од три вешти лица дипломирани економисти во кој тим да не бидат вештите лица _____, _____ и _____, кои ги изготвиле основните вештачења.

При вештачењето да се имаат во предвид списите на предметот К.бр. _____ на Основниот суд _____ и целокупната документација на _____ - _____.

СЕ ЗАДОЛЖУВА Бирото за судски вештачења Скопје во рок од 30 дена од приемот на наредбата да изготви и на судот да му достави наод и мислење во четири примероци.

Во прилог кон наредбата Ви се доставува кривичниот предмет К.бр. _____ со сите списи.

Претседател на советот
Судија,

